

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

**9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus
ugdymas taikant mokymosi strategijas**

Baigiamasis magistro projektas

Žydrūnė Bukauskienė

Projekto autorė

Doc. dr. Aldona Augustinienė

Vadovė

Kaunas, 2022

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Edukologija 6211MX020

Žydrūnė Bukauskienė

Projekto autorė

Doc. dr. Aldona Augustinienė

Vadovė

Doc. dr. Berita Simonaitienė

Recenzentė

Kaunas, 2022

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Žydrūnė Bukauskienė

**9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus
ugdymas taikant mokymosi strategijas**

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Žydrūnė Bukauskienė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Bukauskienė, Žydrūnė. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas. Magistro baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Aldona Augustinienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): M02 Ugdymo mokslai.

Reikšminiai žodžiai: mokymosi strategijos, gebėjimų skaityti ugdymas, istorijos dalyko tekstai, informacinių tekstų suvokimas.

Kaunas, 2022. 71 p.

Santrauka

Istorija priskiriama prie socialinio ugdymo mokomųjų dalykų bloko, kurio tikslas – ugdyti mokinio pilietinę ir socialinę kultūrą, paremtą demokratijos vertybėmis ir principais (Maniušis, 2017). Mokiniai turėtų susidaryti pozityvų santykį su praeities ir dabarties pasauliu ir įgyti sudėtingos ir sąryšingos visumos sampratą. Istorija turėtų padėti ugdyti mokinių gebėjimą kritiškai mąstyti, stiprinti vertybines nuostatas ir kūrybiškumą, todėl istorinių tekstų skaitymas ne tik lavina kūrybinį mąstymą, bet ir daro įtaką asmenybės formavimuisi (McGrew, 2021; Šetkus, 2018, Bumblauskas, 2017). Naujausiuose tyrimuose nustatyta, kad paaugliams labiausiai stinga gebėjimų tinkamai interpretuoti teksto mintis ir daryti išvadas. Sunkumų kyla, kai reikia labiau aktyvuoti fonines žinias konkrečia tema, pasitelkti užtekstinį suvokimą, pateikti savų su tekstu ir klausimu susijusių įžvalgų (Ancevičiūtė, Vilkienė, 2021). Pastebėta, kad paaugliai skaito daugiau nei anksčiau, bet skaitymo pobūdis yra kitoks: „ekraninis“ skaitymas, sietinas su naršymu internete ir apžvalginio peržvelgimu akimis, tai labiau vienkartinis ir nelinijinis skaitymas, kai atpažįstami esminiai žodžiai (Carr, 2013). Išryškėja problema, kad vaizdumas nustelbia rašytinio teksto patrauklumą ir rašytinio teksto suvokimas bei supratimas reikalauja aukštesnių kognityvinių gebėjimų ir mokiniai patiria didesnę kognityvinę krūvį. Pasigendama daugiau tyrimų, kaip istorijos dalyko mokytojas turėtų taikyti mokymosi strategijas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Darbe keliamas **probleminis klausimas** – kaip mokymosi strategijų taikymas gali padėti 9–10 kl. mokiniams tobulinti gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus? **Tyrimo objektas** – 9–10 kl. mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas. **Tyrimo tikslas:** atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. **Uždaviniai:** 1) išryškinti teorines mokymosi strategijų taikymo galimybes, ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus; 2) pagrįsti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus, tyrimo metodologiją; 3) nustatyti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Magistro baigiamajame projekte naudojami duomenų rinkimo metodai: mokslinės literatūros apžvalga, iš dalies struktūruotas interviu su mokytojais, mąstymo garsiai protokolai su mokiniais bei dokumentų (9-10 klasės istorijos vadovėlių) analizė. Duomenų analizės metodai: kokybinė ir kiekybinė turinio analizė. Tyrimo rezultatai atskleidė istorijos vadovėlių žanrų (žemėlapių, karikatūrų, rašytinių šaltinių) įvairovę. Istorijos vadovėliuose taikomos įvairios mokymosi strategijos, tačiau jas sunku atpažinti, nes nėra įvardijamos. Mokytojų interviu analizė atskleidė, kad pedagogai dažnu atveju taiko mokymosi strategijas, tačiau patys jas neįvardija. Remiantis tyrimo rezultatais išryškėjo, kad pedagogai dažniausiai taiko metakognityvines, sisteminamas bei siejamąsias strategijas. Mokinių mąstymo garsiai protokolų

analizė parodė, kad mokiniai dažniausiai strategijas taiko prieš skaitymą ir skaitant. Išryškėjo, kad skaitant istorijos dalyko tekstus dažniausiai yra taikomos kognityvinės, metakognityvinės bei socialinės strategijos. Žemėlapių, karikatūrų ir rašytinių šaltinių skaitymui mokiniai dažniausiai taiko siejamąsias, sistemamąsias bei savikontrolės ir savireguliacijos strategijas.

Bukauskienė, Žydrūnė. Development of 9-10 Grade Students' Ability to Read History Subject Texts Using Learning Strategies. Master's Final Degree Project/ supervisor assoc. prof. Aldona Augustiniene; The Faculty of Social Science, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): M02 Educational Sciences.

Keywords: learning strategies, development of reading ability, history subject texts, informative text.

Kaunas, 2022. 71 p.

Summary

History belongs to the block of social education subjects, the aim of which is to develop the student's civic and social culture based on the values and principles of democracy (Maniušis, 2017). Students should form a positive relationship with the world of the past and present and gain an understanding of the complex and interconnected entirety. History should help to develop students' ability to think critically and strengthen their values and creativity, therefore, reading historical texts not only develops creative thinking but also influences the formation of personality (McGrew, 2021; Šetkus, 2018, Bumblauskas, 2017). Recent research has shown that adolescents often lack the skills to properly interpret and draw conclusions from a text. Difficulties arise when it is necessary to activate background knowledge on a specific topic, use textual comprehension, to provide one's own insights related to the text and the question (Ancevičiūtė, Vilkienė, 2021). It was observed that adolescents read more than before, however, the format of reading is different: “on-screen” reading, associated with web browsing and visual review of the text, is a more one-time and non-linear reading where keywords are recognized (Carr, 2013). There emerges the problem, that imagery overshadows the attractiveness of the written text and the perception and understanding of the written text require higher cognitive abilities so students experience a higher cognitive load. There is a noticeable lack of research on how a history teacher should apply learning strategies in the development of 9-10th grade students' ability to read history subject texts. **The problem** raised in the thesis is: how the application of learning strategies can help students of 9-10th grade to improve their ability to read history subject texts? **The object of the research:** developing 9-10th grade students' ability to read history subject texts through applying learning strategies. **The aim of the research** is to reveal the application of learning strategies in the development of 9–10th grade students' ability to read history subject texts. **Objectives of the thesis:** 1) to highlight the theoretical possibilities of applying learning strategies in the development of 9–10th grade students' ability to read history subject texts; 2) to substantiate the application of learning strategies in the development of 9–10th grade students' ability to read history subject texts and research methodology; 3) to determine the application of learning strategies in the development of 9–10th grade students' ability to read history subject texts. There are the following data collection methods used in this master's thesis project: a review of the scientific literature, a semi-structured interview with teachers, students' think-aloud protocols, and documents (history textbooks for 9-10th grade) analysis. Data analysis methods: a qualitative and quantitative content analysis. The results of the study revealed a variety of history textbook genres (maps, cartoons, written sources). History textbooks use a variety of learning strategies, but they are difficult to identify because they are not named. Analysis of teachers' interviews revealed that they often apply learning strategies but do not name them themselves. Based on the research results, it became clear that educators mostly use metacognitive,

systematic and linking strategies. Analysis of students' thinking-aloud protocols showed that most often they apply strategies before and during reading. It turned out that cognitive, metacognitive and social strategies are mostly used when reading historical texts. Students most often use linking, systematic, self-control and self-regulation strategies to read maps, editorial cartoons and written sources.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Įvadas.....	11
1. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas teorinis pagrindimas	15
1.1. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas.....	15
1.2. Mokymosi strategijų samprata	19
1.3. 9–10 klasių mokinių mokymosi strategijų taikymas, skaitant istorijos dalyko tekstus modelis.....	23
2. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas, tyrimo metodologija.....	31
2.1. Tyrimo organizavimas ir metodai	31
2.2. Tyrimo imties charakteristikos.....	34
2.3. Tyrimo instrumento pagrindimas	35
2.4. Tyrimo etika	36
3. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas, tyrimo rezultatai	37
3.1. Vadovėlių analizės rezultatai	37
3.2. Mokytojų apklausos analizė	43
3.3. Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė.....	47
3.4. Tyrimo rezultatų diskusija.....	60
Išvados	63
Rekomendacijos	63
Literatūros sąrašas	65
Informacinių šaltinių sąrašas	71
Priedai.....	72
1 priedas. Sutikimas / nesutikimas dėl vaiko dalyvavimo tyrime	72
2 priedas. Sutikimas dėl atlikto tyrimo.....	73
3 priedas. Dokumentų analizės duomenys	74
4 priedas. Mokytojų interviu transkripcijos.....	83
5 priedas. Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizės sąvadas.....	89

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Mokymosi strategijų klasifikacija pagal Oxford (2017)	21
2 lentelė. Dokumentų analizės šaltiniai („Laikas“ 9 kl. (I-II) ir 10 kl. (I-II), „Naujųjų amžių istorija“ 9 kl., „Naujausiųjų laikų istorija“ 10 kl.).....	32
3 lentelė. Mokinių imties charakteristikos (tyrimo dalyviams suteiktas kodas, amžius, lytis, dalykinio teksto supratimo pažymių vidurkis)	34
4 lentelė. Mokytojų imties charakteristikos	34
5 lentelė. Mokytojų interviu klausimai ir klausimo pagrindimas	35
6 lentelė. Mokinių mąstymo garsiai protokolų klausimai.....	36
7 lentelė. Dalykinių tekstų kiekis pagal keturis žanrus	37
8 lentelė. Strategijų kiekis ir rūšys implicitiškai nurodytos istorijos vadovėlių užduotyse	38
9 lentelė. Mokymosi strategijų žingsniai, kuriuos taiko pedagogai, kad mokiniai geriau suprastų istorijos žemėlapius	45
10 lentelė. Mokymosi strategijų žingsniai, kuriuos taiko pedagogai, kad mokiniai geriau suprastų istorijos karikatūras	45
11 lentelė. Mokymosi strategijų žingsniai, kuriuos taiko pedagogai, kad mokiniai geriau suprastų istorijos rašytinius šaltinius	46

Paveikslų sąrašas

1 pav. Baigiamojo projekto schema	14
2 pav. Istorijos mokymas grindžiamas mokinių išsiugdytais gebėjimais (Black, 2011).....	15
3 pav. Skaitymas kaip interaktyvus procesas (Lachapelle, 2006, cit. iš Toleikytė, 2014).....	16
4 pav. 6K schema (Kas? Kada? Kur? Ką? Kaip? Kodėl?	29
5 pav. Mokymosi strategijų taikymas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus modelis (sudaryta autorės).....	30
6 pav. Empirinio tyrimo struktūra (sudaryta autorės)	31
7 pav. Kokybinės turinio analizės žingsniai (pagal Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016)	33
8 pav. Metodo skyrelis: „schemos nagrinėjimas“ (Laikas, 9 kl., I d., p. 39)	39
9 pav. Bendradarbiavimo strategija (Laikas, 9 kl. I dalis)	40
10 pav. Metakognityvinės strategijos (Laikas 9 kl. I dalis)	40
11 pav. Palyginimo strategija (Laikas 9 kl. I d.)	41
12 pav. Sąvokų žodynėlis (Laikas 9 kl. I d., p. 33).....	41
13 pav. Planavimo (1) ir numatymo (2) strategijos (Laikas 9 kl. I d.).....	42
14 pav. Kategorijos ir subkategorijos mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti (pedagogų atsakymai)	43
15 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant istorijos dalyko tekstus (mokinių atsakymai)	47
16 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant istorijos dalyko tekstus (mokinių atsakymai)	49
17 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant istorijos žemėlapius (mokinių atsakymai).....	51
18 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant istorijos žemėlapius (mokinių atsakymai)	52
19 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant karikatūras (mokinių atsakymai)	53
20 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant karikatūras (mokinių atsakymai)	55
21 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant rašytinius šaltinius (mokinių atsakymai)	56
22 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant rašytinius šaltinius (mokinių atsakymai)	58
23 pav. Papildytas mokymosi strategijų taikymas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus, modelis (sudaryta autorės).....	61

Įvadas

Istorija priskiriama prie socialinio ugdymo mokomųjų dalykų bloko, kurio tikslas – ugdyti mokinio pilietinę ir socialinę kultūrą, paremtą demokratijos vertybėmis ir principais (Maniušis, 2017). Mokiniai turėtų susidaryti pozityvų santykį su praeities ir dabarties pasauliu ir įgyti sudėtingos ir sąryšingos visumos sampratą. Istorija turėtų padėti ugdyti mokinių gebėjimą kritiškai mąstyti, stiprinti vertybines nuostatas ir kūrybiškumą, todėl istorinių tekstų skaitymas ne tik lavina kūrybinį mąstymą, bet ir daro įtaką asmenybės formavimuisi (McGrew, 2021; Šetkus, 2018, Bumblauskas, 2017).

Kaip teigė Osborne'as (2002), „mokslas be raštingumo yra kaip laivas be burės“. Mokiniai turi sugebėti suvokti daugybę įvairių mokslinių sąvokų, tad tekstai yra labai naudingi perduodant mokslines žinias ir gali būti vertinami kaip antrinio tyrimo forma atliekant mokslinius tyrimus, taip pat rengiant eksperimentus ir renkant duomenis (Palincsar ir Magnusson, 2001; Sullivan ir Puntambekar, 2019). Todėl pastaruoju metu siekiant padėti mokiniams mokytis gamtos mokslų vis labiau pastebima tendencija derinti skaitymą ir praktinio veikimo, prietaisų ir priemonių valdymo veiklas (Romance ir Vitale, 1992; Cervetti ir kt., 2012; Hattan ir Lupo, 2020). Tuo pačiu vis daugėja duomenų, rodančių vidutinio ir didelio stiprumo ryšį tarp skaitymo ir įvairių mokslo dalykų akademinų pasiekimų (August ir kt., 2009; Cromley ir kt., 2010).

Nuo skaitymo gebėjimų priklauso daugelio dalykų mokymosi sėkmė (Tekutienė, 2016). Kadangi istorija yra esminė ugdymo turinio dalis, mokytojai turėtų stengtis įtraukti mokinius ir mokyti juos suprasti istoriją, o ne ją išiminti. Siekdami tokių tikslų, mokytojai turėtų pakeisti savo požiūrį į istorijos pamokas apskritai ir istorijos mokymą. Pagrindinis ugdymo tikslas turėtų būti sutelktas į savarankišką paauglio veiklą, kurią subalansuotų komandinė veikla, savarankiško mokymosi aplinkos organizavimas, inovatyvus ir praktinis mokymas, iniciatyvumas bei skaitomo teksto supratimas ir suvokimas (Boadu et al., 2014).

Skaitomo teksto supratimas yra svarbus istorijos pamokose, kadangi yra nemažai skaitomo teksto apie istorinius įvykius ar rašytinius šaltinius (Dias, Montiel ir Seabra, 2015). XXI amžiuje mokiniai keičiasi, jiems reikia naujų požiūrių. Dabar mokyklose mokoma visai ne to, ko reikia gyvenime. „Tokios istorijos, kurios mokoma, niekam nereikia. Ji iškalama tik tam kartui. Todėl nemažą dalį moksleivių istorija verčia vėmti“ (Bumblauskas, 2017). Mokytojai, įrodydami mokiniams, kad istorija nėra nuobodi, gali pritaikyti interaktyvias pamokas, kurios apima svarbius istorinius asmenis ar įvykių datas.

Naujausiuose tyrimuose nustatyta, kad paaugliams labiausiai stinga gebėjimų tinkamai interpretuoti teksto mintis ir daryti išvadas. Sunkumų kyla, kai reikia labiau aktyvuoti fonines žinias konkrečia tema, pasitelkti užtekstinį suvokimą, pateikti savų su tekstu ir klausimu susijusių išvalgų (Ancevičiūtė, Vilkienė, 2021). Pastebėta, kad paaugliai skaito daugiau nei anksčiau, bet skaitymo pobūdis yra kitoks: „ekraninis“ skaitymas, sietinas su naršymu internete ir apžvalginiu peržvelgimu akimis, tai labiau vienkartinis ir nelinijinis skaitymas, kai atpažįstami esminiai žodžiai (Carr, 2013).

Suvokiant skaitymo svarbą, Europos šalyse nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio daugiausia dėmesio skyrė mokymosi strategijų klausimams (Sičiūnienė, Toleikytė, 2017; Oxford, 2016; Beek, 2011). Manoma, kad vienas veiksmingiausių būdų suprasti istorinius tekstus yra mokinių mokymas taikyti įvairias mokymosi strategijas, sudarant galimybes vienodai įsitraukti į skaitymo procesą (*Mokymas*

skaityti *Europoje: kontekstas, politika ir praktika*, 2011). Eksperimentais įrodyta, kad mokant skaitymo strategijų įmanoma pagerinti gebėjimą suvokti skaitomą tekstą (Toleikytė, 2014).

Mokymosi strategijos tyrinėtos analizuojant savivaldumo ir motyvacijos aspektus (Rose, Briggs, Boggs, Sergio, ir Ivanova-Slavianskaia, 2018; Augustinienė, Simonaitienė, 2020; Shi, 2017; Faruk, 2021; Beek, 2019). Įvairūs mokslininkai analizavo skaitymo gebėjimų ugdymą taikant skaitymo strategijas (Toleikytė, 2014, 2017; Venskuvienė, 2014; Saalik, Nissinen ir Malin, 2015; Griffiths, Oxford, 2014). Naujausiuose tyrimuose nustatyta, kad labiausiai paaugliams stinga gebėjimų tinkamai interpretuoti skaitomo teksto mintis ir daryti išvadas. Mokinių suvokimas, jog mokytojai skatina juos būti savivaldžiais, autonomiškais, yra susijęs su mokymosi strategijų taikymu ir didesne motyvacija būti savarankiškiems (Ulstaad, Halvari, Sorebo, Deci, 2018). Nustatyta, kad besimokantieji linkę naudoti neveiksmingas mokymosi strategijas ir nenaudoja efektyviai turimų išteklių mokymui optimizuoti net tokiose aplinkose, kuriose remiasi paveikiais mokymosi modeliais (Lust, Elen, Clarebout, 2013).

Mokinių susidomėjimą skaityti galima sustiprinti nustatant prasmingą ir patrauklią veiklą / užduotis (Kiili, Leu, Utriainen, 2018). Sukuriami pažintiniai metodai, kaip lengvai ir ilgai prisiminti datas ir istorinius įvykius, naudojami mokymo metodai, kurie patrauktų / palaikytų mokinio dėmesį, skaitant ir mokantis istorijos (Permana et al., 2018). Išryškėja problema, kad vaizdumas nustelbia rašytinio teksto patrauklumą ir rašytinio teksto suvokimas ir supratimas reikalauja aukštesnių kognityvinių gebėjimų ir mokiniai patiria didesnę kognityvinę krūvį. Pasigendama daugiau tyrimų, kaip istorijos dalyko mokytojas turėtų taikyti mokymosi strategijas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Taigi **tyrimo problema** – kaip mokymosi strategijų taikymas gali padėti 9–10 kl. mokiniams tobulinti gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus?

Tyrimo objektas – 9–10 kl. mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas.

Darbo tikslas: atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

- 1) išryškinti teorines mokymosi strategijų taikymo galimybes, ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus;
- 2) pagrįsti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus, tyrimo metodologiją;
- 3) nustatyti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus.

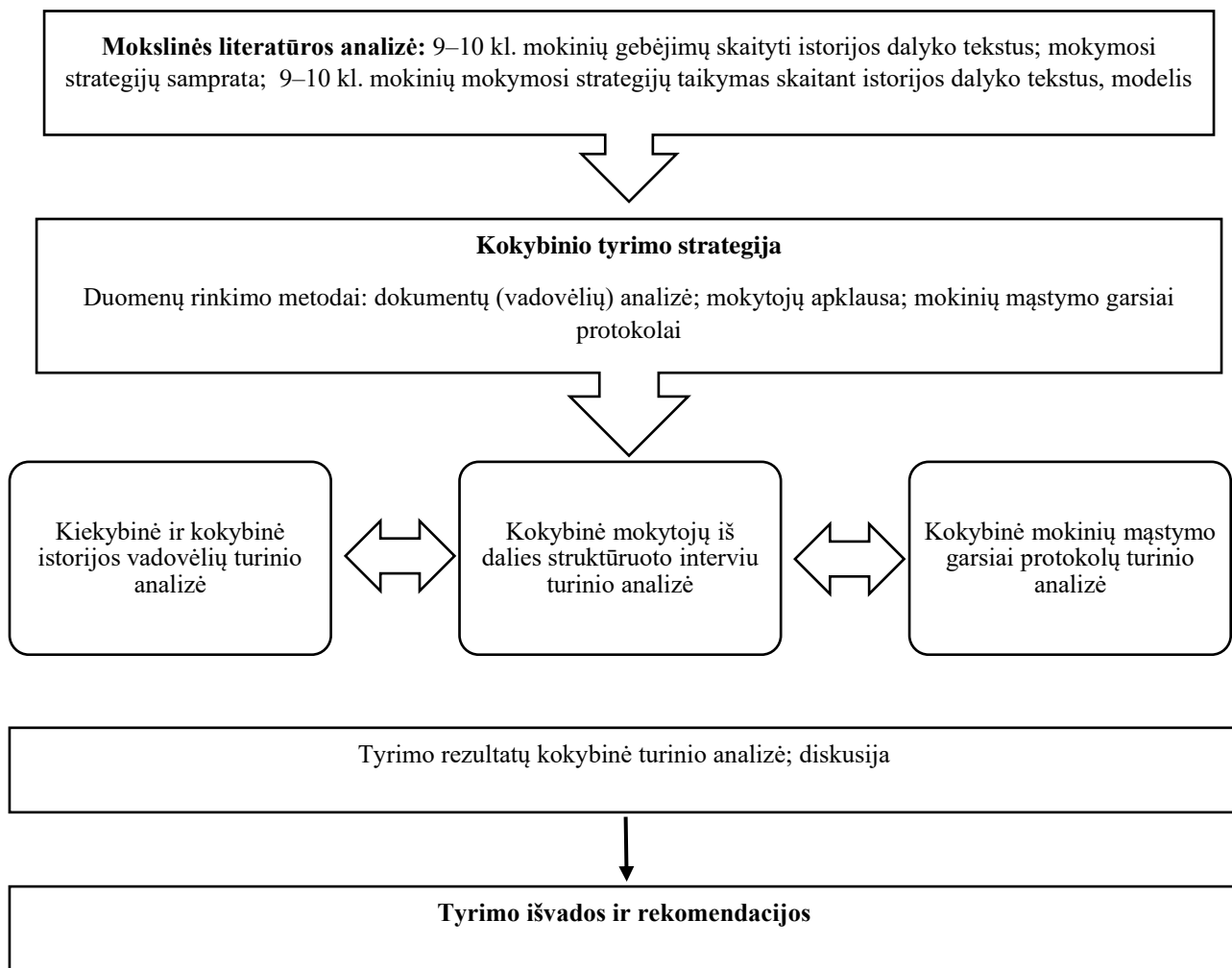
Darbe laikomasi **teorinių konceptualiųjų nuostatų**:

- **Mokymosi strategijos:** elgesys ir mintys, kurias besimokantysis dalyvauja mokymosi metu, kurios yra skirtos paveikti besimokančiojo kodavimo procesą (Shi, 2017). Mokymosi strategijos yra konkretūs metodai arba būdai, kuriuos besimokantieji taiko bandydami išmokti mokymosi strategijų. Mokymosi strategijos yra sąmoningi arba potencialiai sąmoningi veiksmai ir besimokantieji gali juos atpažinti mokymosi procese (Davis, Guanliang, Hauff, Houben, 2018).

- **Savivaldusis mokymasis** gali vykti tik tenkinant tam tikras, visų pirma vidines, sąlygas. Išankstinis mokymosi turinio žinojimas, suteikiantis besimokančiajam galimybę jį susieti su turimomis žiniomis ir jų struktūromis bei pasirinkti mokymosi strategiją (Krüger, 2010).

Duomenų rinkimo metodai: mokslinės literatūros analizė, iš dalies struktūruotas interviu su mokytojais, mokinių mąstymo garsiai protokolai, dokumentų analizė.

Duomenų analizės metodai: duomenims apdoroti pasirinkta kokybinė turinio (content) analizė.

1 pav. Baigiamojo projekto schema

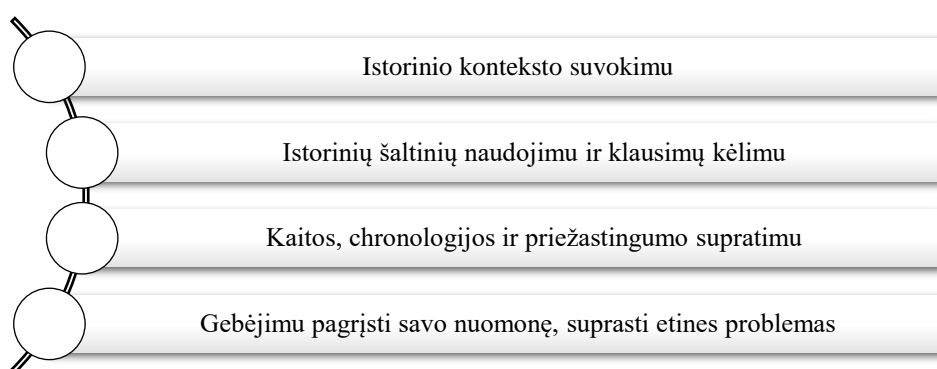
Darbą sudaro: įvadas, trys dėstymo dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Darbo apimtis 71 p. (23 paveikslai, 11 lentelių, 5 priedai).

1. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas teorinis pagrindimas

Šioje dalyje analizuojamas 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimų ugdymas skaityti istorijos dalyko tekstus bei mokymosi strategijų samprata. Pristatomas 9–10 kl. mokinių mokymosi strategijų taikymo, skaitant istorijos dalyko tekstus, modelis.

1.1. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas

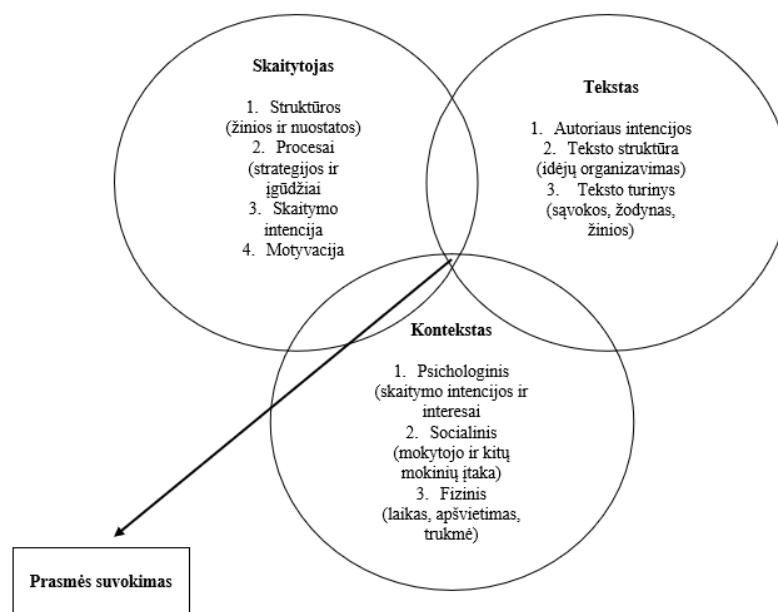
Istorijos tyrinėtojai atkreipia dėmesį, kad vienas iš būdų ugdyti istorinį raštingumą – tai supažindinti mokinius su istorinio mąstymo samprata ir nuosekliai ugdyti mokinių istorijos konceptualius supratimo (laiko tėkmės ir pokyčių laike samprata; priežasčių ir pasekmių ryšių samprata ir kt.) ir procedūrinio istorijos tyrimo ir jos rekonstrukcijos gebėjimus (istorijos šaltinių įrodymų patikimumo samprata; skirtingų istorijos aiškinimo kūrimo, jų perspektyvų samprata ir kt.) (Žemgulienė, 2014; Maniušis, 2017). Istorijos mokymas turi būti grindžiamas šiais mokinių išsiugdytais gebėjimais (žr. 2 pav.):

2 pav. Istorijos mokymas grindžiamas mokinių išsiugdytais gebėjimais (Black, 2011)

Norint, kad mokiniai plėtotų istorinį mąstymą, jie turi klasifikuoti, interpretuoti, analizuoti, apibendrinti, sintezuoti, vertinti informaciją ir priimti sprendimus. Mokant istorijos iškyla klausimas, kuris susijęs su nagrinėjama istorijos tematika ir ugdomais istorijos tyrimo gebėjimais. Reikėtų nepamiršti, kad aktualus yra ne tik istorijos mokymo(si) turinys, bet ir jo pažinimo būdai. Faktai yra būtini istoriniam suvokimui, tačiau į juos turėtų būti žiūrima ne kaip į atsiminimo objektą, o kaip į priemones, reikalingas kitiems gebėjimams atsiskleisti (Black, 2011). Todėl mokant istorijos labai svarbu padėti mokiniams suprasti, kad istorija yra komplikauta ir daugiaspektė, ir suteikti jiems galimybę kartu kurti istoriją iš įvairių šaltinių, atskleidžiančių įvairias perspektyvas. Mokiniai turi būti aktyvūs kūrėjai, patirtimi grįstą supratimą perkeliantys į naują suvokimą, paremtą naujai įgyta informacija (Grant, 2003; Viator, 2012). Toks mokymasis yra aktyvus ir apima mąstymą, kadangi mokiniams reikia apdoroti informaciją (skaityti, klausyti, rašyti, kalbėti), tobulinti savo turimą supratimą (esamas supratimas yra papildomas naujomis žiniomis, perimamos naujos idėjos), pristatyti ir argumentuoti savo naują supratimą ir siūlyti savo sprendimus (Phillips, 2008). Iš išsakytų tyrinėtojų pastebėjimų išryškėja, kad mokiniai turėtų ne tik suprasti istorijos įvykius, procesus, reiškinius, jų tarpusavio sąryšingumą, bet ir sužinoti ir išmokti tai atrasti savarankiškai.

Kognityviniai psichologai dešimtmečius domisi teksto suvokimu ir apdorojimu apskritai. Kintsch'as (1998) teigia, kad teksto supratimas apima informacijos apdorojimą skirtingais lygmenimis. Lingvistiniu lygmeniu teksto apdorojimas apima simbolių dekodavimą iki semantinės analizės, nustatančios to, kas skaitoma, prasmę. Teiginių vienetų formavimas pagal jų sintaksinius santykius ir teksto rišlumą taip pat lemia teksto supratimą. Taigi, teksto įterpimas į (tinkamą) situacijos modelį integruoja informaciją iš teksto su atitinkamomis išankstinėmis žiniomis. Žmonės remiasi mentaliniais pasaulio modeliais per visa skaitymo procesą - nuo (pagrindinio) ženklų dekodavimo proceso iki aukšto lygmens informacijos apdorojimo ir teksto situacijos modeliavimo, (Johnsonas-Laird, 1983). Šie mentaliniai pasaulio modeliai reprezentuoja žmogaus suvokimą. Psichinis modelis turi tokią pačią situacijos, kurią jis reprezentuoja, struktūrą. Tačiau šis modelis yra dalinis, nes atspindi tik tam tikrus to, ką jis reprezentuoja, aspektus. Vaizdai yra pagrindinis psichinių modelių teorijos aspektas. Paivio (1971) išplėtojo dvejojo kodavimo teoriją, kuri teigia, kad atpažįstant žodžius ar dalykus, juos manipuluojant ar galvojant, suaktyvėja dvi skirtingos sistemos (žodinis ir vaizdinis). Skaitydamas žmogus derina paveikslėlius, mintis ir žodinių detalizavimą, jis supranta ir mokosi veiksmingiau nei tiesiog žiūrėdamas į paprastą tekstą. Šios kognityvinės psichologijos teorijos atkreipia dėmesį į sudėtingą ryšį tarp teksto skaitymo ir jo supratimo. Skaitomo teksto prasmės supratimas yra aiškinamas kaip trijų veiksnių – skaitytojo, teksto ir konteksto – sąveika (žr. 3 pav.).

3 pav. Skaitymas kaip interaktyvus procesas (Lachapelle, 2006, cit. iš Toleikytė, 2014)

Skaitytojo įgyta patirtis (žinios apie kalbą, pasaulį), skaitymo įgūdžiai ir gebėjimas taikyti tinkamas teksto strategijas, intencijos, požiūris į skaitymą, jo pomėgiai, poreikiai yra svarbiausi veiksniai, lemiantys teksto supratimą. Suvokiant skaitomą tekstą, pažintiniai procesai yra tiek pat svarbūs kaip ir emocijos. Taigi skaitymo sėkmę lemia tai, kaip skaitytojui pavyksta susieti naują informaciją su įgyta patirtimi (Toleikytė, 2014).

Ne mažiau svarbus yra ir tekstas: autoriaus intencijos, jo pasirinkta struktūra (kūrinio idėjų organizavimo būdas), teksto tipas, stilius, meninės konvencijos yra tie veiksniai, kurie gali lengvinti arba sunkinti suvokimą. Pastebima, kad strategijų, padedančių geriau suvokti teksto struktūrą,

mokymas padeda mokiniams geriau suprasti tekstą (Buehl, 2004, cit. iš Toleikytė, 2014). Kontekstas taip pat yra svarbus suvokimo proceso veiksnys. Jis gali skatinti skaityti arba, priešingai, atitraukti nuo skaitymo.

Svarbiu aspektu tampa mokinių motyvavimas ir nukreipimas taikyti tinkamas skaitymo strategijas visuose skaitymo veiklos etapuose. Tam, kad mokiniai išmoktų nuosekliai ir tiksliai interpretuoti skaitomą tekstą, gebėtų pasitikrinti, ar jų interpretacijos yra teisingos, ir, jei reikia, jas tinkamai koreguotų (*Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika*, 2011).

Ortlieb'as ir Young'as (2016) nurodo pagrindinius skaitymo privalumus:

- *skaitymas padeda atrasti pasaulį*. Skaitymas yra vartai, leidžiantys mokiniui sužinoti daug naujos informacijos. Tai padeda atrasti naujų dalykų ir lavinti save kaip asmenybę bet kurioje gyvenimo srityje;
- *skaitymas lavina mokinio vaizduotę ir kūrybiškumą*. Vadovėlyje yra tik žodžiai, o protas turi atlikti darbą, įsivaizduodamas, kaip žodžiai atgyja. Tai daro stebuklus lavinant mokinių kūrybiškumą ir vaizduotę;
- *skaitymas praturtina žodyną ir bendravimą*. Suteikti mokiniui prieigą prie žodžių pasaulio yra vienas geriausių būdų pagerinti jo žodyną ir tobulinti rašybos įgūdžius;
- *skaitymas padeda susikurti gerą įvaizdį apie save*. Naujų sąvokų mokymasis, įdomių vietų atradimas ir kitų perspektyvų supratimas yra labai svarbūs norint sukurti visapusišką savęs įvaizdį;
- *skaitymas gerina koncentraciją ir mažina stresą*. Skaitymas ne tik sutelkia mokinio dėmesį į atliekamą užduotį, bet pagerina skaitymo koncentraciją ir atmintį. Visiškai įsitraukę į knygą mokiniai gali atsipalaiduoti ir jaustis ramūs.

Skaitymas vaidina labai svarbų vaidmenį, kad mokinys įgudęs vartotų tikslingą kalbą (Bangash ir kt., 2019). Efektyvūs mokytojų nurodymai gali teigiamai paveikti mokinių mokymąsi savarankiškai skaityti ir motyvuoti, o neefektyvus mokymas ir neaiškūs mokytojų nurodymai gali sukelti mokinių susidomėjimo stoką. Day'is ir kt. (2016) teigimu, kad iš dalies mokytojai gali būti kaltinami dėl mokinių nenoro skaityti dėl prastų mokymo strategijų taikymo. Minėtų autorių teigimu mokiniai, kurie skaito daugiau, geba skaityti greičiau nei tie, kurie skaito mažiau.

Veiksmingiausias būdas, padedantis pagerinti mokinių gebėjimą suvokti istorijos dalyko tekstus yra mokymosi strategijų taikymas bei skaitymo motyvacijos stiprinimas. Mokytojai sukurdami sąlygas mokiniams patiems save motyvuoti pažadina jų vidinę motyvaciją. Tokie mokiniai yra linkę gilintis, domėtis, būti labiau įsitraukusiais į patį mokymosi procesą bei pasiekti veiksmingų skaitymo strategijų. Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių skaitymo rezultatus, yra mokytojų pasirengimas mokyti įvairių skaitymo strategijų ir padėti mokiniams įveikti mokymosi sunkumus (Toleikytė, 2014). Galima išskirti kelis svarbiausius skaitymo strategijų mokymo aspektus (Rose et al., 2018):

- 1) skaitymo strategijų mokymasis bendradarbiaujant motyvuoja mokinius ir padeda jiems geriau suprasti skaitomą tekstą;
- 2) strategijų mokymas turėtų būti laipsniškas pereinantis nuo vadovaujamo prie savarankiško skaitymo (didinat mokymosi motyvaciją ir savarankiškumo laipsnį);
- 3) strategijų mokymasis turėtų būti nuoseklus ir sistemiškas;

4) mokant skaitymo strategijų, svarbu tinkamai spręsti skaitymo motyvacijos problemas.

Gerai skaitytojai yra tie, kurie tekstą perskaitė ir sieja su savo ankstesne patirtimi. Ankstesnių žinių aktyvinimas padeda mokiniams suprasti naują medžiagą. Siekdami padėti mokiniams suprasti istorijos dalyko teksto prasmę, mokytojai turėtų skatinti juos remtis ankstesnėmis žiniomis ir patirtimi. „Numatymas“ taip pat padeda skaitytojams į tekstą įtraukti savo pagrindines žinias ir asmeninę patirtį. „Galvok garsiai“ suteikia skaitytojams langą į išmanančio skaitytojo mąstymo ir supratimo procesus (Seyedi, 2012). Veiksmingi skaitymo mokytojai paprastai taiko šią strategiją mokymo metu, nes ji gali padėti mokiniams pamatyti skaitymo procesus ir efektyvaus skaitytojo strategijas.

Išskirtos septynios skaitymo strategijos, kurios padeda mokiniams geriau suprasti istorijos dalyko skaitomą tekstą (*Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika*, 2011):

- 1) skaitomo teksto suvokimo stebėseną: mokomasi stebėti, ar gerai supranta tekstą (metakognityvinė strategija);
- 2) bendradarbiavimu grįstas mokymasis (bendradarbiavimo strategija);
- 3) grafinių ir semantinių schemų sudarymas (kognityvinė strategija);
- 4) atsakymai į mokytojo klausimus gaunant atsaką (kognityvinė strategija);
- 5) su tekstu susijusių klausimų uždavimas sau ir atsakymas į juos (kognityvinė strategija);
- 6) rėmimasis pasakojimo struktūra (kognityvinė strategija);
- 7) teksto idėjų apibendrinimas (kognityvinė strategija).

Mokiniai skaitydami gali išstiprinti savo turimus skaitymo įgūdžius bei geriau suprasti patį tekstą, geriau mokytis įvairiose pamokose. Ši veikla suteikia mokiniams galimybę pasirinkti, ką jie mėgsta skaityti, o tai reiškia, kad yra vidinis motyvas užsiimti skaitymo veikla. Taigi, mokytojas gali panaudoti šią veiklą, kad paskatintų mokinių mokytis net tų dalykų, kurių mokinys nenori mokytis (Cifci, Unlu, 2020). Motyvuoti besimokantieji užsiima įvairia mokymosi veikla, pvz., interaktyviu mokymusi, kuri leidžia įsitraukusiems skaitytojams (gali) keistis idėjomis ir teksto interpretacijomis su bendraamžiais. Jų atsidavimas skaitymui apima daug mokinių laiko, perkeliamas į įvairius žanrus ir pasiekia gerus mokymosi rezultatus (Afflerbach, 2015).

Jurkowski ir Muller'is (2018) nurodo, kad besimokantieji aktyviai dalyvauja kuriant žinias. Veikla pagrįstas mokymasis yra metodas, kai besimokantieji aktyviai įtraukiami į visą mokymosi veiklą (Gokbulut, Akcamete ir Guneyli, 2020). Rashid'as ir kt. (2021) pabrėžia, kad aktyvūs ir įprasti skaitymo metodai skiriasi vienas nuo kito dėl dviejų priežasčių, nes reikalauja skirtingo lygio aktyvaus mokinių įsitraukimo ir bendradarbiavimo su kitais mokiniais klasėje. Atsižvelgiant į veiklos pobūdį, mokiniams gali būti skiriami vaidmenys. Vaidmenys, kuriuos būtų galima priskirti mokiniams skaitymo užduotyje, yra šie (Arpa, Kaya, 2020):

1. Lyderiai: apibendrina užduotį, atranda įvairias susijusias užduotis ir užtikrina, kad atliekama veikla suprastų visi grupės nariai.
2. Registratorius: įrašo grupės užduotis ir kiekvieno grupės nario idėjas.
  - veikia kaip grupės atstovas;
  - užtikrina, kad darbo zona būtų sutvarkyta;
  - atlieka laiko matuoklio vaidmenį atliekant nustatytas užduotis.
3. Konfliktų vadovas: išsprendžia visus nesutarimus, kurie galimai gali kilti grupiniame darbe.

„*Smegenų šturmo metodas*“. Greitas ir naudingas informacijos gavimo būdas, skirtas vėliau susieti ir apmąstyti gautą skaitytą informaciją. Protų šturmo sesijos metu mokiniai pateikia savo mintis, kurios jiems kyla jų galvose apie pokalbio idėją ar temą. Protų šturmo strategija gali būti vykdoma atskirai ant popieriaus lapo arba grupėje, žodžiu arba rašymo lentoje (Arpa, Kaya, 2020).

„*Istorijų pasakojimas*“. Pasakojimas yra vienas iš pagrindinių bet kokios veiksmingos pamokos komponentų, ypač 9-11 klasių mokiniams. Tai gebėjimas, kuriam reikia daug energijos, skirtingos intonacijos, veido išraiškų, tono aukščio, gestų ir kūno judesių. Istorijos pasakojimo metu, labai svarbu atkreipti dėmesį į (Arpa, Kaya, 2020):

- mokytojas turi būti kiek įmanoma aktyvesnis ir ryžtingesnis, kad besimokantieji susitelktų ties istorija ir neišeitų iš pamokos, kol nesuprato apie ką buvo istorija;
- istorijos pasakojimas turi būti interaktyvus, kad įtrauktų mokinius į skaitymo strategiją. Šio metodo metu, mokiniai matydami, kaip kalba mokytojas, ima iš mokytojo pavyzdį.

Teksto apibendrinimo procesas reikalauja, kad skaitytojas nustatytų, kas yra svarbu skaitant ir apibendrintų perskaitytą informaciją savo žodžiais (Bastug, 2015). Teksto apibendrinimo proceso metu mokiniai geba atskirti pagrindines idėjas nuo pagalbinių idėjų. Susijusių žinių atskyrimas nuo nesusijusių yra dar vienas apibendrinimo proceso momentas. Apibendrinimas yra strategija, padedanti mokiniams suprasti ilgos teksto pastraipos idėjas. Ugdant šią strategiją, per visą skaitymo procesą mokiniai grįžta prie teksto, kad rastų atsakymus į mokytojo užduotus klausimus prieš skaitymą, skaitymo metu ir po jo. Taikydami šią strategiją mokiniai mokosi atskirti klausimus, kurie yra faktinės ir ankstesnės žinios. Naudojant mokytojo sukurtą klausimo strategiją, teksto segmentai yra integruoti ir taip pagerina mokinio skaitymo supratimą (Altay, Altay, 2017). Išvados darymas reiškia skaitymą tarp eilučių.

„*Tylusis skaitymas*“ suteikia laiko mokiniui dirbti vienam, tai yra puiki galimybė kiekvienam mokiniui suprasti ir dalyvauti mokymosi procese, lengviau atsakyti į mokytojo klausimus, arba mokytojo drąsiau paklausti to, ko jie skaitydami nesuprato (Cifci, Unlu, 2020). Tylus skaitymas yra tinkamiausias pasirinkimas tokiais atvejais, nes visi mokiniai skatinami skaityti jiems patogiu tempu. Kai mokinys turės pakankamai laiko atidžiai perskaityti tekstą, jis galės greitai suvokti teksto prasmę ir patobulinti savo skaitymo įgūdžius, nes mokinys tokiu būdu nejaus mokytojo spaudimo.

Paaugliai, skaitantys rimtesnius literatūros kūrinius, įgyja įgūdžių valdyti sudėtingas idėjas. Kuo daugiau paaugliai skaito, tuo daugiau informacijos jie gauna. Tai veda į tvirtą žinių branduolį, kuris yra naudingas įvairiose klasėse. Pavyzdžiui, biografijas skaitantis paauglys geriau supranta iškilus žmones, studijuojamus istorijos pamokose (Groes-Tews, McQueston ir Kurth, 2021). Taigi, papildomas 9–10 klasių mokinių skaitymas praplečia jų žodyną.

1.2. Mokymosi strategijų samprata

Mokymosi strategijos sąvokai apibūdinti ne vienas autorius yra pateikęs savo sampratą. Pagrindinė termino mokymosi strategijos dalis yra sąvoka *strategija*. Terminas „strategija“ mokslinėje literatūroje vis dar išlieka diskusiniu klausimu, nes nėra susitarta dėl vieningo strategijos apibrėžimo. Žodis strategija apima daugybę reikšmių. Lietuvių kalbos žodyne (2000) strategija apibūdinama kaip: „karo mokslo dalis, nagrinėjanti karo veiksmų parengimą, planavimą, vykdymą bei jiems vadovavimą, karyba“.

Brown (2000) pabrėžia, kad mokymosi strategijos sampratoje: mokymosi strategijos tai specifiniai problemos ar užduoties sprendimo metodai, veikimo būdai, siekiant atitinkamo tikslo, suplanuoti tam tikros informacijos kontroliavimo ar manipuliavimo ją dizainai; kontekstualizuoti „kovos, mūšio planai“, kurie gali retsykliais kisti. Visgi pagal naujausius požiūrius mokymosi strategijos yra priemonės, technikos, įrankiai, metodai, elgesys, o strategija yra apibūdinama kaip mintinis veiksmas arba procesas (Oxford, 2016).

Strategijos beveik visada orientuotos į tikslą, bet galbūt ne visada vartojamos sąmoningai. Mokymosi strategijos leidžia besimokančiajam mokytis pagal savo individualias savybes, todėl palengvina besimokančiojo socialinę psichologinę adaptaciją mokymosi aplinkoje (Mačianskienė, 2004).

Davis'as ir kt. (2018) konkrečiau apibrėžė mokymosi strategijas kaip besimokančiojo elgesį, kuriuo siekiama paveikti, kaip besimokantysis apdoroja informaciją. Šie ankstyvieji apibrėžimai iš mokomosios literatūros atspindi mokymosi strategijų šaknis kognityviniame moksle su esminėmis prielaidomis, kad žmonės apdoroja informaciją ir kad mokymasis apima tokį informacijos apdorojimą. Akivaizdu, kad mokymosi strategijos dalyvauja visuose mokymuose, nepriklausomai nuo turinio ir konteksto. Taigi, mokymosi strategijos yra naudojamos mokantis ir mokant matematikos, gamtos mokslų, istorijos, kalbų ir kitų dalykų, tiek klasėje, tiek neformalioje mokymosi aplinkoje.

Mokymosi strategijos yra mokėjimo mokytis kompetencijos dalis. Mokiniai, pasirinkdami tinkamą strategiją, geba tinkamai ją pritaikyti naujoje situacijoje (Nisbet, Shucksmith, 2017). Jos yra dalis ir savivaldaus mokymosi – dinamiškos sąveikos tarp kognityvinių, meta-kognityvinių ir motyvacinių mokymosi komponentų (Karlen, 2016). Karlen (2016) teigia, kad tik „turintys geras meta-kognityvinių strategijų žinias, didelę motyvaciją, savimi pasitikintys ir savimi pasikliaujantys ir dažnai naudojantys strategijas mokiniai pasiekia aukštų rezultatų“. Kaip veikia mokymosi strategijos ir kokią įtaką jos daro mokiniui? Viena iš galimybių yra ta, kad mokymosi strategijos turi įtakos individualių besimokančiųjų mokymosi strategijų pobūdžiui ir dažnumui. Remiantis kognityvinių mokymosi teorijomis, besimokantieji yra aktyvūs mokymosi ir mokymo proceso dalyviai, o ne pasyvūs informacijos gavėjai. Mokiniai ne vien tik gauna informaciją iš mokytojų, nes mokymosi procese besimokantieji apdoroja informaciją, kuri apima ir psichinę veiklą (Shi, 2017).

Mokymosi strategijos yra konkretūs metodai arba būdai, kuriuos besimokantieji taiko jas bandydami išmokti. Skaitymo mokymosi strategijos yra sąmoningi arba potencialiai sąmoningi veiksmai ir besimokantys asmenys gali juos atpažinti mokymosi procese (Davis et al., 2018). Mokymosi strategijos susideda iš protinės ar elgsenos veiklos, susijusios su tam tikru konkrečiu bendro kalbos įgijimo ar kalbos vartojimo proceso etapu (Wegner et al., 2013), kitaip tariant, jos gali būti elgsenos (pavyzdžiui, naujų žodžių kartojimas garsiai, kad juos atsimintų) arba tai gali būti mintys (pavyzdžiui, naudojant sinonimus ar situacijos kontekstą, kad būtų galima nustatyti naujo žodžio reikšmę). Strategijos gali padaryti mokymąsi lengvesnį, greitesnį, malonesnį, labiau nukreiptą į save, veiksmingesnį ir labiau pritaikytą naujoms situacijoms.

Mokymosi strategija yra naudinga, jeigu (Faruk et al., 2021):

- strategija gerai susieta su atliekama mokymosi strategijų užduotimi;
- strategija atitinka konkretaus mokinio mokymosi stiliaus pirmenybę vienu ar kitu laipsniu;
- mokinys efektyviai taiko strategiją ir susieja su kitomis atitinkamomis mokymosi strategijomis.

Mokymosi strategijos taip pat yra ilgalaikės, palyginti su mokymosi taktika, kuri dažnai naudojama pakaitomis su mokymosi strategijomis. Mokymosi taktika yra trumpalaikis tam tikro elgesio ar priemonių naudojimas, o mokymosi strategijos yra ilgalaikis procesas, kai besimokantieji skirtingais mokymosi proceso etapais naudoja skirtingas strategijas (Anderman, Cavilt, 2022). Besimokantieji taiko skirtingas mokymosi strategijas, kai susiduria su skirtingomis problemomis, todėl mokymosi strategijos taip pat yra orientuotos į problemas.

Aktyvus mokymosi strategijų naudojimas padeda besimokantiesiems kontroliuoti savo mokymąsi, ugdant skaitymo įgūdžius, didinant pasitikėjimą ir motyvaciją mokymosi procese. Strateginiai nurodymai sustiprina besimokančiųjų savarankišką mokymąsi bei padeda besimokantiesiems prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi (Wegner et al., 2013). Mokymosi strategijos yra žingsniai, kurių imasi besimokantieji, siekdami pagerinti savo mokymąsi. Kuo daugiau strategijų besimokantysis naudoja, tuo labiau jis jaučiasi pasitikintis, motyvuotas ir veiksmingesnis. Mokytojai yra skatinami parinkti tinkamas mokymosi strategijas bei mokyti jas suprasti, kad padidėtų savarankiško mokymosi lygis ir mokymasis taptų efektyvesnis (Wegner et al., 2013).

Mokslinėje literatūroje taip pat gausu bandymų sugrupuoti bei suklasifikuoti mokymo(si) strategijas į kategorijas ir subkategorijas. Nagrinėjant mokslininkų rekomendacijas, randama daug pamąstymų ir nuomonių. Rubin (1981) strategijas grupuoja į tris kategorijas: *mokymosi*, *bendravimo* ir *socialines*. Mokymosi strategijas autorius siūlo suskirstyti į du tipus pagal tiesiogiai darančias įtaką mokymuisi: *kognityvines* mokymosi strategijas ir *metakognityvines*. *Kognityvinės* dar suskirstytos į šešias kategorijas pagal jų daromą didžiausią tiesioginę įtaką mokymuisi: *išsiaiškinimo / patikrinimo*; *atminties*; *valdymo*; *spėjimo / išvadų darymo*; *dedukcinio išprotavimo*; *praktikos*. Stern (1992) strategijas skiria panašiai – *kognityvines* bei *bendravimo - patirtines* ir siūlo dar tris: *vadybines ir planavimo*; *tarpasmenines*; *afektyvines*.

1 lentelė. Mokymosi strategijų klasifikacija pagal Oxford (2017)

Autorius	Mokymosi strategijų klasifikacija
Oxford (2017)	Kognityvinės strategijos Afektyvinės strategijos Socialinės-kultūrinės-interaktyviosios strategijos Metakognityviosios strategijos Metaafektyvinės strategijos Metasociokultūrinės-interaktyviosios strategijos

Oxford (2017) pateikia naują mokymosi strategijų klasifikaciją: *kognityviosios* – tyrimas, kalbėjimas, samprotavimas, analizė, apibendrinimas ir pan.; *atminties* – labiau tinka pradiniuose mokymosi etapuose ir vis mažiau reikalingos, kai mokinys yra labiau pažengęs; *kompensacinės* – žodžio reikšmės spėjimas iš konteksto, sinonimų vartojimas ir pan.; *afektyvinės* - savo nuotaikos suvokimas, nerimo lygio indentifikavimas, klabėjimas apie jausmus, savęs apdovanojimas už

pasiekimą ir pan.; *socialinės–kultūrinės–interaktyviosios* - pagalbos atliekant užduotį prašymas, bendradarbiavimas, prašymas patikslinti, jei kas nors neaišku ir pan.; *metakognityviosios* – planavimas, mokymosi valdymas, užduoties vykdymo stebėseną, kol atliekama užduotis, įsivertinimas po užduoties; *metaafektyvinės* - afektyvinių strategijų taikymo suvokimas; *metasociokultūrinės–interaktyviosios* – socialinės ir kultūrinės sąveikos strategijų taikymo suvokimas. Oxford (2016) klasifikacijoje, skirtoje kalbos mokymosi strategijoms, atsispindi bendras ugdymo ir ugdymo psichologijos dėmesys metakognicijai. Ši kryptis mokymosi strategijų tyrimuose vis dar yra nauja (Augustinienė, Simonaitienė, 2020).

Daugelis tyrinėtojų sutelkė dėmesį į tai, kaip sėkmingai ar gerai besimokantieji stengiasi mokytis, ir bandė nustatyti, kokios strategijos jiems buvo naudingos, kad išsiaiškintų, kurios strategijos yra veiksmingos mokantis skaitymo (Vettori, Vezzani, Pinto, 2020). Daroma prielaida, kad nustačius sėkmingas mokymosi strategijas, jų gali mokytis ir mokytis mažiau sėkmingi besimokantieji, kad pagerintų savo skaitymo mokymąsi. Duomenų rinkimo metodai apima interviu, stebėjimus, mokinių atsiskaitymus, klausimynus ir dienoraščius. Vettori ir kt. (2020) nustatė, kad geri mokymosi strategijų besimokantieji asmenys pasižymi tiksliais spėjimais; noru bendrauti ir praktikuotis; dažnai yra nevaržomi; stebi savo kalbą. Robbers ir kt. (2018) tyrė strategijas, kurias naudoja gerai besimokantys mokiniai, ir į šias strategijas įeina – planavimo strategija: asmeninis mokymosi stilius arba pozityvios mokymosi strategijos; aktyvi strategija: aktyvus požiūris į mokymosi užduotį; empatinė strategija: tolerantiškas ir atviras požiūris į tikslinę kalbą ir empatija jos kalbėtojams; formali strategija: techninės žinios, kaip susidoroti su kalba; eksperimentinė strategija: metodiškas, bet lankstus požiūris, kuriant naują kalbą į tvarkingą sistemą ir nuolat ją peržiūrint; semantinė strategija: nuolatinis prasmės ieškojimas; praktikos strategija: noras praktikuotis; komunikacijos strategija: noras vartoti kalbą realiame bendravime; stebėsenos strategija: savikontrolė ir kritinis jautrumas kalbos vartojimui; internalizacijos strategija: antrosios kalbos, kaip atskiros atskaitos sistemos, kūrimas ir mokymasis ja mąstyti.

Dauguma mokymosi strategijų priklauso vienam ar keliems iš šių aspektų (Vettori, Vezzani, Pinto, 2018):

- tiesioginiai patarimai ir pasiūlymai, pvz., pažiūrėti į antraštes ir nuotraukas. Kokią hipotezę galima iškelti dėl šio teksto turinio?;
- ribotos galimybės, pvz., prieš pradėdant rašyti kompoziciją, parašyti kontūrą arba nupiešti minčių žemėlapią“;
- pavyzdžiai, ką sėkmingai besimokantys asmenys daro ar padarė, kad pasiektų sėkmę, pvz., paskaityti, ką Tomas, Agnė ir Gvidas padarė, kad išspręstų savo nerišlaus skaitymo problemas. Kokias strategijas jie taikė?

Tai, kad mokymosi strategijos priklauso besimokančiajam ir turi būti atskirtos nuo mokymo strategijų, gali atrodyti akivaizdu, bet iš tikrųjų mokytojai yra strategijų šaltinis, jie saugo jas mokiniams ir, atrodo, „išleidžia“, kai jie mano, kad tai yra tinkama. Vadovėliuose dažnai gausu strategijų, tačiau mokiniai retai jas pastebi kaip mokymosi strategijas, jau nekalbant apie tai, kad mokymosi strategijos, kaip sakoma, turėtų priklausyti jiems (Saele, Dahl, Friborg, 2017).

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog mokymosi strategija – tai asmens būdas organizuoti ir naudoti tam tikrą įgūdžių rinkinį, kad mokykloje ir neakademinėje aplinkoje išmokytų turinį arba

atliktų kitas užduotis veiksmingiau ir efektyviau. Mokymosi strategijų taikymas palengvina aktyvų mokymosi procesą, mokant mokinius, kaip mokytis ir kaip panaudoti tai, ką išmoko, sprendžiant problemas ir būti sėkmingiems. Šios strategijos apima mokymą, kaip parengti planą, skirtą testui atlikti, turinio supratimą, medžiagos paaiškinimą ir darbo vertinimą. Šio tipo savarankiškai reguliuojamas mokymasis yra sėkmingo mokymosi visą gyvenimą raktas ir apima tokių strategijų kaip tikslų nustatymas, savarankiškas mokymas ir savikontrolė.

1.3. 9–10 klasių mokinių mokymosi strategijų taikymas, skaitant istorijos dalyko tekstus modelis

Įvairiose pasaulio šalyse, dažniausiai istorijos pamoka vidurinėje mokykloje paprastai vyksta remiantis tradiciniais mokymo metodais (Permana et al., 2018). Mokantis istorijos dalyko, galima užduoti daug klausimų apie istorijos pamokos efektyvumą: kiek mokiniai yra motyvuoti mokytis istorijos? Kiek mokinių yra aktyvūs istorijos pamokoje? Kiek yra užtikrinamas istorijos mokymasis? Kokius aukšto lygio mąstymo įgūdžius įgyja mokiniai? Galima užduoti daugiau tokių klausimų, bet kuo daugiau tokių klausimų yra užduodama, tuo labiau tampa akivaizdu, kad mokytojai ir mokiniai turi problemų, susijusių su tuo, kas vyksta 9–10 klasėse per istorijos pamokas, nes istorijos pamokos mokiniams tampa nuobodžios (Kirpik, 2019).

„Istorija yra nuobodi“, „yra per daug datų, kurias reikia įsiminti“, „kodėl man rūpi dalykai, įvykę taip seniai?“ (Kirpik, 2019, p. 70). Tai tik keli klausimai, su kuriais istorijos mokytojai susiduria kiekvieną dieną. 9 – 10 klasių mokinių istorijos pamokose, turėtų būti (Permana et al., 2018):

- skatinamas mokinių dalyvavimas diskusijose;
- padedama mokiniams taikyti kritinį mąstymą apie išmokus įvykius ir daryti išvadas;
- sukuriama pažintiniai metodai, kaip lengvai ir smagiai bei, ilgai prisiminti datas ir įvykius;
- naudojami mokymo metodai, kurie patrauktų / palaikytų mokinio dėmesį, skaitant ir mokantis istorijos;
- mokoma dirbti komandoje, rodyti iniciatyvą ir joje dalyvauti.

Šiuolaikiškas istorijos mokymas neįsivaizduojamas be žemėlapių. Paprastas tekstas yra tik dalis istorijos tekstų pasaulio: žemėlapiai ir grafikai yra kiti svarbūs vaizdai. Ką reiškia skaityti grafiką ar žemėlapi? Kintsch'o (1998) pateikta teorinė teksto supratimo struktūra apima įvairius informacijos apdorojimo lygius: (1) simbolių dekodavimas ir jų vaidmens teksto sintaksėje pripažinimas; (2) bendros prasmės suvokimas iš bet kurio vieno simbolio; ir (3) susiejimas su tinkamu prasmės modeliu. Grafikai gali atvaizduoti kitus pasaulio modeliavimo būdus (Johnson-Laird, 1983). Skirtingai nei tekstuose, kur dominuoja žodinis komponentas, grafikuose dominuoja vaizdinis komponentas (Paivio, 1971). Grafike paprastai pateikiama informacija, kuri yra erdviai išsklaidyta ir turi daug ikoniškų aspektų (Tall, 2002). Grafikai suskirstyti į holistinius blokus, kuriuos reikia nuskaityti visuotinai ir kurie nėra išpakuojami. Be to, grafikai turi simbolinį komponentą. Keičiantis grafikui, keičiasi ir jo dydis. Naratyvo pagalba skirtingi grafo elementai integruojami į vientisą visumą, skirtingi grafikai paverčiami tinkamais paprastais tekstais. Norint skaityti grafiką, subjektas turi surasti ir iššifruoti svarbios informacijos vietą (pvz., Carpenter ir Shah, 1998). Grafikas paprastai sutraukia daug informacijos, kuri ne visada yra aiški.

Žemėlapis apibūdinamas kaip istorijos šaltinis, iš kurio mokiniai įgyja esminių žinių iš nagrinėjamos temos. Akcentuojama, kad labai svarbu mokiniams yra suprasti žemėlapių legendą ir jos simbolius bei suvokiant jų prasmę gebėti suprasti istorijos procesus (Maternicki, Majorek, Suchonski, 1994, cit iš Šetkus, 2009). Dažniausiai dėmesys sutelkiamas į žemėlapių legendą. Iš pradžių siekiama išsiaiškinti legendoje pateiktų sutartinių ženklų prasmę. Paskui kiekvienas ženklas surandamas žemėlapyje: taip gamtos sąlygų ar žmonių veiklos rezultatai yra siejami su konkrečia geografine erdve (t. y. atliekama klausimų „kas“ ir „kur“ sintezė) (Günther-Arndt, 2003, cit. iš Šetkus, 2009). Taigi istorijos žemėlapis mokiniams suteikia dvejopą informaciją: apie gamtos sąlygas ir apie žmonių veiklą. Tad ir istorijos žemėlapių nagrinėjimas turėtų būti orientuotas į tai. Mokymo patirtis rodo, kad su žemėlapiu išsiaiškinus gamtos sąlygas, pereinama prie žmonių veiklos charakteristikos. Taip pat siekiama išsiaiškinti kiekvieno legendoje nurodyto ženklo prasmę: valstybių sienas, prekybos kelius, miestus, mūšio vietas, sukilimo apimtus regionus, okupuotas teritorijas ir kt.

Mokydamasis interpretuoti grafiką, mokinys turi integruoti visus grafo elementus į suprantamą visumą (Robutti, 2006). Jei mokiniai nėra mokomi, kaip atlikti tokią integraciją, jie gali sutelkti dėmesį tik į tam tikras grafiko dalis, nepripažindami, kad kitur grafiniame vaizde gali būti kitos naudingos ir reikalingos informacijos. Norint suprasti grafiką, galima naudoti tinkamą naratyvo supratimo strategiją, susiejant grafiko formą su reiškiniu, kurį jis modeliuoja. Nemirovsky & Monk (2000) pateikė įdomų suvokimo judesio modeliavimo pavyzdį. Šis atskyrimas (Kintsch 1998) tarp teksto/grafiko dekodavimo ir supratimo patvirtina teiginį, kad grafikas turi būti skaitomas specifiniais būdais, dekoduojant atitinkamą informaciją, ieškant sąsajų sintaksės lygmenyje, išskiriant bendrą grafiko reikšmę ir išdėstant ją pagal į jo modeliuojamą situaciją.

Visi informacijos šaltiniai, galintys suteikti žinių apie praeitį, yra įvardijami istorijos šaltiniais. Istorijos šaltiniai yra įvairūs, o dokumentas – vienas iš jų. Nagrinėjant istorijos dokumentus paprastai yra sutelkiamas dėmesys į dokumento turinį, t. y. į jame užfiksuotus faktus, požūrius ir pan. Dokumento turinys dažniausiai analizuojamas siejant jį su dokumento autoriumi (jo profesija, išsilavinimu, įgyta patirtimi, priklausymu kuriai nors socialinei grupei ir kt.), su dokumento atsiradimo aplinkybėmis ir kitais faktoriais (Šetkus, 2011). Taigi mokant mokinius nagrinėti dokumentus reikalinga jiems suteikti svarbiausių žinių apie dokumento kontekstą. Šviesos leidyklos vadovėlyje 10 klasei pateikti sunumeruoti tekstiniai šaltiniai (tarp jų – dokumentai), tačiau pasitaiko kai prie šaltinio nėra nurodyta nei šaltinio autoriaus, nei jo atsiradimo datos. Vadovėlio autorius datos nenurodo sąmoningai, nes autorius nori, kad mokiniai nustatytų „kurių metų Kauno vaizdas pateiktas atsiminimų ištraukoje?“ (Bakonis, 2004; Stašaitis, Porutis, 2006). Tačiau niekur nenurodytas atsiminimų autorius: vadovėlio gale pateiktame literatūros sąrašė yra nuoroda į Lietuvos TSR istorijos chrestomatiją ir nurodyti šio leidinio puslapiai (beje, juose yra kito turinio dokumentas). Taigi mokiniams atsiminimų autorius lieka nežinomas, nors ši aplinkybė galėtų būti svarbi sprendžiant atsiminimų patikimumo klausimą.

Dokumentus būtina trumpinti atrenkant svarbiausius jo straipsnius ar dalis, išryškinti svarbiausias dokumentų autorių siekius. Dažnai kyla abejonių dėl pateikto dokumento naudos: jis pateiktas, tačiau mažai naudingas aiškinantis nagrinėjamą temą (Šetkus, 2011).

Mokantis istorijos, mokiniams labai svarbu pabūti tam tikroje istorinėje vietoje, kurioje įvyko konkretus istorinis įvykis. Istorija mokiniams gali pasirodyti nuobodė, nes gali trūkti pojūčio apie tai, kas įvyko. Todėl, svarbu, kad 9–10 klasių mokiniai lankytų istorijos muziejus kartu su istorijos

mokytoju, kad būtų pareikšta ir mokytojo nuomonė, pabrėžiamos išvados arba padedama mokiniams interpretuoti įvykusį įvykį (Khawaja, 2018). Taip pat galima mokinius nuvežti į memorialines vietas, paminklus, griuvėsius, įžymius pastatus ir orientyrus, pasakojančius konkrečią istoriją. Po visų muziejų ir kitų išvykų, mokiniams rekomenduojama komandinis darbas, kurio metu jie aptartų tai ką matė, ką sužinojo, kaip jie jautėsi ar jiems tai buvo svarbu, nes taip būtų skatinamas mokinio savarankiškas mokymasis. Skaityti apie kovas istorijos vadovėliuose 9 - 10 klasių mokiniams gali būti nuobodu, tačiau, kad mokiniai nesijaustų nuobodžiai istorijos pamokose, galima surengti spektaklį apie istorinį mūšį, kurio dalyviai būtų patys mokiniai. Tokiu būdu mokiniai ne tik parodys savo vaidybos įgūdžius ir išsaugos esminę pamokos informaciją, bet ir lengviau atsims (Kirpik, 2019).

Koutrouba (2012) išskyrė šias mokymosi strategijas, kurios būtų naudingos mokiniams istorijos pamokų metu.

1. *Skaitymo ir rašymo įgūdžių tobulinimas*. Mokiniai skaito pavyzdžius iš keturių pagrindinių istorinių įvykių, kuriuos parenka istorijos mokytojas ir identifikuoja juos pagal jiems užduotus klausimus. Rašymo ir skaitymo užduotyse turėtų būti prašoma mokinių, kad jie išrinktų svarbiausias įvykių datas ir pabandytų atkartoti teisingą įvykių seką bei viską garsiai perskaitytų prieš klasės auditoriją.
2. *Istorijos pamokų turinys*. Mokymosi strategijomis pagrįstos istorijos pamokos turėtų būti rengiamos atsižvelgiant į 9–10 klasių istorijos pamokų turinį. Per šias istorijos pamokas įgūdžiai pritaikomi gautoms medžiagoms ir tekstams, šiuo metu naudojamiems jų turinio srities klasėse. Mokiniai, tokiu būdu tyrinėja smegenims pagrįstus mokymosi stilius tada taiko šias mokymosi strategijas testų laikymo metu. 9–10 klasių mokiniai sukuria asmeninį mokymosi profilį, kuriuo toliau vadovaujasi istorijos pamokų metu.
3. *Savarankiškas skaitymas*. Pagrindinis šio užsiėmimo tikslas – suteikti mokiniams galimybę skaityti pačių pasirinktus, klasės mokytojo patvirtintus istorinius įvykius. Savarankiškai perskaitę mokiniai raštu apmąsto tai ką perskaitė istorijos vadovėlyje. Mokiniai išmoksta suskaidyti istorinį įvykį, nustatyti, kiek laiko reikia užbaigti skaityti tekstą. Kai istoriniai įvykiai yra baigiami skaityti, mokiniai dalijasi įžvalgomis apie tai, ką jie perskaitė. Pagrindinis tikslas turėtų būti padėti suprasti mokiniams jiems įdomius istorinius įvykius / faktus, autorių ar temą, kad jie galėtų lavinti savarankiško skaitymo įgūdžius ne tik mokykloje, o būdami ir namie.

Istorijos pamoka turi būti kruopščiai suplanuota apgalvojant kiekvieną etapą, turint aiškų pamokos planą, kad mokiniams būtų suteiktas aiškus vaidmuo ir jie tinkamai galėtų atlikti savo užduotis. Užduotys turėtų būti organizuojamos taip, kad būtų sudarytos sąlygos bendradarbiauti, o mokiniams būtų sudarytos galimybės užsiimti praktine veikla, mąstyti, jausti ir bendrauti. Ši protinė veikla formuoja mokinių supratimą, tačiau svarbu, kad mokiniai turėtų pakankamai išankstinių žinių konkrečia istorine tema, kad galėtų išspręsti jiems paskirtą užduotį (Shanahan et al., 2016).

Vienas iš svarbių mokymosi strategijų elementų yra mokymasis bendradarbiaujant. Mokymasis bendradarbiaujant yra mokymosi procesas, kurį galima taikyti dirbant mažose grupėse ir padedantis vieniems iš kitų mokytis (Khawaja, 2018). Mokytojas, kurdamas mokinių grupes turėtų atsižvelgti į mokinio gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Jie taip pat turi pagalvoti apie darbo pobūdį ir pasidalijimą grupėse. Medžiaga taip pat turi atitikti gero grupinio darbo principus. Tačiau,

svarbiausias grupinio darbo klausimas yra galutinis produktas, atspindintis grupės pastangas, pavyzdžiui, pristatyti grupės sprendimus visai klasei (Parker, 2021).

Oppong'as ir Quan-Baffour'as (2014) nurodė mokymosi strategijas, kuriomis turėtų būti vadovaujamosi 9 – 10 klasių pamokose.

1. „*Pasiuntiniai*“. Vienas grupės narys būdamas „pasiuntiniu“ galėtų pasakyti kitoms mokinių grupėms sprendimus. Tada „pasiuntinys“ sužino apie kitos grupės sprendimus ir pateikia naujienas savo grupei. Tokie „pasiuntiniai“ galėtų būti veiksmingai naudojami ypač istorijos pamokose sprendžiant ginčytinus klausimus apie istorinio įvykio eigą. Pavyzdžiui, grupėse galėtų būti aptariami šie klausimai: ar manote, kad konkretus asmuo nusipelnė būti nuverstas dėl kovo 31-osios incidento ir ar manote, kad II-toji Monarchijos era buvo naudinga ar žalinga Osmanų valstybei?
2. „*Pjūklo veikla*“. Tai procesas, kai mokinių grupėms yra suteikiama informacija, kuria turi dalytis tam, kad gautų vieną bendrą pasakojimą. Pavyzdžiui, klasė, kurią sudaro 25 mokiniai, yra suskirstyta į penkias grupes po penkis mokinius. Norint įvertinti įvairias perspektyvas apie Osmanų pralaimėjimą Pirmajame pasauliniame kare, kiekviena grupė yra „moterys, kariai, ūkininkai, prekybininkai ir biurokratai“. Tada, kiekviena grupė atlieka tyrimą apie problemą, atsižvelgdama į jai priskirtą socialinę grupę. Pageidautina, kad grupės nariai galėtų būti paprašyti atlikti tyrimą individualiai. Tada kiekvieno grupės nario išvados pristatomos garsiai grupėje, skaitymo metu. Toliau, sudaromos naujos grupės, kurias sudaro po vieną mokinį iš anksčiau organizuotos kiekvienos grupės. Šiose naujose grupėse yra įvairių socialinių grupių atstovai, tokie kaip kariškiai, ūkininkai ir kt., dalijasi savo požiūriais apie Osmanų pralaimėjimą. Toks bendradarbiavimas veda į individualios atsakomybės, bendravimo ir grupinės dvasios ugdymą. Mokytojas prisidėtų prie pamokos įvado, suteikdamas išteklius ir vertindamas pamoką.

Beek'as ir kt. (2019) išskyrė kitas aktyvaus mokymosi strategijų technikas, kurias mokiniai galėtų taikyti istorijos pamokose ir tobulinti savo skaitymo įgūdžius:

- daryti išvadas;
- paveikslo / vaizdo kūrimas;
- rašyti istoriją;
- parašyti paveikslėlio antraštę arba dialogą;
- šaltinių klasifikacija;
- įsivertinimas;
- teksto perrašymas ir apibendrinimas arba supaprastinimas;
- sąvokų žemėlapių sudarymas;
- istorijos numatymas ir užbaigimas.

Shanahan'as ir kt. (2016) teigimu, istorijos pamokos turi turėti turtingą turinio bazę, skirtą mokymosi strategijų principams įgyvendinti ir realizuoti. Jeigu mokiniai kurtų įvairius šūkius, jie patirtų smagią, kūrybingą ir ilgalaikę mokymosi patirtį. Kai mokytojai žinos ir taikys prieš tai tekste

paminėtus metodus ir kitą mokymosi veiklą, istorijos mokslų ir dėstymo požiūriu bus didelis skirtumas nuo tradicinio istorijos mokymo klasėse. Mokytojai, turintys daug žinių apie įvairius mokymosi strategijų metodus, gali planuoti ir organizuoti tinkamą mokymosi aplinką, remdamiesi mokymo programos specifikacijomis ir mokinių lygiais bei ankstesniu mokymusi.

Beek'as ir kt. (2019) apibūdina „šūkio kūrimas“ mokymosi strategiją. Mokinių galima paklausti: „Jeigu būtumėte Sadrazamas (ministro pirmininko atitikmuo) Tanzimato laikais, kokį šūkį naudotumėte, kad apsaugotumėte valstybę nuo kylančių nacionalistinių judėjimų? Nepriklausomybės karas, kokią antraštę ir straipsnį parašytumėte savo laikraštyje, kad palaikytumėte Mustafą Kemalį ir jo draugus.“

Dar viena mokymosi strategija, kuri gali būti naudinga 9 - 10 klasių mokiniams istorijos pamokų metu yra – „kortelių seka ir rūšiavimas“. Kortelių seka ir rūšiavimas – antrojo pasaulinio karo priežastis būtų galima užrašyti ant kortelių, o grupėse mokiniai gali būti paprašyti surūšiuoti tas korteles pagal įvykių seką, arba tos pačios kortelės, kurios buvo naudojamos svarbai įvertinti, o kortelės išdėstytos svarbos tvarka. Jeigu mokiniams, bus suteikta galimybė įsitraukti į istorijos pamoką skaitant, rašant, diskutuojant ir klausantis, galima užtikrinti jiems gilų ir prasmingą mokymąsi. Šiuo atžvilgiu, kurdami pamokos planą, mokytojai turėtų atkreipti dėmesį į tai, kad įtrauktų veiklą, atitinkančią „daugialypio intelekto“ teorijos principus (Parker, 2021). Taip elgdamiesi mokytojai galėtų išlaikyti aukštą mokinių motyvaciją mokytis istorijos.

„*Laiškai į namus*“. Tai empatiją ugdantis pratimas. Svarbu, kad mokiniai suprastų, jog jie iš tikrųjų negali „žinoti“, kaip buvo praeityje, bet galima naudotis patikima informacija, pagal kurią galėtų spėlioti istorinių įvykių poveikį tikriems žmonėms. Pavyzdžiui, mokiniams gali būti labai įdomi veikla, kurią sudaro kareivio ir jo motinos pasikeitimas laiškais. Vieni mokiniai galėjo rašyti laiškus kaip kariai - savo mamoms, kiti – savo sūnums kariams. Tokiu būdu, užtikrinama empatija, kita vertus, lavinami istoriniais faktais pagrįsto rašymo įgūdžiai ir su tuo susijusi psichinė veikla.

„*Vaizdų naudojimas*“. Naudojant vaizdinę medžiagą, siekiama padidinti mokinių susidomėjimą ir įsitraukimą į pamoką. Tai gali būti nuotraukos, plakatai, artefaktai, „PowerPoint“ pristatymai arba išmaniosios lentos. Vaizdai yra svarbios priemonės, prisidedančios prie mokymosi strategijų, nes jos sutelkia dėmesį į tam tikrus dalykus, palengvina prisiminimą ir suteikia temai prasmės. Statistikai interpretuoti ir sąvokoms paaiškinti gali būti naudojami įvairūs žemėlapiai ir grafikai. Naudojant „PowerPoint“, viena nuotraukos dalis gali būti paslėpta ir mokinys gali būti paprašytas pateikti deducinius komentarus apie likusią nuotraukos dalį. Panašiai jų gali būti paprašyta užpildyti tekstą, kuris liko neužbaigtas „PowerPoint“ skaidrėje. Be to, mokiniai galėtų pateikti savo pristatymus naudodami tokius vaizdus (Parker, 2021). Tos mokyklos, kurios turi tinkamą informacinių technologijų infrastruktūrą, gali atlikti internetines istorijos pamokas, kad dar labiau paskatintų mokinius, pasinaudodamos didžiuliu kiekiu internete esančių išteklių. Vizualizacija reikalauja, kad skaitytojas sukurtų skaitomo teksto vaizdą (Altay, Altay, 2017). Mokytojai gali motyvuoti mokinius vizualizuoti pasakojimo istorijas, veikėjus ir veiksmus. Užsienio šalių mokyklose taikoma „Venno“ diagrama, kuri padeda skaitytojams palyginti ir sugretinti informaciją, pateiktą dviejuose tekstuose ta pačia tema. Vizualizacijos atlikimas taip pat gali būti naudojamas norint savarankiškai stebėti skaitomo teksto suvokimo lygį. Pavyzdžiui, sklandus skaitytojas paprastai suvokia, kad mintyse vizualizuoja turinį, kurį jis perskaito (Sibarani, 2012).

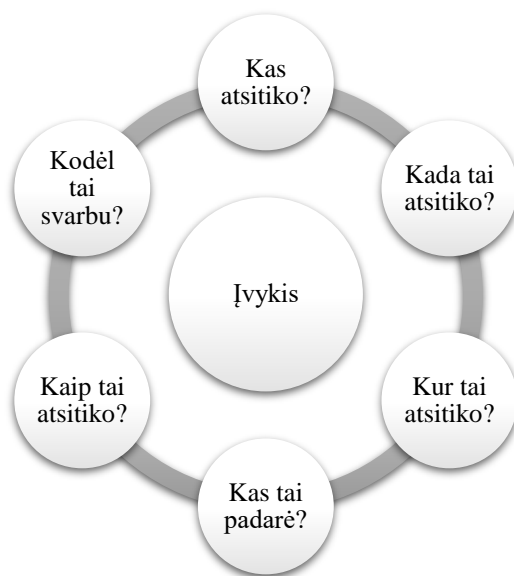
Numatymo strategija padeda skaitytojui nustatyti skaitymo tikslą. Tyrimai parodė, kad geri skaitytojai naudojami savo patirtimi ir žiniomis, kad skaitydami prognozuotų ir formuluotų idėjas (DeSchryver, Yadav, 2015). Ši strategija taip pat leidžia mokiniams daugiau bendrauti, o tai didina mokinių susidomėjimą ir pagerina jų istorinių tekstų supratimą (Coiro, Putman, 2016). Svarbu palyginti tikrojo teksto rezultata su numatymo procesu, nes tai paskatins besimokantį pagerinti savo supratimą apie skaitomą tekstą. Kai kurie mokymo numatymo metodai yra mokytojo modeliavimas, numatymas visame tekste bei vaizdinės informacijos pateikimas. Pavadinimo, turinio, paveikslėlių ir raktinių žodžių naudojimas yra viena iš skaitymo numatymo tikslo strategijų.

Netinkamai įgyvendinus mokymosi strategijas, nebus pasiekta aukštų mokslo rezultatų. Gali būti, kad geriausios mokymosi strategijos yra tos, kurios lengvai ir efektyviai įgyvendinamos (Kirpik, 2019). Pagrindiniai mokinių mokymosi principai ir teoriniai pagrindai yra gerai sukonstruoti, svarbu atsižvelgti į mokytojų požiūrį į mokymosi strategijų taikymą istorijos pamokų metu. Istorijos mokymas dažnai vis dar vykdomas „tradicinio mokymo“ kontekste. Tokiomis aplinkybėmis ypatingą reikšmę įgyja mokytojų požiūris į mokymosi strategijų taikymą istorijos pamokų metu.

Nustatyta, kad didžioji dauguma mokytojų mano, kad istorijos pamokos turėtų būti vedamos pasitelkiant inovatyvius, o ne tradicinius metodus (tuo tarpu 87,1 proc. mokytojų tam visiškai pritaria). Jie taip pat tvirtino, kad naudojant šiuos naujoviškus metodus būtų pasiekti istorijos mokymo programos tikslai įgūdžių ir žinių prasme (90 proc. tuo įsitikinę). Be to, visi jie (74 proc. tvirtai) tiki, kad inovatyvūs metodai padėtų susieti problemas su realiomis gyvenimo situacijomis (Kirpik, 2019).

Beek'as ir kt. (2019) atliko tyrimą apie istorijas pamokas ir istorijos mokytojus. Išsiaiškino, kad mokytojai dažniausiai tvirtai tiki aktyvių ir novatoriškų istorijos mokymo metodų pranašumais, jų ketinimai ir mintys, kaip diegti mokymosi strategijų metodus savo klasėse, skiriasi. Nors 45 respondantai arba 16% teigė, kad labai svarsto apie naujoviškų metodų taikymą savo klasėse (tokių pamokų pavyzdžiai jiems pateikiami seminaruose), 35 respondantai arba 48% ir 19 arba 35% teigė, kad svarsto ir ketina taikyti mokymosi strategijas istorijos pamokos metu. 45% seminaruose dalyvavusių istorijos mokytojų taip pat teigė, kad tai, ką patyrė seminaruose, iš karto pradėjo naudoti savo praktikoje. 5% (35) iš jų susidomėjo sakydami, kad ketina / planuoja tuos metodus taikyti, o 50% (19) kol kas neplanuoja jų taikyti.

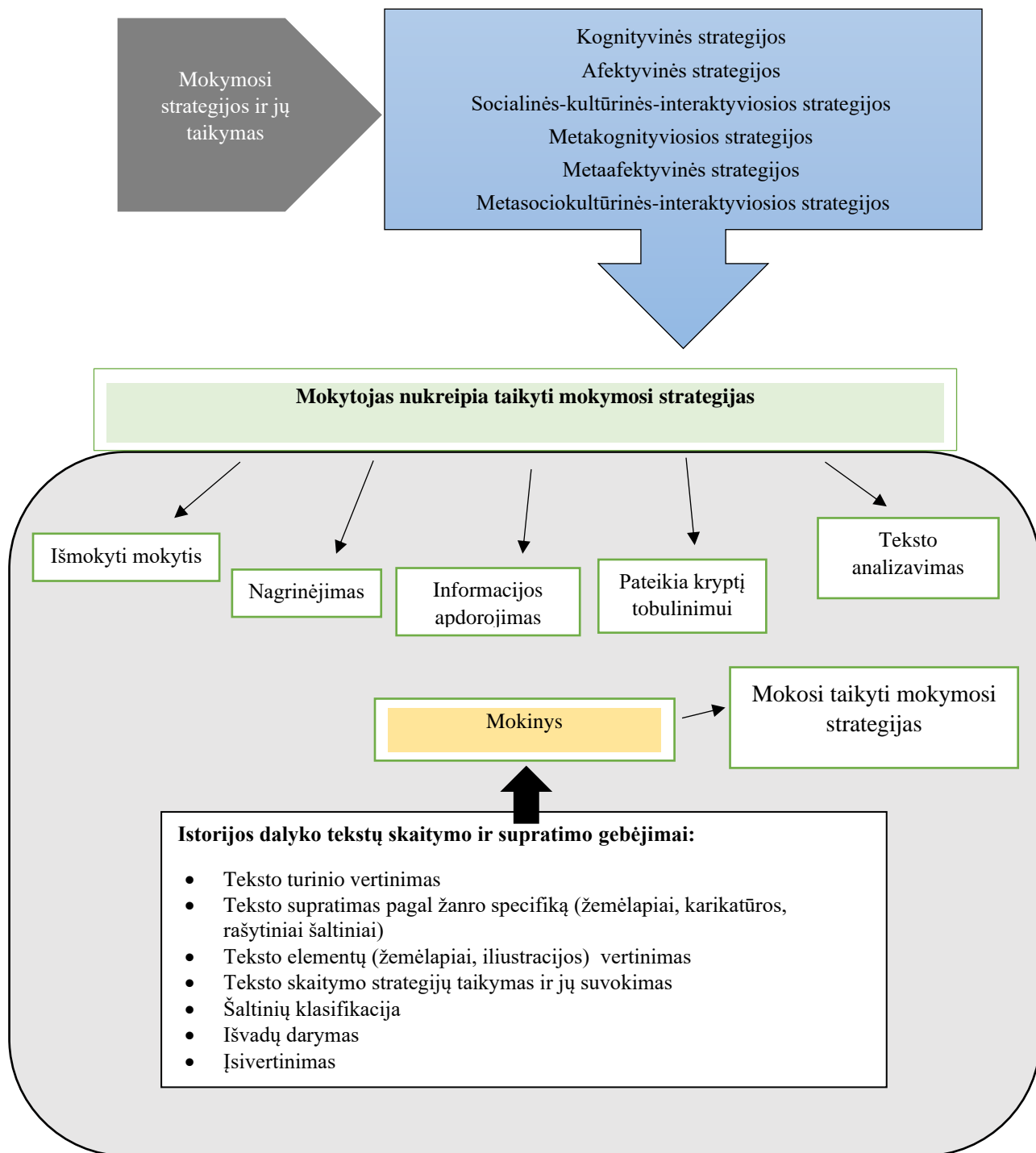
Istorijos dalykas yra aiškinamoji / interpretacinė disciplina, todėl interpretuojant svarbu autorių ir šaltinių pasirinkimas. Pripažįstama, kad istoriniai argumentai yra paremti daliniais įrodymais. Skaitant istorijos dalyko tekstus verta atkreipti dėmesį į autorių, šaltinius ir kontekstą. Todėl pats skaitymo tikslas yra išsiaiškinti, ką ir kodėl autorius norėjo pasakyti, o ne atrasti vienintelę tiesą (Nauckūnaitė, 2014). Istorijos dalyko mokytojai teksto supratimui naudoja 6K schemos strategiją. 6K skaitymo strategija remiasi pagrindiniais teksto turinio suvokimo klausimais: Kas? Kada? Kur? Ką? Kaip? Kodėl? Šių klausimų pateikimas mokiniams prieš skaitant tekstą padeda atidžiau klausyti, skaityti ir rasti reikiamą informaciją. Žinoma, tokiu būdu ugdomi patys elementarieji teksto turinio suvokimo gebėjimai, tačiau be tiesioginės informacijos supratimo nebus suprasta ir sudėtingesnė informacija (žr. 4 pav.).

4 pav. 6K schema (Kas? Kada? Kur? Ką? Kaip? Kodėl? (Nauckūnaitė, 2014)

Naudojantis 6K strategija galima užrašyti ir įsidėmėti įvykių seką, pasakojimo planą. Suprasdami įvykių nuoseklumą mokiniai gali atlikti sudėtingesnes užduotis, reikalaujančias išsiaiškinti, pagrįsti vieno ar kito įvykio priežastis ir pasekmes. Taip pat galima mokinius skatinti svarstyti, kodėl įvykiai pasisuko tokia linkme, skatinti samprotauti ir daryti išvadas. Turėdami prieš akis 6K strategijos klausimus, mokiniai išmoks išskirti svarbiausią informaciją tekste, suvoks informacijos ryšius, greičiau supras mokomąją medžiagą, galės ją pritaikyti kitame kontekste. Klausimus mokytojas pagal galimybes vizualizuoja, suformuluoja konkrečiai temai, atsižvelgdamas į pamokos tikslą ir uždavinius, turimą mokomąją medžiagą ir gerai pažindamas mokinių galimybes. Kaip teigia Parker'is (2021) mokymosi strategijos moko mokinius, kaip tirti istorinius klausimus, taikant skaitymo strategijas, tokias kaip šaltinių paieška, kontekstualizavimas, patvirtinimas ir atidus skaitymas. Užuoat įsiminę istorinius faktus, mokiniai įvertina kelių istorinių klausimų perspektyvų patikimumą ir mokosi pateikti istorinius teiginius, pagrįstus dokumentiniais įrodymais.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog vadovėliai gali būti naudingi istorijos pamokos įrankiai, o mokiniai turėtų būti mokomi, kaip juos skaityti ir išmintingai naudotis, tačiau kai mokiniai skaito tik šias istorijos knygas, jie neįgyja patirties, praktikos ar pamokymų skaitydami autentiškesnius konkrečiai disciplinai būdingus tekstus. Istorijai kurti reikia skaityti daugelio žanrų tekstus – žemėlapius, politines karikatūras, dokumentus, rašytinius šaltinius. Mokymosi strategijos istorijos pamokose turėtų būti taikomos tam, kad mokiniai galėtų įgyti žinias apie istorinius įvykius, apie svarbias datas, o po to tai, ką jie įgijo pamokos metu garsiai perskaityti, taip būtų lavinami jų skaitymo gebėjimai ir motyvuojamas istorijos mokymasis.

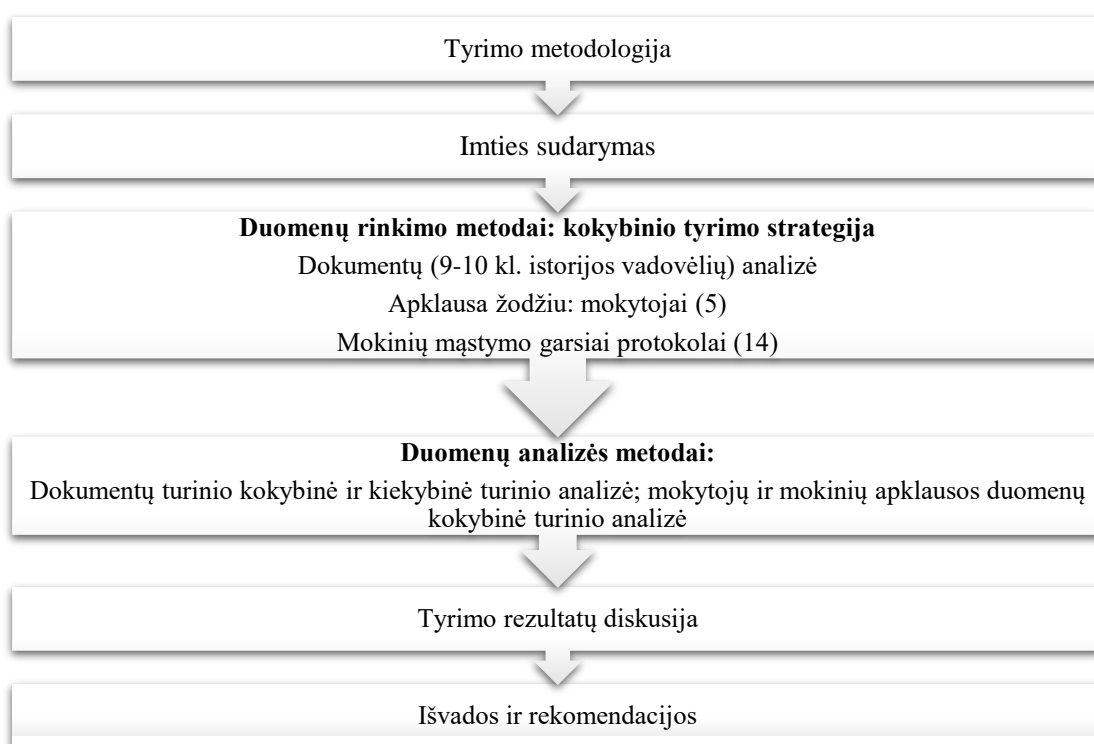
5 pav. Mokymosi strategijų taikymas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus modelis (sudaryta autorės)

2. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdytas taikant mokymosi strategijas, tyrimo metodologija

Šiame skyriuje pagrindžiama empirinio tyrimo metodologija. Joje pateikiama kokybinė tyrimo strategija, panaudojimo galimybės, duomenų analizės metodai, imties sudarymo kriterijai ir požymiai, tyrimo instrumentų turinio pagrindimas, etikos principų įgyvendinimo būdai.

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Tyrimui pasirenka kokybinio tyrimo strategija. Tokia prieiga leidžia išsamiau atskleisti konkrečias mokymosi strategijų taikymo patirtis, retesnius sprendimus. Tyrimas apima dokumentų (kiekybinę ir kokybinę istorijos vadovėlių) analizę, mokytojų apklausą žodžiu bei mokinių mąstymo garsiai stebėjimą.

6 pav. Empirinio tyrimo struktūra (sudaryta autorės)

Atliekant dokumentų (istorijos vadovėlių) turinio analizę buvo atrinkti analizei tinkami dokumentai (*Laikas* istorijos vadovėliai). *Laikas* – trečiasis naujos kartos istorijos mokymo priemonių projekto „Laikas“ vadovėlis 9 klasei. Jame apžvelgiami įvykiai nuo Apšvietos epochos iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos. Iš 45 temų net 20 skiriama Lietuvos istorijai. Skyriuose pateikiama rubrikų istorijos tyrimo metodams ugdyti, projektams vykdyti, papildomos skaitinių pobūdžio medžiagos, žinių patikros puslapiai (Kapleris ir kt., 2014). Atidus jų skaitymas buvo skirtas atrinkti teksto žanrų ir mokymosi strategijų pavyzdžius. Po šio žingsnio atrinkti teksto pavyzdžiai (atpažinti nedalomi prasminiai vienetai) konvertuojami į informaciją, kurie buvo priskirti apibendrinančiai kategorijai. Tada buvo atlikta kiekybinė turinio analizė: po kategorijų priskyrimo tekstui kaip kokybinio žingsnio, nustatytas kategorijų dažnis ir jų analizė kaip kiekybinis žingsnis (Mayring, 2014). Antra, siekiant surinkti kokybinio tyrimo duomenis, sudaryta tyrimo imtis: 5 mokytojai ir 14 mokinių. Trečia, pateikti duomenų rinkimo metodai, kurie pasirinkti šiam tyrimui atlikti: dokumentų (9-10 kl. istorijos vadovėliai *Laikas*) turinio analizė, apklausa žodžiu su mokytojais,

mokinių mąstymo garsiai protokolai. Trečia, tyrimo kokybinė turinio analizė atskleidžia pagrindinį šio tyrimo tikslą, kuriuo siekiama atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Pabaigoje pateikiama tyrimo rezultatų diskusija, išvados, suformuluojamos rekomendacijos tyrėjams, vadovėlių autoriams, mokytojams.

Duomenų rinkimo metodai

Vadovėlių analizė. Tyrimo tikslams pasiekti pasirinktas dokumentų (9–10 kl. istorijos vadovėlių) analizės metodas, kuriuo siekiama atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Šiam tyrimui atlikti pasirinkti istorijos vadovėliai pagal bendrąją mokymosi programą. Analizei pasirinkti šie vadovėliai: „*Laikas*“ 9 kl. I ir II dalys ir „*Laikas*“ 10 kl. I ir II dalys (šie vadovėliai pateikiami mokiniams ir mokytojams EDUKA klasės skaitmeninėje mokymosi aplinkoje). Taip pat atsižvelgiant į mokytojų apklausos metu išsakytas mintis, kad senesniosios leidybos istorijos vadovėliai jiems yra priimtinesni, dėl jų išsamesnių temų aprašymų, todėl šiam tyrimui atlikti papildomai pasirinkti leidėjo „Kronta“ vadovėliai. Tai „*Naujųjų amžių istorija*“ 9 kl. ir „*Naujausiųjų laikų istorija*“ 10 kl. (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Dokumentų analizės šaltiniai („*Laikas*“ 9 kl. (I-II) ir 10 kl. (I-II), „*Naujųjų amžių istorija*“ 9 kl., „*Naujausiųjų laikų istorija*“ 10 kl.)

Vadovėlio autorius	Kapleris, I., Laužikienė, A., Meištas, A., Mickevičius, K., Ramanauskas, R., Tamkutonytė- Mikailienė, Ž.	Kapleris, I., Laužikienė, A., Meištas, A., Mickevičius, K., Tamkutonytė- Mikailienė, Ž.	Brazauskas, J., Jurkevičius, S., Petrauskis, K.	Kasperavičius, A., Jokimaitis, R., Sindaravičius, A., Laurinaitis, J., Brazauskas, J., Čižauskienė, A., Stukienė, B., Paulius, B.
Vadovėlio pavadinimas	Laikas. 9 kl. I dalis ir II dalis	Laikas. 10 kl. I dalis ir II dalis	Naujųjų amžių istorija. 9 kl.	Naujausiųjų laikų istorija. 10 kl.
Pirmojo leidimo metai	2006 m.	2007 m.	2000 m.	2003 m.
Atnaujinto leidimo metai	I dalis - 2015 m. II dalis – 2016 m.	I dalis - 2016 m. II dalis – 2016 m.	-	-
Leidėjas	K. Mickevičiaus leidykla „Briedis“	K. Mickevičiaus leidykla „Briedis“	UAB „Kronta“	UAB „Kronta“

Mokytojų požiūriams pasirinktas iš dalies struktūruotas interviu, jis vykdytas gavus respondentų sutikimą, buvo įrašomi tyrimo dalyvių sutikimu. Šis tyrimo metodas pasirinktas dėl galimybės gauti išsamesnius duomenis, atsižvelgti į skirtingų informantų patirtį, keičiant klausimų eiliškumą ar užduodant papildomus klausimus (Rupšienė, 2007). Pokalbio tema ir pagrindiniai klausimai buvo numatyti iš anksto, o papildomi klausimai buvo užduoti interviu metu pagal situaciją, būtų papildyti neaiškūs atsakymai. Interviu metu pateikiami atviri klausimai, leidžiantys atskleisti apie respondentų taikomas mokymosi strategijas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus.

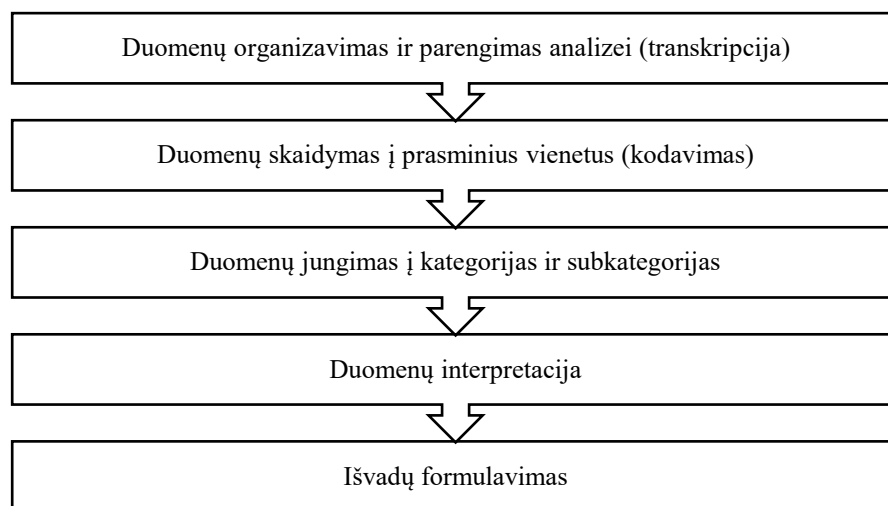
Mokinių apklausai pasirinkta mąstymo garsiai protokolų metodika. Šiame tyrime šis metodas taikytas mokiniams skaitant istorijos dalyko tekstus, žemėlapius, karikatūras, šaltinius. Apklausos metu mokinių prašoma garsiai įvardinti savo mintis bei veiksmus skaitant tekstą. Tyrėjas turi stengtis kištis kuo mažiau, tik kai reikia paskatinti kalbėti toliau, jeigu tyrimo dalyvis nebekalba,

arba paklausti, ką galvoja (Ericsson, 2006). Buvo paruoštas klausimynas, kuriuo siekiama padėti mokiniams atskleisti, kokias mokymosi strategijas mokiniai taiko skaitant istorijos dalyko tekstus, t.y., kaip mokinys elgiasi prieš teksto skaitymą, kokias aktyvaus skaitymo ir kitas mokymosi strategijas taiko, kaip skaito karikatūras, žemėlapius, šaltinius. Interviu su kiekvienu mokiniu truko vidutiniškai apie 45 min.

Duomenų analizės apdorojimo metodai

Duomenų analizei taikytas kokybinės turinio analizės metodas. Kokybinių duomenų analizė pasižymi tuo, kad yra gana individualizuota, priklauso nuo tyrėjo įdirbio, pomėgių, mąstymo ir analitinių gebėjimų arba savybių, turimų darbo priemonių (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Prieš atliekant kokybinę turinio analizę, surinkti duomenys (interviu įrašai) buvo apdorojami. Pirmiausia interviu įrašai buvo transkribuojami. Tada duomenys nuasmeninami, siekiant užtikrinti tyrimo dalyvių anonimiškumą. Kokybinė turinio analizė atlikta 5 žingsniais (pagal Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016) (žr. 7 pav.).

7 pav. Kokybinės turinio analizės žingsniai (pagal Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016)

Atlikus iš dalies struktūruotus interviu su mokytojais ir mokiniais, pirmajame žingsnyje duomenys buvo transkribuoti, tada duomenys buvo nuasmeninti siekiant užtikrinti. Tada taip paruošti duomenys buvo analizuoti. Antrajame žingsnyje turint perrašytus interviu, gauti duomenys buvo atskiriami ir išrenkami, dalijant juos į prasminius vienetus pažymint suteiktus kodus (mokiniais suteikti kodai nuo T1 iki T14; mokytojams nuo R1 iki R5). Kituose duomenų analizės žingsniuose, gauti duomenys buvo koduoti suskirstyti į subkategorijas ir kategorijas, pateikti jas iliustruojantys teiginiai, leidžiantys daryti išvadas apie išskirtos kategorijos svarbą tyrimo dalyviams. Pavyzdžiui, teiginiui: „*Tam, kad geriau suprasčiau man padeda darbas grupėse.*“ (T8), buvo priskirta subkategorija „Darbas grupėse“ ir kategorija „Bendradarbiavimo strategija“. Subkategorijos ir kategorijos buvo aptartos su darbo vadovu, kad būtų užtikrintas jų validumas.

2.2. Tyrimo imties charakteristikos

Mokinių imties charakteristika. Siekiant tyrimo tikslo, kokybiniame tyrime dalyvavo 14 tiriamųjų iš 9–10 kl., kurie mokosi istorijos dalyko. Imtis buvo sudaroma pasirinkus kriterinės atrankos metodą, kai imtis buvo sudaroma pagal 4 pagrindinius atrankos kriterijus (žr. 3 lentelę). Tyrimo dalyviai turi būti: 1) 9–10 kl. bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai; 2) lankantys istorijos pamokas; 3) sutinkantys dalyvauti tyrime; 4) tyrimo dalyvių dalykinio teksto supratimo testo pažymių vidurkis ne žemesnis nei 7 (mokiniai buvo pasirinkti su aukštesniu dalykinio teksto pažymių vidurkiu, tikintis, kad jie gebės pateikti daugiau informacijos apie taikomas mokymosi strategijas. Todėl buvo atkreiptas dėmesys į dalykinio teksto supratimo gebėjimus).

3 lentelė. Mokinių imties charakteristikos (tyrimo dalyviams suteiktas kodas, amžius, lytis, dalykinio teksto supratimo pažymių vidurkis)

Eil. Nr.	Kodas	Amžius	Lytis	Istorijos pamokų per savaitę	Dalykinio teksto supratimo testo pažymių vidurkis
1.	T1	15 m.	M	2 pamokos per savaitę	8
2.	T2	15 m.	M		9
3.	T3	16 m.	B		8
4.	T4	15 m.	M		10
5.	T5	16 m.	B		8
6.	T6	16 m.	B		7
7.	T7	16 m.	B		9
8.	T8	15 m.	M		9
9.	T9	15 m.	M		8
10.	T10	15 m.	M		10
11.	T11	15 m.	M		8
12.	T12	15 m.	M		7
13.	T13	16 m.	B		9
14.	T14	15 m.	M		8

Mokinių imties charakteristikos lentelėje tiriamiesiems suteikti kodai (T1-T14), nusakomas jų amžius, toks koks buvo apklausos dieną (15-16 metų). Taip pat pateikiamas istorijos pamokų skaičius per savaitę (visi tyrimo dalyviai mokosi istorijos 2 pamokas per savaitę) bei pateikiamas paskutinio dalykinio teksto supratimo testo pažymys. Visi tyrime dalyvavę mokiniai yra iš vienos Lietuvos miesto rajono mokyklos. Šiam tyrimui dalyvauti sutiko 9 mergaitės ir 5 berniukai (žr. 3 lentelę).

Mokytojų imties charakteristika. Siekiant tyrimo tikslo, kokybiniame tyrime dalyvavo 6 mokytojai iš skirtingų Lietuvos mokyklų. Imtis buvo sudaroma kriterinės atrankos būdu, pagal 4 pagrindinius atrankos kriterijus. Sutikę dalyvauti tyrime respondentai turėjo atitikti šiuos kriterijus: 1) istorijos mokytojai; 2) dirbantys su 9–10 kl. mokiniais; 3) pedagogo darbo stažas nuo 10 m.; 4) pedagogo kvalifikacinė kategorija ne žemesnė nei vyr. mokytojo.

4 lentelė. Mokytojų imties charakteristikos

Eil. Nr.	Kodas	Amžius	Lytis	Kvalifikacinė kategorija (ne<vyr. mokytojas)	Pedagoginio darbo stažas (ne<10 m.)	Gyvenvietės, kurioje yra mokykla, tipas
1.	R1	55	M	Vyresnioji mokytoja	>30	Miestas
2.	R2	50	M	Mokytoja ekspertė	>25	Didmiestis
3.	R3	48	M	Mokytoja metodininkė	>30	Miestas
4.	R4	49	M	Mokytoja metodininkė	>30	Miestelis
5.	R5	35	V	Vyresnysis mokytojas	>15	Miestas

Tyrimo analizės ir respondentų konfidencialumo tikslais tyrimo dalyviai pažymėti kodais: R1, R2, R3, R4, R5. Tyrime dalyvavusių mokytojų inties charakteristikos pateikiamos 4 lentelėje.

2.3. Tyrimo instrumento pagrindimas

Norint atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus, buvo sukurti antras tyrimo instrumentas: iš dalies struktūruotas interviu klausimynas pedagogams (žr. 5 lentelę) ir mokinių mąstymo garsiai protokolai (žr. 6 lentelę).

Mokytojų interviu klausimai sudaryti pagal sukurtą teorinį modelį (žr. 5 pav.), kuris atskleidžia, kaip mokymosi strategijų taikymas gali padėti 9–10 kl. mokiniams tobulinti gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Siekiant gauti kuo išsamesnius tyrimo rezultatus suformuluoti atviro tipo klausimai. Iš dalies struktūruotą interviu pedagogams sudaro 3 pagrindiniai klausimai ir papildomi klausimai. Klausimai ir jų pagrindimas pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Mokytojų interviu klausimai ir klausimo pagrindimas

Nr.	Klausimas	Klausimo pagrindimas
1.	<p>Kokias mokymosi strategijas pedagogai taikote 9-10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti skaitant istorijos dalyko tekstus?</p> <ul style="list-style-type: none"> - kas lėmė šių strategijų pasirinkimą? - kokių medijų ugdymo turinį (tekstą, vaizdo ir garso įrašus) naudojate? - kas kuria jūsų naudojamą ugdomąją medžiagą? - su kokiais informacijos/ ugdomosios medžiagos pateikimo iššūkiais susiduriate? - kaip sprendžiate kilusius iššūkius? 	Siekama atskleisti, kokias mokymosi strategijas pedagogai taiko 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti skaitant istorijos dalyko tekstus.
2.	<p>Kokias taikote mokymosi strategijas skaitant:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žemėlapius (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų žemėlapius): - karikatūras (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų karikatūras): - rašytinius šaltinius (pakomentuokit, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų rašytinius šaltinius): 	Siekama atskleisti, kokias mokymosi strategijas pedagogai taiko 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti skaitant žemėlapius, karikatūras, rašytinius šaltinius.
3.	<p>Kaip patys mokiniai reguliuoja mokymąsi skaityti ir suprasti istorijos dalyko tekstus? Papasakokite plačiau.</p> <ul style="list-style-type: none"> - kokias mokymosi strategijas skaitydami mokiniai taiko dažniausiai? O kurių mažiau taiko, arba išvis netaiko? - kaip mokiniai žino, kad tai mokymosi strategija? 	Siekama atskleisti, kokias mokymosi strategijas taiko mokiniai dažniausiai bei kaip mokiniai tas mokymosi strategijas atpažįsta.

Tyrimo klausimais siekiama atskleisti, kokias mokymosi strategijas pedagogai taiko 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti skaitant istorijos dalyko tekstus.

Mokinių mąstymo garsiai protokolų klausimai sudaryti pagal sukurtą teorinį modelį (žr. 5 pav.). Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė (Ericsson, 2006) pasirinkta dėl to, kad tokie protokolai leidžia tyrimo dalyviui žodžiu apibūdinti kognityvinius ir metakognityvinius procesus per užduotį, apibūdinti, o tyrėjui rašant užrašus – mąstymo garsiai protokolus.

Kalbėdami vaikai ne visada gali rasti tinkamą žodį apibūdinti tam, ką jie nori pasakyti, arba tyrėjai ne visada supranta, ką vaikas sako, nes jis kalba savitai, „sava“ kalba. Tada kyla nemaža pagunda siūlyti savo (suaugusiųjų) žodžius, „padėti“ kalbėti. O tai gali labai pakenkti minties autentiškumui, pasiūlyti atsakymą, nes vaikai linkę priimti tai, kas siūloma (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Todėl mokinių buvo prašoma papasakoti, pateikti pavyzdžių, nei tiksliai pasakyti mums žinomais žodžiais.

6 lentelė. Mokinių mąstymo garsiai protokolų klausimai

Klausimai
- Papasakok, ką darai prieš istorijos teksto skaitymą? - Papasakok, kaip skaitai tekstą? - Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? - O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstų?
- Papasakok, ką darai, kai tekste randi žemėlapių? - Ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius?
- Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją / karikatūrą? - Ką darai, kad geriau suprastum karikatūras?
- Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? - Ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius?

Papildomai tyrėja klausė tam tikrų užuominas teikiančių klausimų, padedančių tyrimo dalyviui žodžiu išreikšti mokymosi strategijas. Kiekvienas klausimas tyrimo dalyviui užduotas tiksliai, siekiant išlaikyti minties nuoseklumą ir aiškumą (žr. 6 lentelę). Ši mąstymo garsiai metodika atspindi turimuose stiprėjančia tendencija, kai vaikai suvokiami kaip aktyvūs socialiniai veikėjai, turintys savitą požiūrį ir įžvalgų apie juos supančią realybę (Shaw ir kt., 2011). Viena iš priežasčių vaikus ir paauglius įtraukti į tyrimą kaip dalyvius – suteikti jiems galimybę išreikšti savo nuomonę ir mintis, o ne pasikliauti vien suaugusiųjų interpretacijomis apie vaikų gyvenimą (Eder, Fingerson, 2001, cit. iš Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Būtent kokybiniai interviu matomi kaip viena iš tinkamų priemonių šiam tikslui pasiekti (Docherty, Sandelowski, 1999; Irwin, Johnson, 2005).

2.4. Tyrimo etika

Tyrimas atliktas laikantis tyrimo etikos normų ir taisyklių: tyrimo teisėtumo, tyrimo tikslų aiškumo ir atskleidimo dalyviams, dalyvavimo savanoriškumo, tyrimo dalyvių privatumo ir konfidencialumo išsaugojimo (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Siekiant užtikrinti tyrimo teisėtumą, tyrimo tikslų aiškumo ir atskleidimo dalyviams, dalyvavimo savanoriškumo principus, buvo kreiptasi į mokyklas. Prieš pradėdant tyrimą, respondentams buvo detalai paaiškintas tyrimo tikslas, metodai, jų vaidmuo tyrime bei kas ir kaip apdoros surinktus duomenis. Mokyklos vadovams sutikus buvo renkami duomenys. Atliekant tyrimą buvo laikomasi laisvanoriškumo principo. Visiems buvo suteikta teisė atsisakyti dalyvauti tyrime. Kadangi tyrime dalyvavo vaikai, buvo apklausiami tik tie mokiniai, kurių tėvai pasirašė sutikimo formas, o patys mokiniai irgi sutiko dalyvauti (žr. 1 priedą). Tėvams ir vaikams aiškiai nurodyta, koks tyrimas atliekamas ir prireikus atsakoma į klausimus. Su mokiniais buvo bendraujama maloniai, stebėta, kad apklausa mokinių neišvargintų. Mokiniai buvo apklausiami savo mokykloje.

Tyrime yra išlaikomas ir užtikrinamas pateikiamos informacijos anonimiškumas ir konfidencialumas. Mokinių ir mokytojų interviu suteikti kodai. Mąstymo garsiai protokoluose taip pat neminima jokia asmeninė informacija. Taip pat respondentai buvo informuojami, kad jų atsakymai nebus vertinami, o tik bus naudojami aptarimui magistro baigiamajame darbe.

3. 9–10 klasių mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas, tyrimo rezultatai

Šioje dalyje pateikiami ir analizuojami tyrimo rezultatai, kurie gauti išanalizavus istorijos vadovėlių turinio tekstų įvairovę. Išryškinama kokias mokymosi strategijas taiko mokytojai mokiniams skaitant įvairius istorijos dalyko žanrus. Taip pat šioje dalyje išsamiai pristatomos mokinių taikomos mokymosi strategijos skaitant istorijos dalyko tekstus, analizuojami ir interpretuojami gauti rezultatai, pateikiama tyrimo diskusija.

3.1. Dokumentų analizės rezultatai

Vadovėlio paskirtis – daryti mokymąsi lengvesnį, o jo medžiaga parenkama ir struktūrinama taip, kad padėtų siekti numatytų mokymosi tikslų ir skatintų mokinius mokytis. Vadovėlių tyrinėtojų nuomone, šiuo metu vadovėlis tebėra svarbus ugdymo proceso įrankis, o jei mokytojo kvalifikacija nėra pakankama, vadovėlis jam yra pagrindinė priemonė, padedanti siekti ugdymo tikslų. Dažnai vadovėlis yra vienas iš pagrindinių veiksnių, turinčių įtakos kasdieniam mokytojo darbui klasėje (*Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2012*).

Kaip jau buvo minėta antroje darbo dalyje, tyrimui atlikti pasirinkti šie vadovėliai: „*Laikas*“ 9 kl. I ir II dalys ir „*Laikas*“ 10 kl. I ir II dalys (Kapleris ir kt. 2015; 2016). Taip pat atsižvelgiant į mokytojų apklausos metu išsakytas mintis, kad senesniosios leidybos istorijos vadovėliai jiems yra priimtinesni, dėl jų išsamesnių temų aprašymų, pasirinkti šie vadovėliai: „*Naujųjų amžių istorija*“ 9 kl. (Brazauskas ir kt. 2000) ir „*Naujausiųjų laikų istorija*“ 10 kl. (Kasperavičius ir kt. 2003).

7 lentelė. Dalykinių tekstų kiekis pagal keturis žanrus

Vadovėliai Žanrai	<i>Laikas</i> 9 kl. I d. (Kapleris ir kt. 2015)	<i>Laikas</i> 9 kl. II d. (Kapleris ir kt. 2016)	<i>Laikas</i> 10 kl. I d. (Kapleris ir kt. 2016)	<i>Laikas</i> 10 kl. II d. (Kapleris ir kt. 2016)	<i>Naujųjų amžių istorija</i> 9 kl. (Brazauskas ir kt. 2000)	<i>Naujausiųjų laikų istorija</i> 10 kl. (Kasperavičius ir kt. 2003)
Žemėlapiai	23	19	22	33	16	24
Rašytiniai šaltiniai	104	77	80	98	83	137
Karikatūros	21	18	19	36	19	15
Schemas ir grafikai	27	29	25	35	6	19

Atlikus 9–10 kl. istorijos vadovėlių analizę, pastebėta, kad juose ypač gausu istorijos dalyko teksto žanrų. Išryškėjo, kad daugiausiai vadovėliuose autoriai pateikia rašytinių šaltinių. Per metus 9 klasės „*Laikas*“ vadovėliuose yra pateikiami 181 rašytiniai šaltiniai, pavyzdžiui: „*Ž. Ž. Ruso veikalo ištrauka. XVIII a. II pusė*“ („*Laikas*“ 9 kl. I d., p. 19); „*Laiko kontrolė pramoninėje visuomenėje*“ („*Laikas*“ 9 kl. II d., p. 170). 10 klasės „*Laikas*“ vadovėliuose per metus yra pateikiami 178 rašytiniai šaltiniai, pavyzdžiui: „*ČK vado nurodymas. 1918 m.*“ („*Laikas*“ 10 kl. I d., p. 13); „*Iš V. Čerčilio kalbos Fultone 1946 m.*“ („*Laikas*“ 10 kl. II d., p. 166). Naujųjų amžių istorija 9 kl. istorijos vadovėlyje pateikiami 83 šaltiniai, 16 žemėlapių, 19 karikatūrų bei 6 schemas. Naujausiųjų laikų istorijos 10 kl. vadovėlyje pateikiami 137 šaltiniai, 24 žemėlapiai, 15 karikatūrų bei 19 schemų.

Lyginant su rašytiniais šaltiniais kiek mažiau istorijos vadovėliuose yra žemėlapių, karikatūrų bei schemų. Per metus 9 klasėje pateikiami 42 žemėlapiai, pavyzdžiui: „*Pirmosios 13 JAV valstybių 1776 m.*“ (Laikas 9 kl. I d., p. 26), 39 karikatūros, pavyzdžiui: „*Amerikietiškas arklys numeta raitelį – Anglijos karalių Jurgį III. XVIII a. pab. karikatūra*“ (Laikas 9 kl. I d., p. 28), 56 schemas, pavyzdžiui: „*Prancūzijos valdymas pagal 1791 m. konstituciją*“ (Laikas 9 kl. I d., p. 33). 10 klasėje - 55 žemėlapiai, pavyzdžiui: „*Europa Šaltojo karo metais (1946-1991)*“ (Laikas 10 kl. II d. p. 166), 55 karikatūros, pavyzdžiui: „*Metas įveikti tarpeklį. 1946 m. JAV karikatūra*“ (Laikas 10 kl. II d., p. 166), 60 schemų, pavyzdžiui: „*SSRS valdymo schema*“ (Laikas 10 kl. II d., p. 173). Nepaisant to, galima teigti, kad šie „*Laikas*“ istorijos vadovėliai pasižymi tekstų įvairove, o tai parodo, kad mokiniams skaitant istorijos dalyko tekstus reikia atkreipti dėmesį į visus temoje esančius žanrus (žemėlapius, karikatūras, schemas, šaltinius), kurie papildo skaitomą tekstą. Įvairių žanrų skaitymas reikalauja didesnio dėmesio ir supratimo, kaip mokinys geba nuosekliai atsirinkti pateiktą informaciją bei kaip ją tinkamai skaityti ir suprasti. Taip pat ši tekstų įvairovė atliepia tai, kad mokiniai turi gebėti ne tik skaityti ir suprasti tekstą, bet ir mokėti taikyti mokymosi strategijas skaitant istorijos dalyko tekstus bei įvairius jų žanrus. Mokymosi strategijų taikymas palengvina mokinių skaitymą, jeigu jie tinkamai geba jas taikyti. Todėl, tam, kad mokiniai gebėtų taikyti mokymosi strategijas, reikalingos žinios, kurios padėtų jas ir atpažinti istorijos vadovėliuose.

8 lentelė. Strategijų kiekis ir rūšys implicitiškai nurodytos istorijos vadovėlių užduotyse

Vadovėliai Strategija	„Laikas“ 9 kl. I d.	„Laikas“ 9 kl. II d.	„Laikas“ 10 kl. I d.	„Laikas“ 10 kl. II d.
Bendradarbiavimo	19	13	7	16
Palyginimo	10	12	5	12
Numatymo	2	4	4	3
Kognityvinės	15	7	7	5
Planavimo	3	1	1	1
Įsivertinimo	4	2	4	2
Pasitikrinimo	1	-	-	-

Vadovėlių analizė parodė, kad daugiausiai istorijos vadovėliuose yra kognityvinių, bendradarbiavimo bei palyginimo strategijų. Mokymosi strategijų įvairovė parodo ir papildo aukščiau pateiktą lentelę kiek istorijos žanrų yra istorijos vadovėliuose. Analizuojant vadovėlius išryškėjo, kad mokymosi strategijų gausa priklauso nuo istorijos žanrų (žr. 3 priedą).

Analizuojant istorijos vadovėlius „Laikas“, išryškėjo, kad juose gausu bendradarbiavimo strategijų. 9 klasėje per metus mokiniai taiko 32 bendradarbiavimo strategijas, pavyzdžiui: *Grupėse aptarkite, kodėl ATR žlugimo priežastis istorikai vertina nevienareikšmiškai, p. 65; Grupėse aptarkite žmonių pasaulėžiūros permainas pramonės perversmo laikais, p. 185.* 10 klasėje per metus mokiniai taiko 23 bendradarbiavimo strategijas, pavyzdžiui: *Grupėse aptarkite šiais laikais demokratijai Europoje ir Lietuvoje kylančias grėsmes, p. 24; Grupėse padiskutuokite, ko siekė sovietai naikindami lietuvių tautos istorinę atmintį, p. 226.* Taip pat vadovėlių autoriai užduotyse pateikia gana nemažai palyginimo strategijų, pavyzdžiui: „*Palygink šių laikų ir XVIII a. pab. mokslą Lietuvos mokykloje. Kokių skirtumų ir panašumų išvelgi? (Laikas 9 kl. I d., p. 69).* Vadovėlių analizė parodė, kad kiek rečiau pasitaiko numatymo strategijų, pavyzdžiui: „*Kuris iš laikotarpių, tavo manymu, yra palankesnis mokslui ir kūrybai? (Laikas 10 kl. II d., p. 299).*“

Istorijos vadovėlių analizė atskleidė, kad vadovėliuose „Laikas“ mažiausiai yra planavimo, įsivertinimo ir pasitikrinimo strategijų. Nors vadovėlių autoriai išskiria skyrelį „Ar išmokai?“,

tačiau jame pateiktos užduotys nesuteikia mokiniui kaip patikrinti ar užduotys yra atliktos teisingai.

9–10 klasių istorijos vadovėliuose „*Laikas*“ formuojamas modernus požiūris į istorijos ugdymą, gausu novatoriškų idėjų. Rubrikose „metodai“ pateikiama praktinių siūlymų, kaip nagrinėti statistikos duomenis, schemas, rašyti referatą. Aiškinama, kokios istorinės informacijos galima sužinoti iš dainų, paminklų. Pateikiama patarimų kaip dirbti grupėse, diskutuoti, rengti pristatymus, viešas apklausas. Užduotys ir klausimai parengti taip, kad padėtų dirbti su tekstu, rašytiniais šaltiniais bei iliustracijomis, skatintų papildomai veiklai. Iliustracijos ir rašytiniai šaltiniai yra sunumeruoti, susieti su tekstu ir užduotimis.

Istorijos vadovėliuose „*Laikas*“ kiekvieno skyriaus pabaigoje yra išskiriamas „metodo“ skyrius. Jame pateikiama atmintinė, kaip dirbti su įvairiais informacijos šaltiniais, ugdyti bendruosius ir specifinius istorijos gebėjimus. Nurodomas veiksmų eiliškumas, kurį siūloma išmėginti praktiškai. Vienas iš jų yra schemų nagrinėjimas ir pateikti darbo veiksmai (žr. 8 pav.).

<p>Prieš revoliuciją: absoliutizmas. Neribotą valdžią karaliui esą suteikęs Dievas.</p> <p>Dievas suteikė teisę valdyti karalius savo rankose sutelkia Įstatymų leidžiamoji valdžia Įstatymų vykdomoji valdžia Teisminė valdžia valdiniai paklūsta</p> <p>(A)</p>	<p>Darbo veiksmai</p> <p>Pirmas: schemos paskirtis. Atkreipk dėmesį į schemos pavadinimą. Išsiaiškink, kokie įvykiai, procesai, tarpusavio ryšiai vaizduojami. Tai padės atsakyti į klausimą, kam skirta schema.</p> <p>Antras: elementų analizė. Kokios sąvokos minimos schemoje? Kurios iš jų paryškintos, o kurios – ne? Kokie simboliai (spalvos, rodyklės, skaičiai, figūros ir kt.) naudojami? Pagalvok, ką jos galėtų reikšti, kokia jų paskirtis? Kurios sąvokos tau nežinomos?</p> <p>Trečias: struktūros nagrinėjimas. Išsiaiškink, kuria kryptimi reikėtų pradėti nagrinėti schemą: nuo centro, iš kairės į dešinę, iš dešinės į kairę, iš viršaus į apačią ir t. t. Išmėgink visas kryptis. Kurias iš jų pasirinkus būtų logiška įvykių, procesų seka? Jei, mėginant įvairius variantus, schemos prasmė nesikeičia, pasirinkti atskirą nagrinėjimo kryptį nebūtina.</p> <p>Ketvirtas: schemos turinys. Kokia informacija pateikta schemoje? Ar yra nuorodų rasti papildomos informacijos? Ar suprantamas atskirų elementų išdėstymas, jų tarpusavio sąsajos? Kokias išvadas galima suformuluoti išnagrinėjus schemą?</p> <p>Penktas: įvertinimas. Paieškok kitų šaltinių schemoje pateiktai informacijai patikrinti. Ką nauja sužinojai iš schemos? Kokios informacijos trūko? Kaip siūlytum papildyti ar supaprastinti schemą?</p>
<p>Po revoliucijos: tautos suverenitetas. Aukščiausioji valdžia priklauso tautai.</p> <p>Įstatymų vykdomoji valdžia kontroliuoja Įstatymų leidžiamoji valdžia balsuoja dėl įstatymų ir biudžeto Teisminė valdžia Teisėjai renkami ir skiriami renka piliečiai tautos suverenitetas</p> <p>(B)</p>	

8 pav. Metodo skyrelis: „schemų nagrinėjimas“ (*Laikas*, 9 kl., I d., p. 39)

Kiekviename žingsnyje nuosekliai pristatoma, ką tiksliai reikia nagrinėti schemoje. Pirmasis žingsnis nurodo atkreipti dėmesį į schemos pavadinimą. Antrajame žingsnyje siekiama išsiaiškinti pateiktas sąvokas bei kokie simboliai naudojami. Trečiame žingsnyje siekiama detaliai išnagrinėti pačią struktūrą. Prašoma išsiaiškinti, kuria kryptimi reikėtų pradėti nagrinėti schemą: nuo centro, iš kairės į dešinę, iš dešinės į kairę, iš viršaus į apačią ir t.t. Ketvirtajame žingsnyje vyksta schemos turinio nagrinėjimas. Užduodami klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti kokia informacija pateikta schemoje bei kokias išvadas galima suformuluoti išnagrinėjus schemą. Paskutinis žingsnis nukreipia mokinį pagalvoti ir įvertinti kas naujo buvo sužinota, kokios informacijos pritrūko bei pateikti savo siūlymus kaip būtų galima papildyti ar supaprastinti schemą.

Istorijos vadovėliuose *Laikas* viena iš dažnesnių, pastebėtų strategijų yra bendradarbiavimo strategija. Mokinius stengiamasi įtraukti į komandinį darbą ir diskutuoti grupėse (žr. 9 pav.).

6. Grupėse padiskutuokite, kurių Lietuvos istorijos asmenybių figūras reikėtų demonstruoti Madam Tiuso muziejuje.

8. Susiskirstykite į grupes ir surenkite diskusiją „Už“ ir „Prieš“, jog XVIII a. Abiejų Tautų Respublika religijoms buvo tolerantiška valstybė.

9 pav. Bendradarbiavimo strategija (*Laikas*, 9 kl. I dalis)

Bendradarbiavimo strategija siekiama, kad mokiniai grupėse diskutuotų arba susiskirstytų į grupes ir surengtų diskusiją, pavyzdžiui: „*Grupėse padiskutuokite, kurių Lietuvos istorijos asmenybių figūras reikėtų demonstruoti Madam Tiuso muziejuje*“.

Taip pat šių vadovėlių pabaigoje „metodo“ skyriuje dažnai pateikiamos metakognityvinės strategijos. Vienas iš pavyzdžių pateikiamas 8 paveiksle, kad darbas grupėse vyktų sklandžiai, „metodo“ skyrelyje pateikiama struktūra, kurios tikslas lengviau pasiekti sudarytą veiksmų planą (žr. 10 pav.).

Darbas grupėje geriau seksis, jeigu:

- mandagiai bendrausite;
- pasiskirstysite pareigas;
- sudarysite konkretų veiksmų planą;
- tikslingai planuosite laiką;
- išklausysite visus grupės narius;
- iš grupės narių ar kitų šaltinių surinksite visą informaciją apie problemą;
- problemą spręsite logiškai ir nuosekliai;
- įvertinsite visus galimus problemos sprendimo variantus;
- pasitikrinsite, ar jūsų sprendimas panaikina problemą.

10 pav. Metakognityvinės strategijos (*Laikas* 9 kl. I dalis)

2. Palygink šių laikų ir XVIII a. pab. mokslą Lietuvos mokykloje **5**. Kokių skirtumų ir panašumų išvelgi?

11 pav. Palyginimo strategija (*Laikas* 9 kl. I d.)

Palyginimo strategija taip pat viena iš dažnesnių pasitaikiusių strategijų šiuose vadovėliuose (žr. 11 pav.). Palyginimo strategija siekiama, kad mokiniai palygintų nurodydami skirtumus ir panašumus, pavyzdžiui: „Palygink šių laikų ir XVIII a. pab. mokslą Lietuvos mokykloje. Kokių skirtumų ir panašumų išvelgi?“.

Mokomąją medžiagą istorijos vadovėliuose papildė ir kiti šaltiniai. Kiekvienoje temoje pateiktas sąvokų žodynėlis nežinomiems žodžiams išsiaiškinti, o svarbiausios sąvokos yra paryškintos pačiame tekste (žr. 12 pav.).

Istatymų leidžiamasis

susirinkimas – pagal 1791 m. konstituciją įstatymų leidžiamoji valdžia – Prancūzijos parlamentas.

Nacionālinė gvardija – iš piliečių sudaryta šauktinių kariuomenė, susirenkanti pagal pavojaus signalą.

Nacionālinis susirinkimas – 1789 m. nuo Generalinių luomų atsiskyre trečiojo luomo atstovai ir jiems prijaučiantys bajorai bei dvasininkai. Nacionalinis susirinkimas siekė parengti Prancūzijos konstituciją.

Sankiulotai – Prancūzijos miestų varguomenė.

Steigiamasis susirinkimas – vietoj Nacionalinio įkurtas susirinkimas, turintis tęsti valstybės reformas.

Trečiasis luomas – juo vadinti dvasininkų ir bajorų luomams nepriklausantys prancūzai: pirkliai, amatininkai, darbininkai, miestiečiai, valstiečiai.

Žmogaus ir piliėčio teisių

deklaracija – 1789 m. Steigiamojo susirinkimo priimtas dokumentas skelbė, jog visi piliečiai yra laisvi ir lygūs įstatymams.

12 pav. Sąvokų žodynėlis (*Laikas* 9 kl. I d., p. 33)

<p>Pasilik laiko klausimams ir diskusijai.</p>	<p>8. Kurios priežastys, tavo manymu, lėmė Lietuvos nepriklausomybės netekimą 1940 m.?</p>
<p>(1)</p>	<p>(2)</p>

13 pav. Planavimo (1) ir numatymo (2) strategijos (Laikas 9 kl. I d.)

Viena iš retesnių strategijų, kuri pasitaikė *Laikas* vadovėliuose yra planavimo strategija (žr. 13 pav.). Šia strategija siekiama mokiniui priminti, kad atliekant užduotį verta atkreipti dėmesį ir į laiko valdymą. Todėl mokiniui primenama, kad pasiliktų laiko klausimams ir diskusijai. Numatymo strategija, kuri taip pat buvo viena iš rečiau pasitaikiusių strategijų (žr. 13 pav.). Numatymo strategija siekiama, kad mokinys išsakytų savo nuomonę, pavyzdžiui: „*Kurios priežastys, tavo manymu, lėmė Lietuvos nepriklausomybės netekimą 1940 m.?*“.

Taigi, istorijos vadovėlių analizė parodė, kad vadovėliuose pateikiama įvairių strategijų: kognityvinių; metakognityvinių: planavimo, numatymo; bendradarbiavimo. Mokymosi strategijos dažnai yra neįvardijamos, įterpiamos į užduotis ir paaiškinimus. Ne visas pateiktas strategijas lengva pastebėti ir atpažinti, kadangi jas galima įvardinti kaip matomas ir nematomas, todėl mokytojai turi mokyti mokinius strategijas pastebėti ir atpažinti vadovėlio pateiktoje medžiagoje.

3.2. Mokytojų apklausos analizė

Atliekant iš dalies struktūruotą interviu su mokytojais ir siekiant nustatyti, kokias mokymo strategijas istorijos mokytojai taiko ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus, respondentų buvo klausiami: „Kokias mokymosi strategijas taikote 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti?“ ir papildomų klausimų (žr. 4 priedą).

▶ Siejamosios strategijos
• Klausimų iškėlimas • Rašymas pavadinimams išmokyti
▶ Metakognityvinės strategijos
• Teiginių patvirtinimas arba paneigimas • Staitomo teksto suvokimo stebėseną • Pateikčių rengimas
▶ Kognityvinės strategijos
• Tikrinių žodžių rašybos taisyklės
▶ Sisteminamosios strategijos
• Reikšminių žodžių ieškojimas • Pagrindinės minties išskyrimas ir išvadų formulavimas • Teksto konpektavimas • Grafinis teksto vaizdavimas • 6K schema • Teksto žymėjimas • Sąvokų apibrėžimų taikymas • Chronologinės laiko juostos sudarymas • Temos iliustravimas per dialogus (komiksų kūrimas) • Teksto skaidymas • Priežasčių ir padarinių analizavimas
▶ Išivertinimo strategijos
• Refleksija
▶ Savikontrolės strategijos
• Klausimų ir išvadų formulavimas
▶ Bendradarbiavimo strategijos
• mokymasis komandoje

14 pav. Kategorijos ir subkategorijos mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti (pedagogų atsakymai)

Remiantis gautais tyrimo rezultato duomenimis, galima pastebėti, kad pedagogai prieš skaitymą taiko siejamasias strategijas. Respondentų teigimu pirmiausia yra užduodami klausimai (subkategorija: „Klausimų iškėlimas“): „Pateikiami klausimai prieš teksto skaitymą.“ (R4).

Analizės rezultatai rodo, kad istorijos dalyko tekstui skaitymui tiriamieji taiko metakognityvines strategijas (subkategorija: „Teiginių patvirtinimas arba paneigimas“): „Po to teiginių strategija <...> turi patvirtinti arba paneigti su tekstu susietus teiginius.“ (R1), bei stebėseną (subkategorija: „Skaitymo teksto suvokimo stebėseną“): „<...> skaitomo teksto suvokimo stebėseną.“ (R1).

Analizė rodo, kad pedagogai be metakognityvinių strategijų taiko – kognityvines strategijas. Tiriamieji apklausos metu teigė, kad mokiniams sunkiai sekasi rašyti, todėl pedagogai rašymo įgūdžiams taip pat skiria dėmesio (subkategorija: „Tikrinių žodžių rašybos taisyklės“): „<...> tikrinių žodžių rašybos taisyklės taikymas, nes mokiniai vardus, pavardes vietovių, organizacijų pavadinimus rašo mažąja raide.“ (R2).

Interviu metu tiriamieji kalbėjo apie sisteminamasias strategijas, nes kaip analizė ir rodo, jų pedagogai taiko daugiausiai. Skaitant istorijos dalyko tekstus svarbus dėmesys skiriamas raktiniams žodžiams (subkategorija: „Reikšminių žodžių ieškojimas“): „*Reikšminių žodžių ieškojimas ir žymėjimas.*“ (R2); „*raktinių žodžių paieška.*“ (R5), pagrindinės minties formulavimui (subkategorija: „Pagrindinės minties išskyrimas ir išvadų formulavimas“): „*pagrindinės minties radimas ir išvadų formulavimas.*“ (R1); „*Mokiniai skatinami išskirti tekste, pastraipoje, esminę informaciją.*“ (R3); „*Mokiniam pateikiama užduotis atrinkti reikiamą informaciją.*“ (R4); „*mokau išskirti pagrindinę mintį ir ją pristatyti klasei.*“ (R3), bei konspektavimui (subkategorija: „Teksto konspektavimas“): „*Taip pat skaitomo teksto konspektavimas, garsinis teksto skaitymas, reikšminių žodžių radimas.*“ (R1); „*padaryti planą-konspektą.*“ (R4). Analizuojant tyrimo rezultatus išryškėjo, kad skaitant istorijos dalyko tekstus pedagogai stengiasi taikyti grafinius vaizdavimus (subkategorija: „Grafinis teksto vaizdavimas“): „*teksto grafinis vaizdavimas.*“ (R1); „*<...> paversti tekstą minčių žemėlapiu, schema.*“ (R2); „*Priežasčių ir pasekmių schemas kūrimas.*“ (R2); „*<...> teisingo atsakymo pateikimas, remiantis 6K schema, atsakant į klausimus – Kas? Kada? Kur? Ką? Kaip? Kodėl?*“ (R2); „*Sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą, mokiniai geriau įsimena tam tikrus įvykius ar reikšmingas datas.*“ (R2). Tiriamieji teigia, kad teksto supratimui stengiasi jį išskaidyti dalimis (subkategorija: „Teksto skaidymas“): „*Vadovėlio tekstą išdalinu pastraipomis.*“ (R3). Taip pat kalba apie pasiteisinusius dalykus (subkategorija: „Temos iliustravimas per dialogus (komiksų kūrimas)“): „*Taip pat gan pasiteisina komiksų kūrimas, kai mokiniai patys kuria dialogus.*“ (R5).

Interviu analizė parodė, kad pedagogai taiko įsivertinimo strategijas (subkategorija: „Refleksija“): „*Taip pat refleksija, nurodant temos svarbiausią, svarbų ir neesminį faktą.*“ (R2); „*Taip pat svarbus klausimų sau iškelimas ir atsakymas į juos.*“ (R1) bei savikontrolės strategijas, kai mokiniai savarankiškai dirba su užduotimis ir formuluoja apibendrinimus (subkategorija: „Klausimų ir išvadų formulavimas“): „*<...> dar užduodu patiems mokiniams suformuluoti teminius klausimus ir patiems į juos atsakyti.*“ (R2); „*Sudaryti tekstui klausimus.*“ (R4); „*padaryti išvadas, pateikti savo vertinimą.*“ (R4)

Norint nustatyti, kokius pedagogai mokymosi strategijų žingsnius taiko, kad mokinys geriau suprastų skaitant žemėlapius, karikatūras bei rašytinius šaltinius, respondentams buvo užduodamas klausimas: „*Kokius mokymosi strategijų žingsnius taiko, kad mokinys geriau suprastų žemėlapius, karikatūras bei rašytinius šaltinius?*“.

Analizuojant tyrimo rezultatus išryškėjo, kokius strategijos žingsnius pedagogai taiko, kad mokiniai geriau mokėtų skaityti ir analizuoti skirtingus istorijos žanrus (žr. 9 lentelę). Tyrimo dalyviai teigia, kad skaitant ir analizuojant žemėlapius jie taiko kognityvines strategijas: „*kai mokinys pats užpildo kontūrinį žemėlapi*“ (R3). Taip pat pedagogai teigia, kad: „*mokiniai ant kitų žemėlapių pratybose, ar lentoje turi nubraižyti*“ (R4) arba turi: „*<...> nurodyti valstybes, fronto linijas, mūšius*“ (R4). Tyrimo rezultatai rodo, kad pedagogai stengiasi aptarti tam tikras istorines detales: „*Aptariami laikotarpio bruožai, specifinės to laikotarpio detalės*“ (R5), bei lyginami objektai: „*Lyginama su dabartiniu žemėlapiu, pasirenkami objektai, padedantys identifikuoti tam tikrą įvykį.*“ (R5). Taip pat analizė parodė, kad mokytojai taiko ir kognityvines strategijas (subkategorija: „Informacijos analizavimas, kuris atpažįsta laikotarpį“): „*Analizuojama, kokia informacija gali atpažinti laikotarpį.*“ (R2).

9 lentelė. Mokymosi strategijų žingsniai, kuriuos taiko pedagogai, kad mokiniai geriau suprastų istorijos žemėlapius

Žemėlapių skaitymas ir analizavimas		
Kategorija	Subkategorija	
Kognityvinės strategijos	Braižymas ant žemėlapių pratybose ar lentoje	<i>"mokiniai ant kitų žemėlapių pratybose, ar lentoje turi nubraižyti"</i> (R4)
	Nurodyti valstybes ir kitus elementus	<i>„<...> nurodyti valstybes, fronto linijas, mūšius"</i> (R4)
	Laikotarpio bruožų aptarimas ir jų detalės	<i>„Aptariami laikotarpio bruožai, specifinės to laikotarpio detalės"</i> (R5)
	Lyginimas su kitais žemėlapiais	<i>Lyginama su dabartiniu žemėlapiu, pasirenkami objektai, padedantys identifikuoti tam tikrą įvykį"</i> (R5)
	Informacijos analizavimas, kuris atpažįsta laikotarpį	<i>„Analizuojama, kokia informacija gali atpažinti laikotarpį"</i> (R2)
	Kontūrinių žemėlapių pildymas	<i>"kai mokinys pats užpildo kontūrinį žemėlapi"</i> (R3)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tyrimo dalyviai karikatūrų skaitymui taiko siejamąsias strategijas: *"pirmiausia turi būti išaiškinta tema, tik tada mokinys sėkmingai įveiks užduotį."* (R3). Taip pat stengiamasi atkreipti dėmesį į detales: *„Po to aiškinamės visas detales."* (R3); *"Parodoma karikatūra ir detalė po detalės aiškinamės kaip atpažinti kas tai."* (R4); *„Didelis dėmesys skiriamas asmenybių atpažinimui ir detalėms"* (R5) Pamokos metu aptariama: *„kokią žinių neša ir ką ji reiškia"* (R4). Mokiniai stengiasi įtraukti į kūrybinį darbą: *„Mokiniai skatinami sugalvoti karikatūrai pavadinimus"* (R5). Tyrimo dalyviai teigia, kad svarbu analizuojant atkreipti dėmesį į klausimus: *„Aptarinėjami tipiniai klausimai, pasitaikantys analizuojant karikatūras"* (R5) (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Mokymosi strategijų žingsniai, kuriuos taiko pedagogai, kad mokiniai geriau suprastų istorijos karikatūras

Karikatūrų skaitymas ir analizavimas		
Kategorija	Subkategorija	
Siejamosios strategijos	Temos išaiškinimas	<i>"pirmiausia turi būti išaiškinta tema, tik tada mokinys sėkmingai įveiks užduotį"</i> (R3)
	Detalių aiškinimasis	<i>„Po to aiškinamės visas detales"</i> (R3); <i>"Parodoma karikatūra ir detalė po detalės aiškinamės kaip atpažinti kas tai"</i> (R4)
	Kokią žinių neša karikatūra	<i>„kokią žinių neša ir ką ji reiškia"</i> (R4)
	Dėmesys asmenybių atpažinimui ir detalėms	<i>„Didelis dėmesys skiriamas asmenybių atpažinimui ir detalėms"</i> (R5)
	Pavadinimo sugalvojimas karikatūrai	<i>„Mokiniai skatinami sugalvoti karikatūrai pavadinimus"</i> (R5)
	Klausimų aptarinėjimas	<i>„Aptarinėjami tipiniai klausimai, pasitaikantys analizuojant karikatūras"</i> (R5)

Remiantis pedagogų atsakymais, galima pastebėti, kad rašytinių šaltinių skaitymui mokytojai taiko siejamąsias ir sisteminamąsias strategijas. Skaitant rašytinius šaltinius pirmiausia pradeda analizuoti nuo klausimų: *„Rašytinius šaltinius pradedame nagrinėti nuo paprasčiausių klausimų, nereikalaujančių gilesnės analizės."* (R5), ir: *„Kuo toliau, klausimai sudėtingėja, mokiniams*

siūloma pabraukti svarbiausią informaciją šaltinyje. Paskutiniai klausimai dažniausiai skiriami išvadoms ir apibendrinimui.“ (R5). Dėmesys skaitant rašytinius šaltinius sutelkiamas į teksto klausimus: "Reikia išmokyti rasti atsakymą į duotą klausimą." (R3). Pedagogų pastebėjimas, kad tinkamas šaltinių supratimas priklauso nuo temos išaiškinimo ir jos supratimo: "šaltinių nagrinėjimo sėkmė priklauso, ar mokinys gerai suprato temą." (R3) (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Mokymosi strategijų žingsniai, kuriuos taiko pedagogai, kad mokiniai geriau suprastų istorijos rašytinius šaltinius

Rašytinių šaltinių skaitymas		
Kategorija	Subkategorija	
Siejamosios strategijos	Nagrinėjimas pradedamas nuo paprasčiausių klausimų	„Rašytinius šaltinius pradedame nagrinėti nuo paprasčiausių klausimų, nereikalaujančių gilesnės analizės“ (R5)
Sisteminamosios strategijos	Svarbiausios informacijos žymėjimas kai sudėtingėja klausimai	„Kuo toliau klausimai sudėtingėja, mokiniams siūloma pabraukti svarbiausią informaciją šaltinyje. Paskutiniai klausimai dažniausiai skiriami išvadoms ir apibendrinimui“ (R5)
	Atsakymo radimas į duotą klausimą	"Reikia išmokyti rasti atsakymą į duotą klausimą" (R3)
	Nagrinėjimo sėkmė priklauso nuo gerai išaiškintos temos	"šaltinių nagrinėjimo sėkmė priklauso, ar mokinys gerai suprato temą" (R3)

3.3. Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė

Mąstymo garsiai protokolai buvo pasirinkti mokiniams skaitant istorijos dalyko tekstus, analizuojant žemėlapius, karikatūras, šaltinius. Prieš save mokiniai turėjo istorijos vadovėlius. Mokinių buvo prašoma papasakoti, kaip jie skaito istorijos dalyko tekstus. Ką jie daro kai tekste randa žemėlapi, karikatūrą, šaltinius. Taip pat prašoma papasakoti ką jie daro, kad geriau suprastų skaitomą tekstą bei ką daro, kai nesiseka teksto suprasti. Mokinių mąstymo garsiai protokolų tikslas sužinoti, kokias mokymosi strategijas jie taiko skaitant istorijos dalyko tekstus, žemėlapius, karikatūras bei rašytinius šaltinius.

Toliau bus detaliau aptarta kiekviena kategorija ir ją sudarančios subkategorijos. Taip pat bus pateikiami mokinių parašytų kategorijų pavyzdžiai. Jie pateikti tokie, kokie mąstymo garsiai protokolavimo metu buvo užfiksuoti, citatų kalba netaisyta.

Atliekant mokinių apklausą ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko skaitydami istorijos dalyko tekstą, tiriamųjų buvo prašoma žiūrint į prieš juos esančius vadovėlius **papasakoti, kaip jie skaito istorijos dalyko tekstą** (žr. 5 priedą).

Strategiškai skaitant tekstą svarbu ypatingas skaitytojų aktyvumas, palengvinantis teksto suvokimą ir padedantis jį ilgiau atsiminti. Remiantis mokinių atsakymais, galima pastebėti, kad skaitant mokiniai taiko siejamąsias, sisteminamąsias bei savikontrolės strategijas. Kategorijos ir subkategorijos pateikiamos 15 paveiksle.

▶ Metakognityvinės strategijos(prieš skaitymą)
• Susikaupimas prieš skaitymą
▶ Kognityvinės strategijos (prieš skaitymą)
• Praeitą pamokos temos įvykių sekos atsiminimas
▶ Siejamąsias strategijas
• Situacijos kūrimas ir įsivaizdavimas mintyse
▶ Sisteminamosios strategija
• Pagrindinės minties išskyrimas
• Reikšminių žodžių ir sąvokų paieška
• Klausimo fiksavimas mintyse
▶ Savikontrolės ir savireguliacijos strategijos
• Pakartotinis skaitymas lėčiau
• Skaitymas prasideda nuo pastraipos / temos
• Dėmesio atkreipimas į schemas ir iliustracijas papildant teksto informaciją
• Iliustracijos peržvelgimas / susiejimas su tekstu
• Bandymas sieti iliustracijas ir temos klausimus
• Bandymas sieti skaitomą tekstą su temos klausimais
• Orientavimasis pagal nukreipiamuosius ženklus

15 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant istorijos dalyko tekstus (mokinių atsakymai)

Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad mokiniai taiko įvairias mokymosi strategijas prieš skaitymą, skaitant ir po skaitymo. Prieš skaitymą mokiniai taiko metakognityvines strategijas (subkategorija: „Susikaupimas prieš skaitymą“): „*Bandau susikaupti, suprasti tekstą.*“ (T1), ir kognityvines strategijas (subkategorija: „Praeitą pamokos temos įvykių sekos atsiminimas“): „*Bandau atsiminti iš praeitos pamokos įvykių seką, kas po ko buvo*“ (T3).

Skaitant dalykinius tekstus mokiniai taiko siejamąsias strategijas, todėl skaitant mintyse yra bandoma susikurti vaizdą (subkategorija: „Situacijos kūrimas ir įsivaizdavimas mintyse“): „*Skaitydamas mintyse kuriuosi situaciją ar lyg filmą. Jeigu tekstas vizualus, bandau įsivaizduoti, kaip aš elgčiausi toje situacijoje.*“ (T2); „*Skaitydama bandau įsivaizduoti.*“ (T6).

Analizuojant tiriamųjų atsakymus, galima pastebėti, kad mokiniai gana dažnai taiko ir sisteminamąsias strategijas. Skaitydami istorijos dalyko tekstus mokiniai tekste atkreipia į tam tikrus dalykus, kurie padėtų geriau suprasti skaitomą tekstą (subkategorija: „Pagrindinės minties išskyrimas“): „*Ieškau pagrindinės minties.*“ (T3), raktinių žodžių paieška (subkategorija: „Reikšminių žodžių ir sąvokų paieška“): „*Ieškau reikšminių žodžių ar sąvokų.*“ (T10), stengiamasi fiksuoti klausimus (subkategorija: „Klausimo fiksavimas mintyse“): „*„<...> tada mintyse fiksuoju tą pirmą klausimą ir skaitant tekstą ieškau iškart atsakymo*“ (T5).

Remiantis gautais rezultatais mokiniai taiko savikontrolės strategijas. Joms tenka svarbios planavimo, kontrolės ir valdymo funkcijos. Reikia kontroliuoti suvokimą ir stebėti patiems save. Suvokiama, kokios teksto dalys ir kokios sąsajos jau suprastos. Remiantis tuo gilinamasi į tas teksto dalis, kurios dar nesuprastos. Mokinių rezultatai rodo, kad teksto skaitymas prasideda nuo pastraipos (subkategorija: „Skaitymas prasideda nuo pastraipos / temos“): „*Tai pirmiausia pradėdu nuo pastraipos, nes kiekviena pastraipa suskirstyta tokiais trumpais tekstukais.*“ (T4); „*Na tai, žinoma, pirmiausia pradėdu nuo temos. Tada tiesiog skaitau po vieną pastraipą.*“ (T13). Ne visada tekstą perskaičius iš pirmo karto pavyksta jį suprasti, todėl tenka jį skaityti dar kartą (subkategorija: „Pakartotinis skaitymas lėčiau“): „*Dažniausiai būna taip, kad kai perskaitau kažkokią pastraipą, tada ją vėl skaitau iš naujo tik lėčiau*“ (T8).

Metakognityvinių strategijų taikymas apima planavimo, mokymosi valdymo, užduoties vykdymo stebėseną, kol atliekama užduotis bei įsivertinimas po užduoties. Remiantis atlikta analize, galima pastebėti, kad mokiniai jas taiko sąmoningai, tikslingai įvardindami, kad yra atkreipimas dėmesys į tekste esančius elementus (subkategorija: „Dėmesio atkreipimas į schemas ir iliustracijas papildant teksto informaciją“): „*Atkreipiu dėmesį į schemas, iliustracijas, nes tai papildo tą skaitomą tekstą.*“ (T14). Toliau žiūrint į pačius vadovėlius ir juos analizuojant mokiniai vis akcentuodavo, kad juose gausi iliustracijų įvairovė, todėl nenuostabu, kad skaitant tekstą iliustracijos nelieka nepastebėtos (subkategorija: „Iliustracijos peržvelgimas / susiejimas su tekstu“): „*Jeigu perskaitytas sakiny ar pastraipa yra susijęs su matyta iliustracija, peržvelgiu ją dar kartą.*“ (T1); „*<...> stengiuosi skaitant susieti ir tas pateiktas iliustracijas esančias vadovėlyje.*“ (T6). Taip pat stengiamasi iliustracijas susieti ir su toje temoje esančiais klausimais (subkategorija: „Bandymas sieti iliustracijas ir temos klausimus“): „*Kai tik pradėdu skaityti, pirmiausia kartu pasižiūriu temos gale pateiktus klausimus*“ (T5); „*<...> bandau susieti iliustracijas ir temos gale pateiktus klausimus*“ (T7). Skaitant šiuos istorijos dalyko tekstus, mokinys tuo pačiu bando atsakyti į temos gale esančius klausimus (subkategorija „Bandymas sieti skaitomą tekstą su temos klausimais“): „*Kai tik pradėdu skaityti, pirmiausia kartu pasižiūriu temos gale pateiktus klausimus*“ (T5); „*<...> tuo pačiu pasižiūriu ir klausimus, galbūt toje pastraipoje yra atsakymas į tą klausimą*“ (T13). Nukreipiamieji ženklai dažnu atveju padeda sekti skaitymą (subkategorija: „Orientavimasis pagal nukreipiamuosius ženklus“): „*Tai skaitau tekstą ir būna skaičiukai parašyti, o jie nukreipia į pavyzdžiui kažkokį klausimą ar iliustraciją*“ (T11); „*Tada žiūriu ar toje pastraipoje yra nurodytas kažkoks skaičius, nes tai dažniausiai būna susieta su kokia nors iliustracija*“ (T4).

Atliekant mokinių mąstymo garsiai protokolų analizę ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko skaitydami istorijos dalyko tekstą, tiriamųjų buvo prašoma žiūrint į prieš juos esančius vadovėlius *papasakoti, ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstą* (žr. 5 priedą).

Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais, galima pastebėti, kad mokiniai prieš skaitymą taiko kognityvines strategijas, o skaitymo metu taiko metakognityvines, įsiminimo, sisteminamąsias bei planavimo strategijas (žr. 16 pav.)

<p>▶ Kognityvinės strategijos (prieš skaitymą)</p> <ul style="list-style-type: none"> •Pareitos pamokos temos įvykių sekos atsiminimas •Teksto bendro vaizdo įvertinimas
<p>▶ Metakognityvinės strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> •Pakartotinis teksto skaitymas •6K schema •Papildomų šaltinių skaitymas internete
<p>▶ Įsiminimo strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> •Reikšminių dalykų pasikartojimų įsiminimas •Įvairių šaltinių skaitymas padeda lengviau įsiminti •Paryškintų žodžių įsiminimas
<p>▶ Sisteminamosios strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> •Svarbiausios informacijos atsirinkimas •Pagrindinių sąvokų, faktų ir įvykių išskyrimas •Minčių žemėlapių braižymas •Schemų braižymas •Chronologinės laiko juostos sudarymas •Sąvokos ryšių pavaizdavimas •Akcentų užsirašymas ką kalba mokytoja •Temos siejimas su ankstesnėmis žiniomis •Konspektavimas
<p>▶ Planavimo strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> •Užduoties laiko numatymas
<p>▶ Bendradarbiavimo strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> •Grupinis darbas padeda geriau suprasti tekstą

16 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant istorijos dalyko tekstus (mokinių atsakymai)

Tiriamųjų teigimu, kad pirmiausia stengiasi prisiminti praeitos pamokos temą yra viena iš strategijų tam, kad geriau suprasti istorijos dalyko tekstus (subkategorija: „Pareitos pamokos temos įvykių sekos atsiminimas“): „*prisiminti prieš tai buvusią temą ir susieti tą įvykių seką.*“ (T6). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokiniams reikalingas bendras teksto vaizdo susidarymas (subkategorija: „Teksto bendro vaizdo įvertinimas“): „*Tai įvertinu bendrą vaizdą.*“ (T5); „*Kad geriau suprastčiau...mmm...pirmiausiai jį įvertinu.*“ (T12).

Analizuojant tiriamųjų atsakymus išryškėjo, kad mokiniai taiko metakognityvines, įsiminimo, sisteminamąsias bei planavimo strategijas. Kaip anksčiau rezultatai parodė, mokiniams padeda teksto persiskaitymas dar kartą (subkategorija: „Pakartotinis teksto skaitymas“): „*Mmm...nežinau...gal...skaitau dar kartą tekstą.*“ (T1); „*Jeigu reikia tikrai ir dar kartą persiskaitau.*“ (T5). Kai trūksta vadovėliuose pateikiamos informacijos, tiriamieji ieško papildomų

šaltinių virtualioje erdvėje (subkategorija: „Papildomų šaltinių skaitymas internete“): „*Mm...tenka skaityti su ta tema susijusius šaltinius internete. Ten dažniausiai ieškau informacijos. Vadovėlyje ta informacija pateikta tokia glaustesnė, o internete galima rasti daugiau tos informacijos.*“ (T3).

Tyrimo dalyviai akcentavo, kad geresniam teksto supratimui ir įsiminimui padeda tam tikrų elementų pasikartojimas (subkategorija: „Reikšminių dalykų pasikartojimų įsiminimas“): „*<...> būna vis pasikartoja reikšmingiausi dalykai, tada kai jie kartojasi tai savaime užsifiksuoja ir lengviau atsiminti*“ (T3), papildomų šaltinių skaitymas (subkategorija: „Įvairių šaltinių skaitymas padeda lengviau įsiminti“): „*Tai kuo daugiau skaitau ta tema susijusių kažkokių šaltinių, tuo lengviau įsiminti tą temą.*“ (T3), bei paryškinti žodžiai (subkategorija: „Paryškintų žodžių įsiminimas“): „*Ir paryškintus žodžius įsimenu.*“ (T11).

Mokiniai geresniam istorijos dalyko teksto supratimui naudoja sisteminamąsias strategijas. Analizuojat rezultatus, galima pastebėti, kad mokiniai stengiasi atsirinkti tą informaciją, kuri atrodo jiems svarbiausia (subkategorija: „Svarbiausios informacijos atsirinkimas“): „*<...> atsireнку tą informaciją, kuri man ir atrodo svarbiausia.*“ (T1); „*Bandau kartais atsirinkti tik, pavyzdžiui tais pastraipėles, kurios matau tikrai bus svarbiausios ir į jas gilinuosi.*“ (T5); „*išsireнку svarbiausius įvykius, datas.*“ (T7). Taip pat tiriamieji akcentuoja, kad svarbus tam tikrų elementų išskyrimas (subkategorija: „Pagrindinių sąvokų, faktų ir įvykių išskyrimas“): „*Kiekvienam ją perskaitom ir išskiriam pagrindines sąvokas ar tam tikrus faktus*“ (T12); „*išsirašau sąvokas.*“ (T4), bei grafinis vaizdavimas (subkategorija: „Minčių žemėlapių braižymas“): „*braižau minčių žemėlapius, man taip lengviau įsiminti.*“ (T7); „*Geriausiai man padeda skaitomą tekstą paversti minčių žemėlapiu.*“ (T10), (subkategorija: „Schemų braižymas“): „*Nusibraižyti kažkokią schemą*“ (T10); „*persibraižau į sąsiuvinį kažkokį brėžinį, pasidarau kokią schemą – tokią, kuri man būtų suprantama.*“ (T13), (subkategorija: „Chronologinės laiko juostos sudarymas“): „*<...> sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą.*“ (T9). Mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad mokiniai žymisi svarbiausius faktus (subkategorija: „*<...> užsirašau ką mokytoja akcentuoja pamokos metu.*“ (T14), bei konspektuoja (subkategorija: „Konspektavimas“): „*Na...tai, kad geriau suprasčiau tai...skaitau, konspektuoju.*“ (T4); „*Tam, kad geriau suprasčiau, tai dažniausiai konspektuoju.*“ (T7); „*Tai iš tikrųjų daug konspektuoju.*“ (T13); „*Konspektuoju.*“ (T14).

Analizė rodo, kad iš retesnių pasitaikiusių strategijų, kurias mokiniai naudoja tai planavimo bei bendradarbiavimo strategijos. Skaitydami istorijos dalyko tekstus mokiniai stengiasi numatyti laiką, kiek užtruks skaitydami bei kiek laiko gali skirti gilinimuisi į temą (subkategorija: „Užduoties laiko numatymas“): „*numatau laiką kiek truksiu skaitydamas.*“ (T5); „*Tai apimtis, kiek laiko bus skiriama šiai temai.*“ (T12).

Tiriamieji teigia, kad darbas kartu padeda geriau suprasti istorijos dalyko tekstus (subkategorija: „Grupinis darbas padeda geriau suprasti tekstą“): „*Tam, kad geriau suprasčiau, man padeda darbas grupėse. Kai kartu analizuojam ar kuriam kažkokį projektą daug lengviau įsimenu tam tikrus dalykus.*“ (T8).

Atliekant mokinių apklausą ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko analizuodami žemėlapius, tiriamųjų buvo prašoma žiūrint į prieš juos esančius vadovėlius **papasakoti, ką darai kai tekste randi žemėlapi** (žr. 5 priedą).

Metakognityvinės strategijos (prieš skaitymą)	•Bendro vaizdo susidarymas
Metakognityvinės strategijos (skaitant)	•Dėmesio atkreipimas į sutartinius ženklus
Sisteminamosios strategijos	•Žemėlapių siejimas su tekstu
Kognityvinės strategijos	•Žemėlapių analizavimas
Savikontrolės strategijos	•Grupinis darbas arba porose

17 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant istorijos žemėlapius (mokinių atakymai)

Tyrimo dalyvių atsakymai rodo, kad prieš skaitant žemėlapius yra taikomos metakognityvinės strategijos (subkategorija: „Bendro vaizdo susidarymas“): „*Pirma žiūriu bendrą vaizdą <...> kas mane labiausiai sudomina.*“ (T1).

Tiriamųjų atsakymai rodo, kad metakognityvinės strategijos yra taikomos skaitant ir analizuojant istorijos žemėlapius. Akcentuojama, kad labai svarbu mokiniams yra suprasti žemėlapių legendą ir jos simbolius bei suvokiant jų prasmę gebėti suprasti istorijos procesus (subkategorija: „Dėmesio atkreipimas į sutartinius ženklus“): „*Pasižiūriu tarkim čia... į pavaizduotas šalis. Tada žiūriu į sutartinius ženklus, kur ir kas ką reiškia.*“ (T2); „*Pirmiausia atkreipiu dėmesį į sutartinius ženklus <...> matau ryškią raudoną liniją.*“ (T3); „*<...> atkreipiu dėmesį į sutartinius ženklus.*“ (T11).

Sisteminamosios strategijos padeda besimokančiajam išskirti svarbią informaciją, struktūruoti tekstą ir padaryti jo turinio santrauką, susieti atskiras teksto dalis. Mokinių atsakymai rodo, kad būtent šią strategiją jie naudoja ir stengiasi žemėlapius sieti su pačiu tekstu (subkategorija: „Žemėlapių siejimas su tekstu“): „*Tai susieju su skaitytu tekstu.*“ (T8).

Žemėlapyje paprastai pateikiama informacija, kuri yra erdviai išsklaidyta ir turi daug ikoninių aspektų, todėl svarbus yra jų analizavimas (subkategorija: „Žemėlapių analizavimas“): „*Tai analizuoju <...> persiskaitau, kas prie žemėlapių parašyta, kurie metai pateikti.*“ (T6); „*bandau analizuoti, ką ta riba reiškia ir kodėl ji čia pažymėta.*“ (T3); „*Žiūriu kokios valstybės pavaizduotos, kokios ribos tų valstybių <...> persiskaitau, kas parašyta prie to žemėlapių.*“ (T4); „*Na tiesiog žiūriu valstybes, jų ribas.*“ (T5); „*Atkreipiu pirmiausia dėmesį į valstybes ir ribas. Tada jau persiskaitau, kas parašyta po žemėlapių.*“ (T12); „*Na tai tada kažkaip bandau atskirti nuo kurios pusės kas čia prasideda ir link kur keliaujama.*“ (T13).

Remiantis tiriamųjų atsakymais, galima pastebėti, kad mokiniai taiko savikontrolės strategijas, kuomet reikia kontroliuoti suvokimą ir stebėti patiem save, taip pat gilintis kartu su bendraklasiais į tas teksto dalis, kurios yra nesuprastos (subkategorija: „Darbas grupėse arba porose“): „*Žemėlapius man lengviau suprasti, kai dirbam porose ar grupėse, arba su visa klase aptariam.*“ (T10); „*Dažniausiai tam daug dėmesio neskiriu, nes po to vis vien tenka aptarti grupėse. O tai yra daug aiškiau, negu vienam analizuoti.*“ (T14).

Atliekant mokinių mąstymo garsiai protokolų analizę ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko analizuodami žemėlapius, tiriamųjų buvo prašoma žiūrint į prieš juos esančius vadovėlius *papasakoti, ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius* (žr. 5 priedą).

<p>Kognityvinės strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analizavimas po gabalėlį • Analizavimas pagal įvykių seką / metus • Analizavimas su klasės draugu ar grupėse
<p>Metakognityvinės strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pakartotinis teksto skaitymas • Sutartiniai ženklai ir ribos • Gilinimas • Žemėlapio pavadinimas leidžia lengviau suprasti • Teksto siejimas su žemėlapio • Kontūrinių žemėlapių pildymas • Žemėlpaio perpiešimas
<p>Socialinės strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aptarimas su mokytoja

18 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant istorijos žemėlapius (mokinių atsakymai)

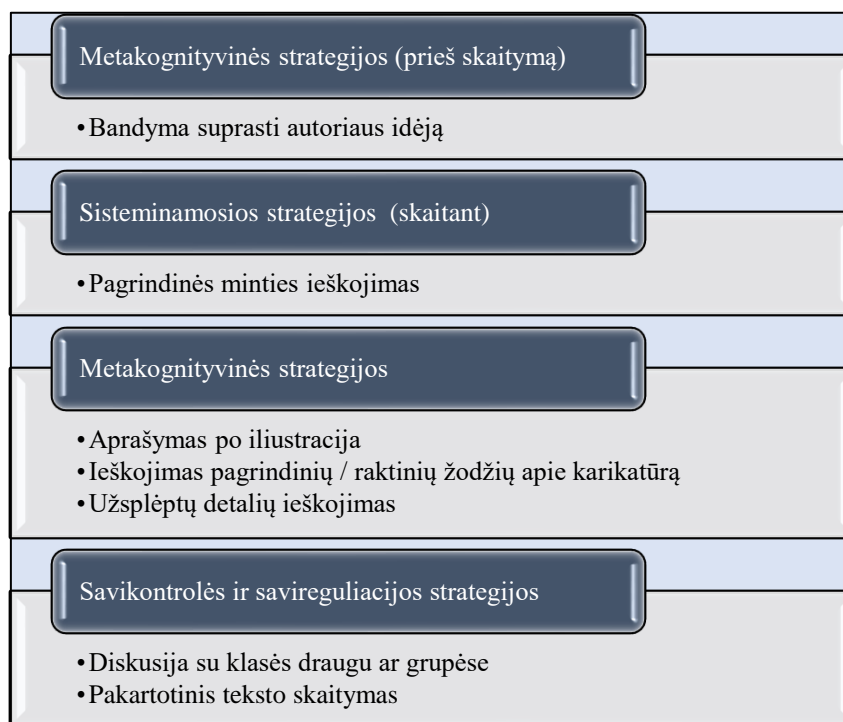
Tiriamųjų atsakymai rodo, kad geriau suprasti istorinius žemėlapius padeda kognityvinės strategijos ir pirmiausiai mokiniai įvardija, kad tai yra žemėlapio analizavimas jį skaidant (subkategorija: „Analizavimas po gabalėlį“): „*Ai nu gal tas analizavimas po gabalėlį.*“ (T6). Taip pat pagal įvykių seką (subkategorija: „Analizavimas pagal įvykių seką / metus“): „*Pagal įvykių seką, pagal metus, kas po ko.*“ (T6), ir analizavimas drauge su bendraklasiais (subkategorija: „Analizavimas su klasės draugu ar grupėse“): „*Tai dažniausiai tariusi su klasės draugu, kartais būna taip, kad ko nepastebiu aš, tai pamato jis, arba atvirkščiai. Ir tada būna toks: „va tikrai to nepastebėjau ar neatkreipiau dėmesio“ ir kartu dirbant yra daug lengviau.*“ (T5); „*Dažniausiai tam daug dėmesio neskiriu, nes po to vis vien tenka aptarti grupėse. O tai yra daug aiškiau, negu vienam analizuoti. Kai analizuoji su klasės draugu arba grupėse kažkaip daug lengviau viską apjungti ir susieti su tuo tekstu.*“ (T14).

Metakognityvinių strategijų taikymas taip pat dažnas metodas tam, kad būtų geriau suprantami žemėlapiai. Tiriamųjų atsakymai rodo, kad grįžimas prie teksto suteikia mokiniams daugiau informacijos juos analizuojant (subkategorija: „Pakartotinis teksto skaitymas“): „*O šiaip be teksto nesuprasčiau tų žemėlapių apskritai. Tai reikia vėl skaityti, kas po ko buvo*“ (T1). Dažniausiai dėmesys sutelkiamas į žemėlapio legendą. Iš pradžių siekiama išsiaiškinti legendoje pateiktų sutartinių ženklų prasmę. Paskui kiekvienas ženklas surandamas žemėlapyje. Remiantis mąstymo garsiai protokolų analize, galima pastebėti, kad tiriamieji dažnai pastebi sutartinius ženklus ir stengiasi juos suprasti (subkategorija: „Sutartiniai ženklai ir ribos“): „*Mmm...žiūriu sutartinius ženklus...am...ribas pažymėtas tų valstybių.*“ (T1); „*Naa...tai, kad geriau suprasčiau, žiūriu į tuos sutartinius ženklus, nes jie paaiškina ribas ir kur koks mūšis.*“ (T2); „*Naa...pavyzdžiui šitame žemėlapyje matau ryškią raudoną liniją ir tada bandau analizuoti, ką ta riba reiškia ir kodėl ji čia pažymėta.*“ (T3); „*Tai kai analizuoju tos ribos, sutartiniai ženklai ir padeda geriau suprasti. Rodyklės va gerai, kad kartais būna, tada lengviau suprasti kuria kryptimi buvo judėta.*“ (T7); „*Žiūriu sutartinius ženklus.*“ (T8). Tiriamieji teigia, kad žemėlapio aprašymas duoda tam tikrų užuominų (subkategorija: „Žemėlapio pavadinimas leidžia lengviau suprasti“): „*Persiskaitau, kas*

po žemėlapiu parašyta, nes iš pavadinimo būna šiek tiek lengviau suprasti“ (T8). Skaitydami istorijos dalyko tekstą ir nagrinėdami istorines temas mokiniai dažnai sieja patį tekstą su žemėlapiais (subkategorija: „Teksto siejimas su žemėlapiu“): „Ir čia pateiktas pirmas klausimas, o prie jo parašyta, kur to atsakymo ieškot. Tai reikia tekstą skaityti ir žiūrėti žemėlapi, vadinasi, tas tekstas ir tas žemėlapis jau yra susieti vienas su kitu. Tai tada tikrai lengviau galima suprasti tuos žemėlapius. Skaitai tekstą ir kartu analizuoji žemėlapi.“ (T9). Mokytojų interviu atsakymai parodė, kad mokiniai geriausiai gali suprasti žemėlapius, kai patys juos užpildo, todėl mokinių atsakymai taip pat parodė, kad šios strategijos taikymas pasiteisina (subkategorija: „Kontūrinių žemėlapių pildymas“): „O šiaip geriausiai suprasti ir atsiminti yra, kai galime patys užpildyti žemėlapius.“ (T10); „Naa...pala...galvoju...kad geriau suprasčiau, turiu pats užpildyti kontūrinius žemėlapius ir tada tas klaidas galima pamatyti“. (T5); „Kad geriau suprasčiau, tai pildau kontūrinius žemėlapius.“ (T12); „Tai kai ant kitų žemėlapių reikia nubraižyti įvykius ar ribas.“ (T13); Šiaip atsimenu vieną tokį dalyką, kai 5 ar 6 klasėje žemėlapius piešdavom.. Aišku, tas žymėjimas tai turėjo būti atkartotas iš vadovėlio. Tai todėl tas atkartojimas ir to svarbaus mūšio pažymėjimas leisdavo ir geriau atsiminti ir geriau suprasti kur kas vyko.“ (T4). Vaizdavimas vizualiai taip pat viena iš strategijų, kuri padeda geriau suprasti istorinius žemėlapius (subkategorija: „Žemėlapių perpiešimas“): „Tiksčiau perpiešdavom sau ant popieriaus lapo ar į sąsiuvinį ir tada jame patys pažymėdavom svarbius mūšius ar tam tikras datas.“ (T4).

Tiriamųjų atsakymai rodo, kad socialinės strategijos po skaitymo padeda geriau suprasti žemėlapius kai vyksta aptarimas (subkategorija: „Aptarimas su mokytoja“): „Po to su mokytoja aptariam, ar gerai supratom.“ (T5).

Atliekant mokinių interviu analizę ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko analizuodami karikatūras, tiriamųjų buvo prašoma žiūrint į prieš juos esančius vadovėlius papasakoti, ką darai jeigu tekste matai pateiktą karikatūrą (žr. 5 priedą).

19 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant karikatūras (mokinių atsakymai)

Analizuojant tiriamųjų atsakymus, galima pastebėti, kad mokiniai prieš skaitymą taiko metakognityvines strategijas. Istorijos vadovėliuose kiekvienoje temoje yra bent po vieną karikatūrą, todėl pirmiausiai mokiniai atkreipia dėmesį į jose esančius objektus (subkategorija: „Bandytas suprasti autoriaus idėją“): „<...> pirmiausia pasižiūriu, koks asmuo <...> tada bandau suprasti, kokia autoriaus idėja.“ (T1).

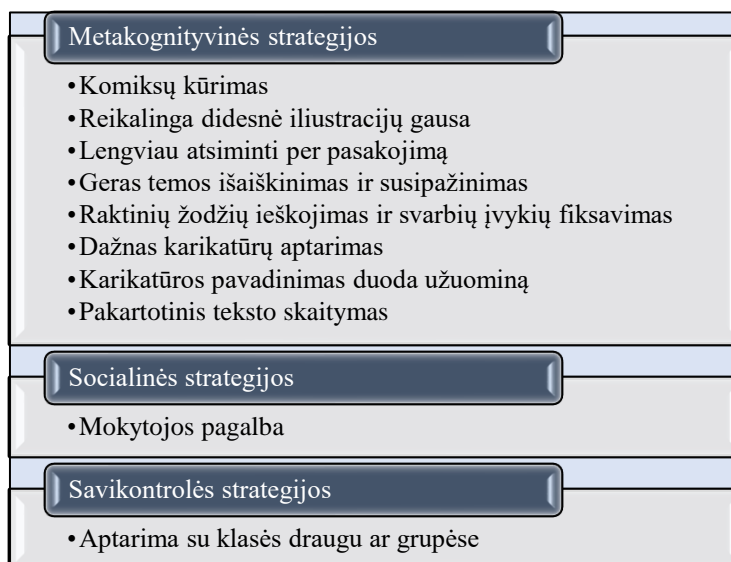
Mąstymo garsiai protokolų analizė parodė, kad mokiniai taiko strategijas skaitant t.y., sisteminamąsias strategijas, todėl galima pastebėti, kad tiriamieji analizuodami karikatūras ieško pagrindinės minties (subkategorija: „Pagrindinės minties ieškojimas“): „<...> naa ieškau tos pagrindinės minties pateiktos.“ (T8).

Apklausoje metu surinkti duomenys rodo, kad mokiniai taiko metakognityvines strategijas ir analizuoja pavadinimus po karikatūromis (subkategorija: „Aprašymas po iliustracija“): „Persiskaitau, kas parašyta po nuotrauka.“ (T2); „Pasižiūriu į aprašymą po karikatūra.“ (T3); „Pirmiausia persiskaitau, kas parašyta po iliustracija, nes dažniausiai tai ir pasako kas būtent vaizduojama.“ (T7); „Pamatęs karikatūrą perskaitau pavadinimą. Tada analizuoju.“ (T11); „Persiskaitau pavadinimą apie ką tai.“ (T14). Dažnai karikatūrų analizavimas mokiniams tampa sunkiu iššūkiu, nes neišnagrinėję gerai temos nesupranta tam tikrų istorijos įvykių svarbių datų, asmenybių ar simbolių. Todėl analizuojant karikatūras mokiniai stengiasi įžiūrėti užslėptus elementus (subkategorija: „Užslėptų detalių ieškojimas“): „Tada atidžiai apžiūriu kiekvieną detalę, personažą ir tada bandau aiškintis, ką norima tuo pasakyti.“ (T2); „Tada bandau įžiūrėti galbūt paslėptas kažkokias mintis ar detales.“ (T5); „Galima pastebėti įdomių užslėptų detalių.“ (T6); „<...> pirmiausia analizuoju pavaizduotą tą asmenybę, tada kas aplink pavaizduota, nes kiekviena detalė būna užslėpta.“ (T9); „Tada gilinuosi į pagrindinius asmenis ir jų detales.“ (T14); „Nors atrodo, pačią esmę kaip ir supranti, bet tos mažos detalės kartais būna labai suklaidina.“ (T9). Apklausoje metu mokiniai teigė, kad skaitant tekstą dažnai bando jį susieti su karikatūromis, todėl stengiasi atkreipti dėmesį į tekste esančius raktinius žodžius: „<...> ieškau pagrindinių žodžių ar minties apie tai kas pavaizduota.“ (T3); „Tada tekste ieškau kažkokių gal raktinių žodžių, kurie paaiškintų tą paveikslėlį.“ (T4).

Analizė parodė, kad mokiniai be aukščiau išvardintų strategijų, taiko ir savikontrolės strategijas (subkategorija: „Diskusija su klasės draugu ar grupėse“): „<...> diskutuoju su klasiokoje ir kartu bandom suprasti tą pagrindinę mintį.“ (T7); „Iliustracijas irgi geriausiai <...> kai aptariam grupėse arba visa klasė.“ (T10). Apklausoje metu mokiniai dažnai teigė, kad jeigu sunku suprasti tam tikrą detalę ar simbolį, tenka grįžti prie teksto skaitymo (subkategorija: „Pakartotinis teksto skaitymas“): „Jeigu kai kurių detalių neatpažįstu ar nesuprantu, tada grįžtu vėl prie teksto ir jį skaitau.“ (T1); „Kai pamatau iliustraciją, tai dažniausiai dar kartą mėgstu perskaityti tekstą, nes ne visada suprantu kokia čia pagrindinė mintis.“ (T4); „Bet dažniausiai tenka tekstą dar kartą perskaityti, nes ne iš karto eina suprasti kai kurias autorių mintis, ką norėjo čia pavaizduoti.“ (T5); „Bet vėl turiu grįžti prie teksto ir jį skaitau.“ (T8); „Jeigu nesuprantu, grįžtu prie teksto.“ (T3).

Atliekant mokinių mąstymo garsiai protokolų analizę ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko analizuodami karikatūras, tiriamųjų buvo prašoma žiūrėti į prieš juos esančius vadovėlius **papasakoti, ką darai, kad geriau suprastum karikatūras** (žr. 5 priedą).

Analizuojant tyrimo dalyvių rezultatus, mokiniai dažnu atveju naudoja metakognityvines strategijas tam, kad geriau suprastų karikatūras (žr. 20 pav.).

20 pav. Kategorijos ir subkategorijos skaitant karikatūras (mokinių atsakymai)

Tiriamieji įvardija gan neįprastą strategiją, kuri padeda lengviau atsiminti karikatūroje esančius asmenis (subkategorija: „Komiksų kūrimas“): „*Man kartais padeda komiksai ir jų kūrimas tas asmenybes leidžia lengviau atsiminti*“ (T1). Tam, kad karikatūros būtų dar labiau įsimintinesnės tyrimo dalyviams svarbi iliustracijų įvairovė ir gausa (subkategorija: „Reikalinga didesnė iliustracijų gausa“): „*Kad geriau suprasčiau, man reikia daugiau iliustracijų.*“ (T13). Tyrimo rezultatai rodo, kad kalbėjimas ir pasakojimai palengvina įsiminti jau perskaitytą tekstą iš anksčiau (subkategorija: „Lengviau atsiminti per pasakojimą“): „*Tai per pasakojimą man visada lengviausia atsiminti.*“ (T2), bei užsirašinėjimas (subkategorija: „Detalių užsirašymas“): „*Man geriausiai kai užsirašau. Tai analizuoju tą karikatūrą ir užsirašinėju kiekvieną detalę arba kur kas ką reiškia.*“ (T3); „*<...> ieškau esminių detalių.*“ (T11).

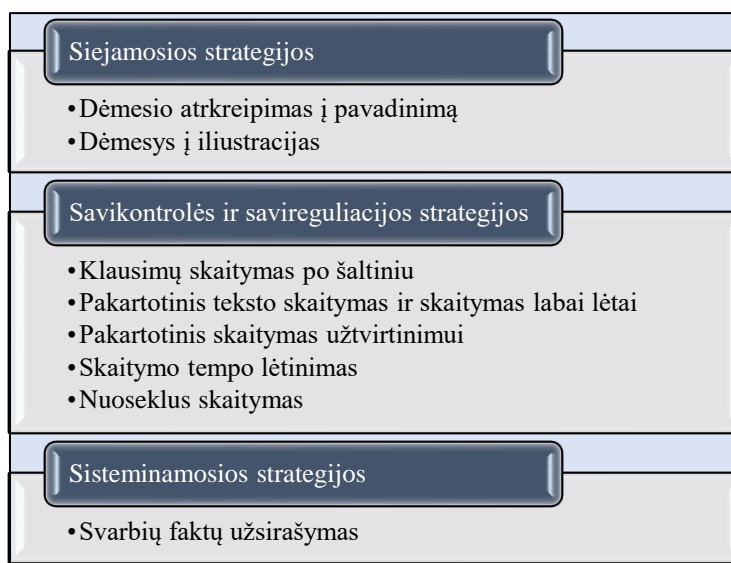
Apklausos metu, neretai mokiniai teigė, kad analizuojant karikatūras būna sunku suprasti tam tikras detales, todėl dažnai akcentuoja, kad tik geras temos supratimas gali padėti jas suprasti (subkategorija: „Geras temos išaiškinimas ir susipažinimas“): „*Na o, kad tikrai geriau suprasčiau, tai pirmiausia turi būti labai gerai išaiškinta tema.*“ (T9); „*Mmm...kad geriau suprasčiau reikia temą gerai išsinagrinėti, svarbiausius įvykius, asmenis...įvykių seką kas po ko, tada ir tos visos detalės pasimato žiūrint karikatūrą.*“ (T10); „*Kad geriau suprasčiau, tai pirmiausiai labai gerai turiu būti susipažinusi su tema. Tada tik ją galiu analizuoti, nu nes jeigu nežinosi, kodėl čia ta valstybė ar asmuo vaizduojamas, tai nesuprasi ir tos karikatūros idėjos.*“ (T12); „*Tam reikia labai gerai suprasti temą. Kai tik išnagrinėti visą temą tada ir tas karikatūras yra daug lengviau analizuoti ir aiškintis visas detales.*“ (T14). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad analizuojant karikatūras svarbūs raktiniai žodžiai bei svarbių elementų fiksavimas (subkategorija: „Raktinių žodžių ieškojimas ir svarbių įvykių fiksavimas“): „*Tai kaip ir minėjau tų raktinių žodžių ieškojimas, svarbių įvykių fiksavimas ir tas atpažinimas.*“ (T4); „*<...> ieškoti reikšminių žodžių, tam tikrų detalių.*“ (T8). Darbas su karikatūra, tai treniruotė atpažįstant tam tikros istorinės realybės ženklus. Toks atpažinimas yra gera priemonė ne mokantis naują medžiagą, o kartojant jau turimas žinias ir tikrinant, kaip jos išmoktos. Tyrimo rezultatai rodo, kad būtent nuolatinis karikatūrų aptarimas lengvina temos supratimą (subkategorija: „Dažnas karikatūrų aptarimas“): „*Tai kuo daugiau jų aptariam, tuo geriau suprantu jas.*“ (T13). Skaitant taip pat visada yra atkreipiamas dėmesys į karikatūrų aprašymus (subkategorija: „Karikatūros pavadinimas duoda užuominą“): „*O šiaip po karikatūra būna tas pavadinimas, kuris irgi jau duoda tokią kaip užuominą į kuriuos metus*

orientuotis.“ (T8). Remiantis tyrimo rezultatais ir lyginant su anksčiau pateiktais mokinių atsakymais, galima pastebėti, kad tyrimo dalyviams dažnu atveju tenka grįžti vėl prie teksto skaitymo (subkategorija: „Pakartotinis teksto skaitymas“): „*Mmm...tai dažniausiai tenka tekstą dar kartą perskaityti, nes ne iš karto eina suprasti kai kurias autorių mintis, ką norėjo čia pavaizduoti.*“ (T5); „*Tai tikriausiai, kaip ir minėjau, tam, kad geriau suprasčiau turiu grįžti vėl prie teksto.*“ (T8); „*Skaitau vėl tekstą.*“ (T11).

Tyrimo dalyviai teigia, kad prie geresnio karikatūrų supratimo reikalinga pagalba (subkategorija: „Mokytojos pagalba“): „*Žinoma, visada ir mokytojos pagalba padeda.*“ (T7); „*Aišku ir mokytoja dar prie to prisideda, visada duoda kažkokią užuominą arba pasako į ką atkreipti dėmesį.*“ (T6). Mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad mokiniai naudojami savikontrolės strategijomis.

Tyrimo dalyviai nurodė, kad diskusija su bendraklasiais padeda geriau suprasti karikatūras (subkategorija: „Aptarimas su klasės draugu ar grupėse“): „*O šiaip ir vėl bandau su klasės draugu aptarti tą karikatūrą, išvelgti tą pagrindinę mintį.*“ (T5); „*Na tai kaip ir minėjau, kad galbūt tas darbas porose ar grupėje leidžia geriau suprasti.*“ (T7).

Atliekant mokinių mąstymo garsiai protokolų analizę ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko skaitant rašytinius šaltinius, tiriamųjų buvo prašoma žiūrėti į prieš juos esančius vadovėlius **papasakoti, kaip skaitai rašytinius šaltinius** (žr. 5 priedą).

21 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant rašytinius šaltinius (mokinių atsakymai)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokiniai skaitydami rašytinius šaltinius taiko siejamąsias, sisteminamąsias bei savikontrolės strategijas. Tiriamieji teigia, kad skaitant istorijos dokumentus dažniausiai atkreipia dėmesį į antraštę (subkategorija: „Dėmesio atkreipimas į pavadinimą“): „*Pirmiausia persiskaitau pavadinimą.*“ (T1); „*Tai pirmiausia aišku pradedu nuo pavadinimo.*“ (T2); „*Na tai aišku pradedu nuo pavadinimo.*“ (T6); „*Pirmiausiai pradedu nuo pavadinimo, tada būna po šaltiniu parašyta iš kur tas šaltinis, kokie metai.*“ (T8), bei į vaizdinę medžiagą (subkategorija: „<...> tai pirmiausia pradedu nuo iliustracijų jeigu jos būna.“ (T12).

Tyrimo rezultatai rodo, kad dažnu atveju mokiniai taiko savikontrolės strategijas ir skaitydami rašytinius šaltinius stengiasi gilintis į klausimus esančiais po jais (subkategorija: „Klausimų skaitymas po šaltiniu“): „*<..> tada skaitau klausimus po šaltiniu.*“ (T1); „*Po perskaityto sakinio*

vis pažiūriu į klausimus apačioje. Jeigu tame sakinyje nėra nieko susiję su tuo klausimu...ar kaip čia pasakyt nežinau...na kad nėra dar atsakymo į tą klausimą, tada skaitau toliau, kol randu tą atsakymą.“ (T3); *„Pradedu nuo klausimų apačioje. Persiskaitau pirmą klausimą ir skaitant ieškau iškart atsakymo.*“ (T5); *„Persiskaitau klausimus. Na ir tada tik skaitau tą šaltinį.*“ (T8); *„Pirmiausia gerai įsiskaitau į klausimus.*“ (T9); *„<...> bet visą laiką skaitant turėjau nepamiršti ir klausimo ir vis jį pasižiūrėti.*“ (T10); *„<...> tai pradedu nuo klausimų.*“ (T12); *„Pradedu skaityti nuo klausimų. Tada pradedu skaityti šaltinį.*“ (T14).

Nagrinėjant istorijos dokumentus paprastai yra sutelkiamas dėmesys į dokumento turinį, t. y. į jame užfiksuotus faktus, požiūrius. Todėl tyrimo rezultatai rodo, kad mokiniai taiko savikontrolės strategijas, kai siekiama įsigilinti į tas teksto dalis, kurios dar nesuprastos (subkategorija: „Pakartotinis teksto skaitymas ir skaitymas labai lėtai“): *„Persiskaitau sakinį ir tada vėl jį perskaitau.*“ (T3); *„Ir šiaip jeigu atsakant į tą klausimą man jau reikėtų grįžti prie pačios temos ir vėl ją skaityti iš naujo.*“ (T4); *„Jau dabar tuos du anekdotus perskaičiau po tris kartus kol supratau apie ką esmė.*“ (T10); *„Skaitau lėtai. Labai lėtai.*“ (T3); *„Skaitau lėtai.*“ (T13); *„<...> bet skaitau lėtai, tuo pačiu bandau įsivaizduoti, prisiminti kas susiję su tuo skaitomu tekstu.*“ (T14). Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad gilesniam skaitomo teksto supratimui reikalingas užtvirtinimas (subkategorija: „Pakartotinis skaitymas užtvirtinimui“): *„Perskaitau sakinį, tada atrodo, kad gal ir supratau, bet perskaitau dar kartą, užtvirtinu.*“ (T13). Analizuojant rezultatus išryškėja, kad skaitant rašytinius šaltinius pirmiausia susidaromas bendras teksto vaizdas, o po to skaitymas vyksta lėčiau (subkategorija: „Skaitymo tempo lėtinimas“): *„<...> tai tas skaitymas ir būna toks...pirmiausiai greitai perskaitau, kad susidaryti bendrą vaizdą apie ką čia, o po to jau skaitau lėčiau.*“ (T7). Taip pat tiriamieji nurodo, kokią skaitymo kryptį pasirenka (subkategorija: „Nuoseklus skaitymas“): *„Pradedu skaityti nuo viršaus. Perskaitau jį. Tada keliauju prie klausimų ir perskaitau dar kartą tekstą.*“ (T11).

Analizuojant tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad tyrimo dalyviai taiko sisteminausias strategijas. Tiriamieji teigia, kad skaitant rašytinius šaltinius tenka užsirašinėti svarbiausius faktus (subkategorija: „Svarbių faktų užsirašymas“): *„užfiksuoju kokį svarbesnį faktą, bandau ir užsirašyti.*“ (T7).

Atliekant mokinių mąstymo garsiai protokolų analizę ir siekiant nustatyti, kokius strategijos žingsnius mokiniai taiko skaitant rašytinius šaltinius, tiriamųjų buvo prašoma žiūrėti į prieš juos esančius vadovėlius **papasakoti, ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius** (žr. 5 priedą).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokiniai rašytinių šaltinių geresniam supratimui, naudoja įvairias mokymosi strategijas (žr. 22 pav.).

<p>Metakognityvinės strategijos (prieš skaitymą)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dėmesio atkreipimas į metus
<p>Savikontrolės ir savireguliacijos strategijos (skaitant)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skaitymas atmetimo principu • Pakartotinis teksto skaitymas • Teksto skaidymas ir analizavimas
<p>Socialinės strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bandytas pasitelkti klasės draugus arba mokytojus kaip supratimo priemonę • Prašymas išskirti svarbiausius faktus kartu su klase
<p>Bendradarbiavimo strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grupės diskusijos siekiant gilesnio supratimo
<p>Siejamosios strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Išankstinis temos supratimas rašytiniams šaltiniams suvokti • Įsivaizdavimas mintyse • Fiksavimas ir konpektavimas esminių faktų
<p>Metakognityvinės strategijos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įsiskaitymas ir gilinimasis į klausimus • 6K schema • Papildomos informacijos ieškojimas internete • Iliustracijos kaip pagalbinė priemonė

22 pav. Kategorijos ir subkategorijos, skaitant rašytinius šaltinius (mokinių atsakymai)

Mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad prieš skaitymą mokiniai taiko metakognityvines strategijas ir teigia, kad pirmiausia analizuojant šaltinį dėmesys būna nukreiptas į parašyto šaltinio metus (subkategorija: „Dėmesio atkreipimas į metus“): „*Atkreipiu visada dėmesį į metus, nes dažnai metai nusako to laikotarpio kažkokį įvykį.*“ (T12). Analizuojant rezultatus, išryškėjo, kad mokiniai taiko savikontrolės strategijas.

Tiriamieji teigia, kad geresniam šaltinių supratimui naudojami atmetimo principu (subkategorija: „Skaitymas atmetimo principu“): „*Bet šiaip tokiu atmetimo principu skaitau. Jeigu iš tos pastraipos jau atsakiau į klausimą, vadinasi kitas atsakymas jau bus iš kitos pastraipos.*“ (T8). Rezultatai parodė, mokiniai grįžta prie skaitymo dar kartą (subkategorija: „Pakartotinis teksto skaitymas“): „*Persiskaitau kelis kartus.*“ (T1); „*Tai, kad geriau...aaa...na tai tik skaitant kelis kartus, sugrįžtant prie temos ir bandant susieti į tokią vieną visumą apie ką ir kaip čia.*“ (T3); „*Naa tai, kad geriau suprasčiau...tai kaip ir minėjau tas skaitymas kelis kartus.*“ (T13). Rašytinių šaltinių geresniam supratimui tiriamieji teigia, kad bando tekstą išskaidyti (subkategorija: „Teksto skaidymas ir analizavimas“): „*Tada perskiriu sau mintyse tą pastraipą į tiek dalių kiek yra klausimų ir bandau tą kiekvieną pastraipą analizuoti ir ieškoti to atsakymo.*“ (T1).

Analizuojant tyrimo dalyvių rezultatus išryškėjo, kad mokiniai taiko socialines strategijas. Mokiniai geresniems šaltinių supratimams pasitelkia bendraklasius (subkategorija: „Bando pasitelkti klasės draugus arba mokytojus kaip supratimo priemonę“): „*Mmm...kad geriau suprasčiau...nežinau...tikriausiai prašau pagalbos klasės draugo arba mokytojo. Jeigu klasės draugo, tai tada bandome kartu aptarti ar teisingai suprantame...na ar vienodai mąstome. O šiaip*

kreipiuosi į mokytoją ir prašau jos pagalbos, kad paaiškintų.“ (T2); *„O šiaip dažniausiai kreipiuosi į mokytoją, kad paaiškintų.*“ (T4), ir prašo visos klasės diskusijos (subkategorija: „Prašymas išskirti svarbiausius faktus kartu su klase“): *„prašome, kad visa klasė aptartų ir išskirtume svarbiausius faktus.*“ (T4). Tyrimo rezultatai rodo, kad mokinių gilesniam aiškumui reikalingos grupinės diskusijos (subkategorija: *„O šiaip tas darbas grupėse, diskutuojant, kažkas kažką papildome, išsakome savo nuomonę kaip suprantame ir gaunasi tas toks bendras rezultatas ir didesnis aiškumas.*“ (T6).

Kaip mąstymo garsiai protokolų analizė parodė, mokiniai dažnai taiko siejamąsias strategijas rašytinių šaltinių skaitymo metu. Išskiria, kad būtent geras temos išaiškinimas duoda geresnį supratimą (subkategorija: „Išankstinis temos supratimas rašytiniams šaltiniams suvokti“): *„Na tai kaip ir minėjau prieš tai, turi būti labai gerai išaiškinta tema.*“ (T9); *„<...> gerai suprasti temą, tada ir tie šaltiniai bus lengviau suprantami.*“ (T10); *„Svarbiausia gerai suprasti temą, nes jeigu nesuprasiu temos, tai ir to šaltinio nepavyks išanalizuoti.*“ (T11); *„Svarbu temą irgi labai gerai suprasti.*“ (T12); *„Pats temos supratimas čia irgi labai svarbus.*“ (T13). Taip pat mokiniai akcentuoja vaizdų piešimą mintyse (subkategorija: „Įsivaizdavimas mintyse“): *„Aii o šiaip skaitant visada bandau įsivaizduoti ir sugrįžti į tą temą, į tą įvykių seką.*“ (T12), bei esminių faktų fiksavimą (subkategorija: „Fiksavimas ir konspektavimas esminių faktų“): *„Nes, kad suprasti geriau tai nežinau...paprasčiausiai fiksuoji tuos esminius faktus, konspektuoju.*“ (T7). Be visų aukščiau išvardintų strategijų, mokiniai taiko ir metakognityvines strategijas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tyrimo dalyviai tam, kad geriau suprastų rašytinius šaltinius stengiasi gilintis į užduodamus klausimus (subkategorija: „Įsiskaitymas ir gilinimasis į klausimus“): *„Kad geriau suprasčiau...tai pagal klausimus žiūriu ir bandau į juos atsakyti, pirmiausia netgi stengiuosi atsakyti į tuos, į kuriuos radau atsakymą, o po to keliauju prie tų kitų klausimų.*“ (T8); *„Tai va, kad gerai reikia įsiskaityti į klausimą.*“ (T10); *„<...> gilinuosi į klausimus. Tenka kartais tą klausimą ir kelis kartus perskaityti, kol supranti. O tada skaitau šaltinį.*“ (T12); *„Labai gerai įsiskaitau į klausimus.*“ (T14). Tiriamieji akcentavo, kad tenka informacijos ieškoti ir kituose šaltiniuose (subkategorija: „Papildomos informacijos ieškojimas internete“): *„Kad geriau suprasčiau...na kartais būna, kad pagal tuos metus bandau ieškoti internete daugiau informacijos, nes tas šaltinis vadovėlyje atrodo būna toks kaip nepilnas, be pabaigos arba be pradžios.*“ (T5). Taip pat tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokiniams padeda vaizdinė medžiaga (subkategorija: „Iliustracijos kaip pagalbinė priemonė“): *„Gerai jeigu prie to šaltinio būna iliustraciją. Tada būna šiek tiek lengviau suprasti.*“ (T6).

3.4. Tyrimo rezultatų diskusija

Tyrimo rezultatų apibendrinimo ir diskusijos dalyje pateikiami kokybinio tyrimo metu gautų duomenų turinio analizės rezultatai. Pateikiami pastebėjimai ir suformuluojamos išvalgos apie 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymą taikant mokymosi strategijas.

Remiantis tyrimo duomenimis papildytas 9–10 kl. mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus taikant mokymosi strategijas, modelis (žr. 23 pav.).

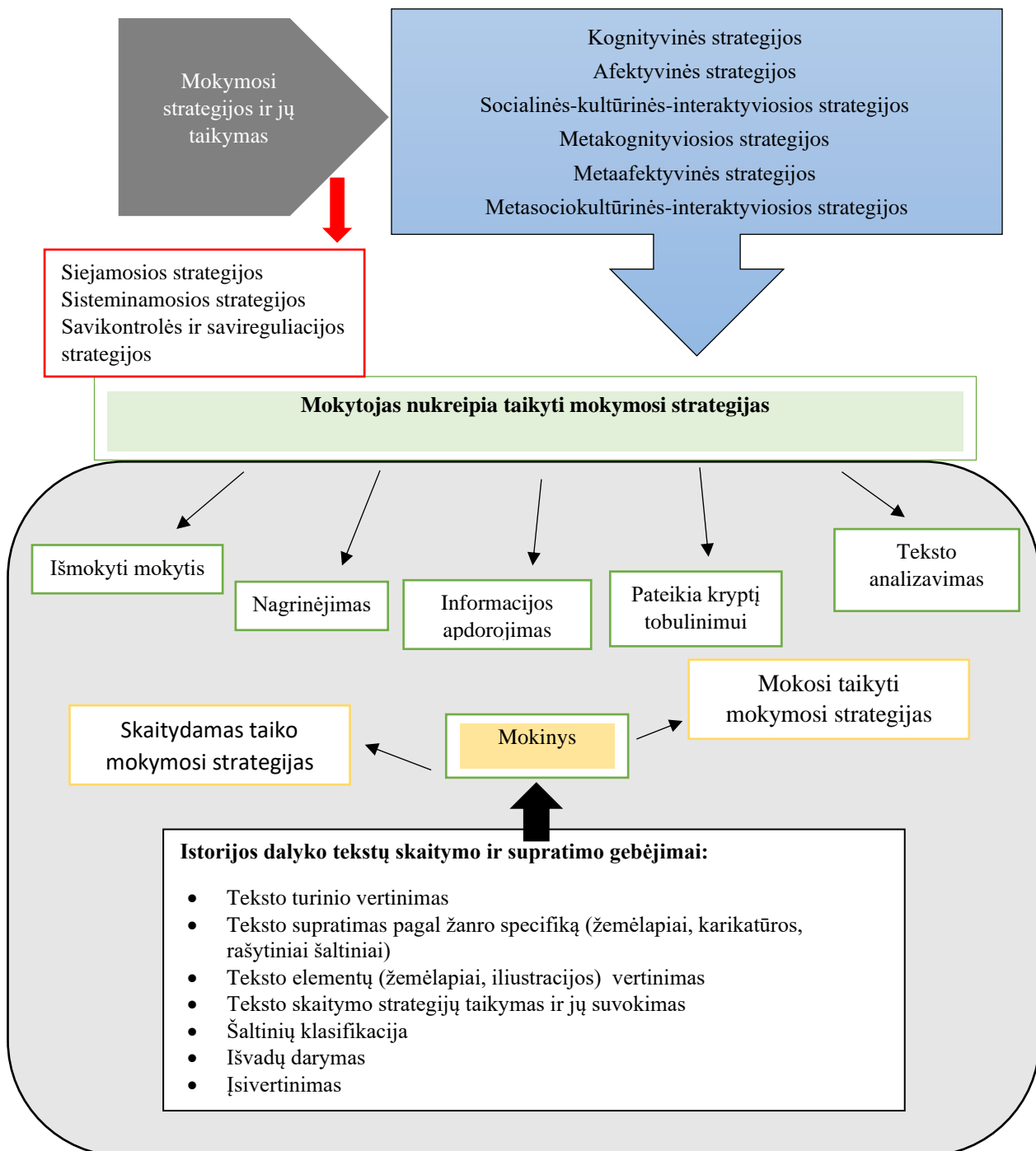
Istorijos vadovėlių kiekybinė ir kokybinė turinio analizė atskleidė, kad istorijos vadovėliuose „*Laikas*“ (Kapleris ir kt. 2015) gausi šaltinių įvairovė Nustatyta, kad istorijos vadovėliuose pagal dabartinę mokymosi programą autoriai pateikia daugiau vaizdinės medžiagos. Ši analizė atskleidė, kad mokiniai mokantis iš šių vadovėlių turi gebėti ne tik skaityti ir suprasti tekstą, bet ir mokėti analizuoti pateiktus įvairius žanrus (žemėlapius, karikatūras, rašytinius šaltinius), kurie papildo skaitomą tekstą. Įvairių šaltinių gausa suteikia mokiniams geriau susipažinti su skaitoma tema, ją praturtina papildoma informacija. Svarbu, kad mokinys gebėtų atsirinkti jam reikalingą informaciją ir struktūruotai ja naudotųsi. Toks mokymasis yra aktyvus ir apima mąstymą, kadangi mokiniams reikia apdoroti informaciją (skaityti, klausyti, rašyti, kalbėti), tobulinti savo turimą supratimą (esamas supratimas yra papildomas naujomis žiniomis, perimamos naujos idėjos), pristatyti ir argumentuoti savo naująjį supratimą ir siūlyti savo sprendimus (Phillips, 2008). Istorijos vadovėlių analizė atskleidė, kad vadovėliuose „*Laikas*“ mažiausiai yra planavimo, įsivertinimo ir pasitikrinimo strategijų. Nors vadovėlių autoriai išskiria skyrelį „*Ar išmokai?*“, tačiau jame pateiktos užduotys nesuteikia mokiniui kaip pasitikrinti ar užduotys yra atliktos teisingai.

Atsižvelgiant į mokytojų apklausos metu išsakytas mintis, kad senesniosios leidybos istorijos vadovėliai jiems yra priimtinesni, dėl jų išsamesnių temų aprašymų, pasirinkti buvo pasirinkti šie vadovėliai: „*Naujųjų amžių istorija*“ 9 kl. (Brazauskas ir kt. 2000) ir „*Naujausiųjų laikų istorija*“ 10 kl. (Kasperavičius ir kt. 2003). Šiuose vadovėliuose buvo pastebėta, kad yra nemažai pačio skaitomo teksto ir lyginant su vadovėliais „*Laikas*“, tokia didele gausa iliustracijų, žemėlapių ir schemų nepasižymėjo, tačiau rašytinių šaltinių skaičiumi aplenkė naujesnius „*Laikas*“ vadovėlius. Senesniosios leidybos metų vadovėliai taip giliai neanalizuoti atsižvelgiant į juose pateiktas užduotis, kad strategijų taikymo žingsniai nebuvo stipriai pastebėti.

Mokytojų interviu analizė atskleidė, kad pedagogai kalbėdami apie atskirus istorijos tekstų žanrus mokinių skaitymo gebėjimams lavinti taiko įvairių mokymosi strategijų. Buvo paminėtos sisteminamosios strategijos - raktinių žodžių paieška. Mažiausiai pedagogai taiko įsivertimo bei bendradarbiavimo strategijų, nors kaip vadovėlių analizė parodė, būtent bendradarbiavimo strategijų vadovėlių autoriai pateikia daugiausiai. Taip pat analizė atskleidė, kad nors mokytojai ir taiko mokymosi strategijas skaitant istorijos dalyko tekstus, tačiau patys tų strategijų neįvardija. Daroma prielaida, kad patiems mokytojams trūksta informacijos ir žinių apie mokymosi strategijų taikymą.

Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad mokiniai taiko įvairias mokymosi strategijas skaitydami skirtingų žanrų istorijos dalyko tekstus, tačiau pačių strategijų pavadinimų neįvardija. Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad mokiniai taiko šias mokymosi strategijas: metakognityvines, kognityvines, siejamąsias, sisteminamąsias bei savikontrolės ir savireguliacijos. Taip pat pastebėta, kad mokiniai skaitydami istorijos dalyko tekstus dažnai grįžta

prie pakartotinio teksto skaitymo, nes susiduria su pateiktos informacijos trūkumu pačiame tekste arba pakartotiniu ar sulėtintu skaitymu siekia įsigilinti į tas teksto dalis, kurios dar nesuprastos. Kadangi pačios temos nėra ilgos, o pastraipos aprašytos trumpai ir glaustai, todėl mokiniai linkę informacijos ieškoti internete ir skaityti papildomai šaltinius. Taip pat analizė atskleidė, kad mokiniai dažnai konspektuoja, braižo schemas, sudarinėja minčių žemėlapius tam, kad padėtų labiau įsiminti ir suprasti skaitomą tekstą.

23 pav. Papildytas mokymosi strategijų taikymas ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus, modelis (sudaryta autorės)

Tyrimo rezultatai parodė, kad mokiniai žemėlapių skaitymui taiko sisteminamasias, savikontrolės ir kognityvines strategijas. Akcentuojama, kad labai svarbu mokiniams yra suprasti žemėlapių legendą ir jos simbolius bei suvokiant jų prasmę gebėti suprasti istorijos procesus (Maternicki, Majorek, Suchonski, 1994, cit iš Šetkus, 2009). Šios strategijos naudojamos žemėlapių analizavimui, dėmesio atkreipimui į sutartinius ženklus bei darbui grupėse. Mokiniai analizės metu atkleidė, kad dažnu atveju analizuoja žemėlapių legendą, aiškinasi sutartinius ženklus. Geresniam žemėlapių supratimui mokiniai naudojami kontūrinių žemėlapių pildymu bei stengiasi skaitomą tekstą susieti su pavaizduotais žemėlapiais.

Karikatūrų analizavimui mokiniai taiko sisteminamasias ir savikontrolės strategijas. Analizė atskleidė, kad mokiniai ieško užslėptų detalių karikatūrai suprasti, tekste ieško pagrindinių žodžių, kurie paaiškintų tam tikrus karikatūroje pavaizduotus objektus. Taip pat mokiniai akcentavo, kad norint karikatūrą suprasti, reikia gerai išsiaiškinti temą bei dažnu atveju tenka grįžti vėl prie skaitomo teksto. Geresniam karikatūrų supratimui mokiniai taiko metakognityvines strategijas.

Nagrinėjant istorijos dokumentus paprastai yra sutelkiamas dėmesys į dokumento turinį, t. y. į jame užfiksuotus faktus, požiūrius ir pan. Dokumento turinys analizuojamas siejant jį su dokumento autoriumi, atsiradimo aplinkybėmis ir kitais faktoriais (Šetkus, 2011). Istorinių rašytinių šaltinių skaitymo analizė atskleidė, kad mokiniai taiko siejamąsias, sisteminamasias bei savikontrolės ir savireguliacijos strategijas. Šių strategijų taikymas mokiniams padeda geriau suprasti rašytinius šaltinius bei juos analizuoti.

Atliktas kokybinis tyrimas turi ribotumą. Tai tyrimo imties parinkimas, kuris gali būti sietinas su tolimesniais šios temos tyrimais. Šio tyrimo dalyviai buvo pasirinkti tik iš vienos Lietuvos rajono mokyklos, manoma, kad kitas mokyklas Lietuvoje lankantys mokiniai, kurie mokosi istorijos dalyko galėtų papildyti rezultatus, o tyrimo dalyvių įvairovė galėtų lemti naujus atradimus ir rekomendacijas. Taip pat šiam tyrimui pasirinkti mokiniai, kurių dalykinio teksto suvokimo testo vidurkis ne žemesnis nei 7. Manoma, kad mokiniai su skaitymo sunkumais, kurių teksto suvokimo vidurkis yra ne aukštesnis nei 7, galėtų papildyti šio tyrimo rezultatus.

Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad dažnai mąstymo proceso tyrimo dalyviai nediferencijuoja, verbaline išraiška atkartoja užduoties turinį, t. y. mokinys jį tiesiog atpasakoja. Tai yra vienas iš mąstymo protokolų, kaip tyrimo instrumentų, trūkumų, nes mokiniai iš tiesų geba verbalizuoti ne viską, ką mąsto (Ericsson, 2006).

Kitas trūkumas, kuris išryškėjo tyrimo metu yra tai, kad istorijos vadovėlius sudaro papildantis mokymo priemonių komplektas, kuris nebuvo analizuojamas. Tai yra užduočių sąsiuviniai, istorijos atlasai, manoma, kad šie komplektai galėjo papildyti istorijos vadovėlių analizės rezultatus.

Dėl strategijų pavadinimų įvairovės ir teiginių tikėtina, kad ne visos mokymosi strategijos buvo pastebėtos, pavyzdžiui analizuojant rezultatus nebuvo pastebėta meta-afektyvinių strategijų.

Išvados

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę išryškėjo, kad mokymosi strategijos yra mokėjimo mokytis kompetencijos dalis. Mokiniai, pasirinkdami tinkamą strategiją, geba tinkamai ją pritaikyti naujoje situacijoje. Skaitymo mokymosi strategijos yra sąmoningi arba potencialiai sąmoningi veiksmai ir besimokantys asmenys gali juos atpažinti mokymosi procese. Mokymosi strategijos susideda iš protinės ar elgsenos veiklos, susijusios su tam tikru konkrečiu bendro kalbos įgijimo ar kalbos vartojimo proceso etapu, kitaip tariant, jos gali būti elgsenos (pavyzdžiui, naujų žodžių kartojimas garsiai, kad juos atsimitų) arba tai gali būti mintys (pavyzdžiui, naudojant sinonimus ar situacijos kontekstą, kad būtų galima nustatyti naujo žodžio reikšmę). Strategijos gali padaryti mokymąsi lengvesnį, greitesnį, malonesnį, labiau nukreiptą į save, veiksmingesnį ir labiau pritaiktą naujoms situacijoms.
2. Pagrįsta 9–10 kl. mokinių gebėjimų skaityti istorijos dalyko tekstus ugdymas taikant mokymosi strategijas, tyrimo metodologija: pasirinkta kiekybinio ir kokybinio tyrimo strategija, kriterinė imties atranka, istorijos mokymosi kontekstui atskleisti pasirinkta dokumentų turinio analizė, sudarytas ir pagrįstas iš dalies struktūruoto interviu instrumentas su mokytojais, mokinių patirčiai atskleisti pasirinkta mąstymo garsiai protokolų analizė.
3. Atlikus kokybinę tyrimo turinio analizę nustatyta, kad:
  - 9–10 kl. mokinių istorijos vadovėliuose *Laikas* gausi žanrų įvairovė. Pagal dabartinę mokymosi programą vadovėlių autoriai pateikia daugiau vaizdinės medžiagos. Ši analizė atskleidė, kad mokiniai mokantis iš šių vadovėlių turi gebėti ne tik skaityti ir suprasti tekstą, bet ir mokėti analizuoti pateiktus įvairius žanrus (žemėlapius, karikatūras, rašytinius šaltinius), kurie papildoma skaitomą tekstą. Įvairių šaltinių gausa suteikia mokiniams geriau susipažinti su skaitoma tema, ją praturtina papildoma informacija. Kiekybinė vadovėlių turinio analizė atskleidė, kad autoriai užduotyse pateikia bendradarbiavimo ir palyginimo strategijų, mažiausiai – planavimo, numatymo strategijų. Ypatingai vadovėliuose pasigendama įsivertinimo strategijų;
  - Mokytojų interviu analizė atskleidė, kad pedagogai istorijos dalyko tekstų skaitymui mokinius nukreipia taikyti įvairias mokymosi strategijas, kaip antai: sisteminamosios, įsivertimo ir bendradarbiavimo strategijos.
  - Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizė atskleidė, kad mokiniai taiko įvairias mokymosi strategijas skaitant istorijos dalyko tekstus, tačiau pačių strategijų neįvardija. istorijos dalyko tekstą skaitymo analizė atskleidė, kad mokiniai taiko šias mokymosi strategijas: metakognityvines, kognityvines, siejamąsias, sisteminamąsias bei savikontrolės ir savireguliacijos. Žemėlapių skaitymui mokiniai taiko sisteminamąsias, savikontrolės ir kognityvines strategijas. Karikatūrų analizavimui mokiniai taiko sisteminamąsias ir savikontrolės strategijas. Mokiniai istorijos rašytinių šaltinių supratimui taiko siejamąsias, sisteminamąsias, savikontrolės ir savireguliacijos strategijas, taip pat mokiniai taiko įsivertinimo, planavimo ir numatymo strategijų.

Rekomendacijos

Vadovėlių autoriams:

- pateikti labai detalius veiksmų, veiklos aprašymus, kokias strategijas taikant tą veiklą geriausia atlikti, strategijos funkcinės žinias, pasirengimo žingsnius ir strategijos taikymo instrukciją;
- pasiūlyti daugiau mokymosi galimybių, įtraukiant neišnaudotas edukacines technologijas, mobiliąsias aplikacijas.

Mokytojams:

- mokinius tinkamai parengti mokytis mokymosi strategijų. Strategijos taikymo turi būti mokoma etapais, laikantis įgūdžių formavimo nuoseklumo;
- supažindinti mokinius su kuo įvairesnėmis mokymosi strategijomis ir reikiamas priminti kiekvienos pamokos metu skaitant ar atliekant užduotis, akcentuoti, kokia tai mokymosi strategija bei kaip ją taikyti.

Tyrėjams:

- vykdyti mokymosi strategijų taikymą ugdant mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstu tyrimą su didesne tiriamųjų imtimi; su mokiniais iš kitų Lietuvos mokyklų; su mokiniais, kurie turi žemesnius teksto suvokimo pasiekimus;
- atlikti eksperimentinius tyrimus, kurie parodytų mokymosi strategijų taikymo nuoseklumą ir efektyvumą skaitant istorijos dalyko tekstus ir įtaką mokinių mokymosi pasiekimams.

Literatūros sąrašas

1. Ainscough, L., Leung, R., Colthorpe, K. (2020). Learning how to learn: can embedded discussion boards help first-year students discover new learning strategies? *Advances in psychology education*, 44 (1), 1-8. doi: 10.1152/advan.00065.2019
2. Afflerbach, P. (2015). Handbook of individual differences in reading: Reader, text, and context. Routledge.
3. Altay, I. F., Altay, A. (2017). The impact of online reading tasks and reading strategies on EFL learners' reading test scores. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 13 (2), 136-152.
4. Ancevičiūtė, I., & Vilkienė, L. (2021). 11 klasių mokinių skaitymo gimtąja lietuvių kalba gebėjimai. *Pedagogika*, 143(3), 108-134.
5. Anderman, E., Calvit, M. (2022). Deeper learning can stimulate students' curiosity, but only if it's aligned with the right motivational strategies. *Educational leadership*, 30-37.
6. Arpa, M., Kaya, Z. (2020). The class teachers' opinions in the development of students' reading skills. *Journal of educational and instructional studies in the world*, 10 (2), 91-98.
7. August, D., Branum-Martin, L., Cardenas-Hagan, E., & Francis, D. J. (2009). The impact of an instructional intervention on the science and language learning of middle grade English language learners. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 2(4), 345–376. <https://doi.org/10.1080/19345740903217623>
8. Augustinienė, A., Simonaitienė, B. (2020). *Mokymosi strategijos ir mokinių pasiekimų sąsajos*. Kaunas: Technologija.
9. Balčiūnienė, I., Kornev, A. N., & Ogano, S. R. (2015). Gerai ir silpnai skaitančių studentų kalbiniai ir kognityviniai rašytinio teksto suvokimo ypatumai. *Kalbotyra*, 67, 7-23.
10. Bastug, M. (2015). Scale development study for prospective teachers of online reading strategies. *The Anthropologist*, 19 (1), 101-109.
11. Beek, M., Opdenakker, M. C., Deunk, M., Strijbos., J. W. (2019). Teaching reading strategies in history lessons: A micro-level analysis of professional development training and its practical challenges. *Studies in educational evaluation*, 63, 26-40. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2019.07.003>
12. Black, L. (2011). History teaching today Approaches and methods.
13. Boadu, G., Awuah, M., Ababio, A. M., Eduaquah, S. (2014). An examination of the use of technology in the teaching of history: A study of selected senior high schools in the Cape Coast metropolis, Ghana. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 8 (1), 187-214.
14. Brown, H. D. (2000). Principles of Language Learning and Teaching (4 th end). New York: Longman.

15. Carpenter, P. A. & Shah, P. (1998). A model of the perceptual and conceptual processes in graph comprehension. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 4(2), 75–100.
16. Cervetti, G. N., Barber, J., Dorph, R., Pearson, P. D., & Goldschmidt, P. G. (2012). The impact of an integrated approach to science and literacy in elementary school classrooms. *Journal of Research in Science Teaching*, 49(5), 631–658. <https://doi.org/10.1002/tea.21015>
17. Cifci, M., Unlu, S. (2020). Development of the online research and reading comprehension skills scale for middle school students. *International Online Journal of Primary Education*, 9 (2), 288-301.
18. Cromley, J. G., Snyder-Hogan, L. E., & Luciw-Dubas, U. A. (2010). Reading comprehension of scientific text: A domain-specific test of the direct and inferential mediation model of reading comprehension. *Journal of Educational Psychology*, 102(3), 687–700.
19. Clemens, N. H., Simmons, D., Simmons, L. E., Wang, H., Kwok, O. (2016). The Prevalence of Reading Fluency and Vocabulary Difficulties Among Adolescents Struggling With Reading Comprehension. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 35 (8), 1-14. DOI: 10.1177/0734282916662120
20. Coiro, J., Putman, M. (2016). Teaching students to self-regulate during online inquiry. What's New in Literacy Teaching?: Weaving Together Time-Honored Practices with New Research. DOI:10.1598/e-ssentials.8049
21. Day, R., Bassett, J., Bowler, B., Bullard, N., Stewart, D. (2016). *Extensive reading, revised edition - Into the Classroom*. Oxford: University Press.
22. Davis, D., Guanliang, C., Hauff, C., Houben, G. J. (2018). Activating learning at scale: A review of innovations in online learning strategies. *Computers and education*, 125, 327-344. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.05.019>
23. Deschryver, M., Yadav, A. (2015). Creative and computational thinking in the context of new literacies: Working with teachers to scaffold complex technology-mediated approaches to teaching and learning. *Journal of Technology and Teacher Education*, 23 (3), 411-431.
24. Dias, N. M., Montiel, J. M., & Seabra, A. G. (2015). Development and interactions among academic performance, word recognition, listening, and reading comprehension. *Psicologia-Reflexao e Critica*, 28, 404 - 415. <http://dx.doi.org/10.1590/1678-7153.201528221>.
25. Docherty, S., & Sandelowski, M. (1999). Focus on qualitative methods: Interviewing children. *Research in nursing & health*, 22(2), 177-185.
26. Ericsson, K. A. (2006). Protocol analysis and expert thought: Concurrent verbalizations of thinking during experts' performance on representative tasks. K.A. Ericsson; N. Charness; P.J. Feltovich; R.R. Hoffman (Eds.), *Cambridge handbooks in psychology. The Cambridge handbook of expertise and expert performance* (pp. 223–242), Cambridge University Press: Cambridge, UK.
27. Gaižauskaitė, I., & Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*.

28. Gokbulut, O. D., Akcamete, G., Guneyli, A. (2020). Impact of co-teaching approach in inclusive education settings on the development of reading skills. *International Journal of Education and Practice*, 8 (1), 1-7.
29. Griffiths, C., Oxford, R. (2014). Twenty-first century landscape of language learning strategies. *System*, 43, 1-10.
30. Grabe, W., & Stoller, L. F. (2011). *Teaching and researching reading*. New York: Routledge.
31. Gudonis, V. (2008). Ritos Melienės daktaro disertacijos " Teksto supratimo gebėjimų ugdymas ir skaitymo motyvacijos stiprinimas mokant (is) metakognityvinių skaitymo strategijų heterogeninėje klasėje" recenzija (socialiniai mokslai, edukologija 07S). *Pedagogika*, 152-155.
32. Hattan, C., & Lupo, S. M. (2020). Rethinking the role of knowledge in the literacy classroom. *Reading Research Quarterly*, 55, S288–S298. <https://doi.org/10.1002/rrq.350>.
33. Irwin, L. G., & Johnson, J. (2005). Interviewing young children: Explicating our practices and dilemmas. *Qualitative health research*, 15(6), 821-831.
34. Johnson-Laird, P. N. (1983). *Mental models: towards a cognitive science of language, interference and consciousness*. Cambridge: Cambridge University Press.
35. Jurkowski, S., Müller, B. (2018). Co-teaching in inclusive classes: The development of multi-professional cooperation in teaching dyads. *Teaching and Teacher Education*, 75, 224-231. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.06.017>
36. Karlen, Y. (2016). Differences in students' metacognitive strategy knowledge, motivation, and strategy use: A typology of self-regulated learners. *The Journal of Educational Research*, 109(3), 253-265.
37. Kintsch, W. (1998). *Comprehension: A paradigm for cognition*. Cambridge university press: Cambridge, UK.
38. Khawaja, A. (2018). Designing an assessment tool for historical literacy: the case of Copernicus. *Nordidactica*, 3, 1-27.
39. Kiili, C., Leu, D. J., Utriainen, J. (2018). Reading to learn from online information: Modeling the factor structure. *Journal of Literacy Research*, 50 (3), 304-334. <https://doi.org/10.1177/1086296X18784640>
40. Kirpik, C. (n.d). Active learning in history and social studies. <https://www.euroclio.eu/wp-content/uploads/2019/09/Multicultural-Europe-EN.-Chapter-5.pdf>
41. Koutrouba, K. (2012). A profile of the effective teacher: Greek secondary education teachers' perceptions. *European Journal of Teacher Education*, 35 (3), 359-374. DOI:10.1080/02619768.2011.654332
42. Maniušis, M. (2017). Istorinio raštingumo ugdymo turinys Lietuvos ir užsienio šalių teorinėje didaktikoje ir Pagrindinio ugdymo bendrosiose. *Istorija*, 106, 94–116.

43. Mačianskienė, N. (2004). *Užsienio kalbų mokymosi strategijos*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
44. Nauckūnaitė, Z. (2014). Lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo siekiniai ir jų įgyvendinimo retrospektyva. *Acta Paedagogica Vilnensia*, (33), 17-32.
45. Nemirovsky, R. & Monk, S. (2000). "If you look at it the other way..." an exploration into the nature of symbolizing. In P. Cobb, E. Yackel & K. McClain (Eds.), *Symbolizing and communicating in mathematics classrooms* (pp. 177–221). Hillsdale: Lawrence Erlbaum. Paivio, A. (1971). *Imagery and verbal processes*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
46. Nisbet, J., & Shucksmith, J. (2017). *Learning strategies*. London: Routledge.
47. Oppong, C., A., Quan-Baffour, K., P. (2014). The nature of historical facts: History teachers' conception of it. *Journal of Education and Practice*, 5 (29), 136-143.
48. Osborne, J. (2002). Science without literacy: A ship without a sail? *Cambridge Journal of Education*, 32(2), 203–218. <https://doi.org/10.1080/0305764022014>.
49. Oxford, R. L. (2016). *Teaching and Researching Language Learning Strategies: Self-Regulation in Context, Second Edition*. New York and London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315719146>
50. Palincsar, A., & Magnusson, S. J. (2001). The interplay of first-hand and second-hand investigations to model and support the development of scientific knowledge and reasoning. In S. M. Carver & D. Klahr (Eds.), *Cognition and instruction: Twenty-five years of progress* (pp. 151–193). Erlbaum.
51. Permana, A. Y., Mulyana, A., Yulifar, L. Z. (2018). Generation's Historical Literacy Ability in Historical Learning. *International Conference on History Education*, 2, 52-57.
52. Phillips, T. (2008). The role of methylation in gene expression. *Nature Education*, 1(1), 116.
53. Pressley, M. (2002). Metacognition and self-regulated comprehension. *What research has to say about reading instruction*, 3, 291-309.
54. Pressley, M. (2000). What should comprehension instruction be the instruction of? In M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson, & R. Barr (Eds.), *Handbook of reading research*, Vol. 3, pp. 545–561). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
55. Rashid, M., Islam, J., Hui, W. (2021). Discuss the different types of reading techniques and develop its skills. *Journal of english language and literature (joell)*, 8 (3), 36-40. doi.org/10.33329/joell.8.3.21.36
56. Robbers, E., Donche, V., De Maeyer, S., Van Petegem, P. (2018). A longitudinal study of learning conceptions on the transition between primary and secondary education. *Research Papers in Education*, 33 (3), 375–392. <https://doi.org/10.1080/02671522.2017.1329337>
57. Romance, N. R., & Vitale, M. R. (1992). A curriculum strategy that expands time for in-depth elementary science instruction by using science-based reading strategies: Effects of a year-long study in grade four. *Journal of Research in Science Teaching*, 29(6), 545–554.

58. Rose, H., Briggs, J. G., Boggs, J. A., Sergio, L., & Ivanova-Slavianskaia, N. (2018). A systematic review of language learner strategy research in the face of self-regulation. *System*, 72, 151-163.
59. Rubin, J. (1981). Study of cognitive processes in second language learning. *Applied Linguistics*, 11, 117-123. <https://doi.org/10.1093/applin/II.2.117>
60. Saliènė, V. (2010). Negrožinio teksto supratimo mokymas pagrindinėje mokykloje: kaip įgyvendinti programos reikalavimus ugdymo procese?. *Žmogus ir žodis*, 12(1), 150-157.
61. Saele, R. G., Dahl, T. I., Sorlie, T., Friborg, O. (2017). Relationships between learning approach, procrastination and academic achievement amongst first-year university students. *Higher Education*, 74 (5), 757–774. <https://doi.org/10.1007/s10734-016-0075-z>
62. Seyedi, G. (2012). The Think-aloud Method in EFL Reading Comprehension. *International journal of scientific and engineering research*, 3 (9), 1-11.
63. Shanahan, C., Bolz, M. J., Cribb, G., Goldman, S. R., Heppeler, J., Manderino, M. (2016). Deepening What it Means to Read (and Write) Like a Historian: Progressions of Instruction Across a School Year in an Eleventh Grade U.S. History Class. *The history teacher*, 49 (2), 1-30.
64. Shi, H. (2017). Learning Strategies and Classification in Education. *Institute for Learning Styles Journal*, 1, 24-36.
65. Shin, M., Lee, H., McKenna, J. W. (2016). Special education and general education preservice teachers' co-teaching experiences: A comparative synthesis of qualitative research. *International Journal of Inclusive Education*, 20 (1), 91-107. <https://doi.org/10.1080/13603116.2015.1074732>.
66. Sibarani, B. (2012). The effect of applying venn diagram strategy on students' achievement in reading comprehension. *REGISTER Journal of English Language Teaching of FBS-Unimed*, 1 (1), 1-11.
67. Shaw, C., Brady, L. M., & Davey, C. (2011). Guidelines for research with children and young people. *London: National Children's Bureau Research Centre*.
68. Sullivan, S., & Puntambekar, S. (2019). Learning with multiple online texts as part of scientific inquiry in the classroom. *Computers & Education*, 128, 36–51. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018>.
69. Sičiūnienė, V., & Toleikytė, N. (2017). Ar pakankamas mokytojų dėmesys mokant žemus pasiekimus turinčius mokinius skaitymo strategijų? *Pedagogika*, 127(3), 37–53. <https://doi.org/10.15823/p.2017.38>
70. Šetkus, B. (2011). Keletas išvalgų dėl istorijos dokumentų pateikimo istorijos vadovėliuose. *Istorija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*, 82(2), 28-37.
71. Šetkus, B. (2009). Istorijos mokymo naudojat žemėlapius lygmenys: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Istorija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*, 74(2), 44-50.
72. Tekutienė, M. (2016). Skaitymo technikos gebėjimų ugdymas muzikinėmis veiklomis. *Žvirblių takas*, (1), 26-31.

73. Toleikytė, N. (2014). Skaitymo strategijų mokymas (is). *Gimtasīs Žodis*, 1, 12–20.
74. Venskuvienė, N. (2014). Aukštesnio lygio mąstymo gebėjimų ugdymas 3–4 klasėse skaitant grožinius ir informacinius tekstus lietuvių kalbos vadovėliuose. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė*, (3), 27-42.
75. Vettori, G., Vezzani, C., Bigozzi, L., Pinto, G. (2018). The mediating role of conceptions of learning in the relationship between metacognition and academic outcomes among middle school students. *Frontiers in Psychology*, 9, 1–13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01985>.
76. Vettori, G., Vezzani, C., Bigozzi, L., Pinto, G. (2020). Upper secondary school students' conceptions of learning, learning strategies, and academic achievement. *The journal of educational research*, 113 (6), 475-485. <https://doi.org/10.1080/00220671.2020.1861583>
77. Wegner, C., Minnaert, L., Strehlke, F. (2013). The importance of learning strategies and how the project 'Kolumbus-Kids' promotes them successfully. *European Journal of Science and Mathematics Education*, 1 (3), 137-143.
78. Žemgulienė, A. (2014). Šiuolaikinės didaktikos kaita: istorijos mokymo pradiniam ugdyme didaktinės tendencijos. Ugdymo paradigų iššūkiai didaktikai [kolektyvinė monografija; 4,166]. Vilnius: Edukologija, p. 199-249.

Informacinių šaltinių sąrašas

1. Kapleris, I., Laužikienė, A., Meištas, A., Mickevičius, K., Ramanauskas, R., Tamkutonytė-Mikailienė, Ž. (2015). „Laikas“ istorijos vadovėlis 9 klasei. Pirma dalis. Leidykla: „Briedis“.
2. Kapleris, I., Laužikienė, A., Meištas, A., Mickevičius, K., Ramanauskas, R., Tamkutonytė-Mikailienė, Ž. (2016). „Laikas“ istorijos vadovėlis 9 klasei. Antra dalis. Leidykla: „Briedis“.
3. Kapleris, I., Laužikienė, A., Meištas, A., Mickevičius, K., Tamkutonytė-Mikailienė, Ž. (2016). „Laikas“ istorijos vadovėlis 10 klasei. Pirma dalis. Leidykla: „Briedis“.
4. Kapleris, I., Laužikienė, A., Meištas, A., Mickevičius, K., Tamkutonytė-Mikailienė, Ž. (2016). „Laikas“ istorijos vadovėlis 10 klasei. Antra dalis. Leidykla: „Briedis“.
5. *Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika (2011)*. [žiūrėta 2021-03-29]. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/cb864934-0f5a-4984-bd56-51a8b9d44cfa>.
6. Brazauskas, J., Jurkevičius, S., Petrauskis, K. (2000). Naujųjų amžių istorija. Vadovėlis 9 klasei. Leidykla: „KRONTA“
7. Kasperavičius, A., Jokimaitis, R., Sindaravičius, A., Laurinaitis, J., Brazauskas, J., Čižauskienė, A., Stukienė, B., Paulius, B. (2003). Naujausiųjų laikų istorija. Vadovėlis X klasei. Leidykla: „KRONTA“

Priedai

1 priedas. Sutikimas / nesutikimas dėl vaiko dalyvavimo tyrime

Esu Žydrūnė Bukauskienė, Kauno technologijų universiteto, socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto magistro studijų Edukologijos specialybės antro kurso studentė. Rašau magistro baigiamąjį projektą, kurio tikslas atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Norėčiau paprašyti leisti Jūsų nepilnamečiam vaikui dalyvauti mano tyrime, kurio metu vyks apklausa žodžiu. Mokinių apklausai pasirinkti mąstymo garsiai protokolai, kurie leidžia pastebėti mokymosi strategijų taikymą skaitant istorijos dalyko tekstus. Mąstymo garsiai protokolavimo metu mokinio prašoma garsiai įvardinti savo mintis bei veiksmus skaitant tekstą, pagal iš anksto numatytus klausimus. Siekiant išlaikyti interviu metu pateiktų duomenų tikslumą, jie bus įrašinėjami. Įrašyta medžiaga bus naudojama tik magistro baigiamojo projekto tikslais, neatskleidžiant tapatybę identifikuojančių požymių. Dėkoju už bendradarbiavimą.

Sutikimas/ nesutikimas dėl vaiko dalyvavimo tyrime

2022 m. kovo 12 d.

Aš, _____ ,
(tėvo/mamos/globėjo vardas, pavardė)

_____
(įrašykite SUTINKU arba NESUTINKU),

kad mano dukra / sūnus _____ ,
(vaiko vardas, pavardė)

lankanti (-is) _____ gimnaziją, _____ klasę,
(mokyklos pavadinimas) (klasė, kurioje mokosi)

dalyvautų tyrime.

Vardas, pavardė

Parašas

_____

_____

Pastaba. Jūsų užpildytos sutikimo/ nesutikimo forma bus saugoma pašaliniam neprieinamoje vietoje iki 2023 m. birželio 30 d. (metus po tyrimo pabaigos). Savo išreikštą sutikimą galite bet kada atšaukti susisiekę su tyrėja kvietime nurodytu elektroniniu paštu – zydrune.dimsaite@ktu.edu

2 priedas. Sutikimas dėl atlikto tyrimo

Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 190106933.

Kauno technologijos universiteto

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetui

DĖL ATLIKTO TYRIMO

2022-03-21 Nr. 1.9.-12

Žydrūnė Bukauskienė, Kauno technologijos universiteto II kurso Edukologijos magistrantūros studentė, | gimnazijoje atliko tyrimą 9-10 klasėse. Tyrimo tikslas - atskleisti mokymosi strategijų taikymą ugdant 9–10 kl. mokinių gebėjimus skaityti istorijos dalyko tekstus. Prieš atliekant apklausą, elektroniniame dienyne tėveliams buvo išsiųsti pranešimai dėl sutikimo, kad jų vaikai dalyvautų tyrime. Tyrime dalyvavo 14 mokinių. Tyrimo metu taikyti mąstymo garsiai protokolai.

Direktorė

A handwritten signature in blue ink, likely belonging to the director mentioned in the text.

3 priedas. Dokumentų analizės duomenys („Laikas“ 9 kl. I dalis)

Strategija	„Laikas“ 9 kl. I dalis, iliustracija, puslapis
Kognityvinės: - Schemų nagrinėjimas	<i>Schemos nagrinėjimas turi 5 strategijos žingsnius</i> <ul style="list-style-type: none"> • Schemos paskirtis • Elementų analizė • Struktūros nagrinėjimas • Schemos turinys • Įsivertinimas <p>p. 39</p>
- Darbas grupėse	<i>Darbas grupėse turi 3 strategijos žingsnius</i> <ul style="list-style-type: none"> • Pasirengimas darbui • Darbas grupėse • Išvadų pristatymas ir aptarimas <p>p. 75</p>
- Pristatymas	<i>Pristatymas turi 5 strategijas</i> <ul style="list-style-type: none"> • Tikslų ir pristatymo formos išsiaiškinimas • Informacijos kaupimas ir tvarkymas • Pagrindinių pranešimo teiginių pavaizdavimas • Rengimasis pranešimui • Pristatymas <p>p. 111</p>
- Diskusijos organizavimas	<i>Diskusijos organizavimas turi 4 strategijas</i> <i>Skirtingų nuomonių grupių sudarymas</i> <i>Argumentų nagrinėjimas</i> <i>Diskusijos eiga</i> <i>Apibendrinimas</i> <i>p. 151</i>
- Žiūrime istorinį filmą	<i>Bendra informacija apie filmą</i> <i>Filmo turinys</i> <i>Išvados</i> <i>p. 152</i>
- Referato rašymas	<i>Projekto įgyvendinimas turi 3 strategijas</i> <i>Temos pasirinkimas</i> <i>Referato struktūra ir darbo eiga</i> <i>Darbo įsivertinimas</i> <i>p. 153</i>
	<i>Kokie simboliai (spalvos, rodyklės, skaičiai, figūros, ir kt.) naudojami? Pagalvok ką jos galėtų reikšti, kokia jų paskirtis?</i> <i>p. 39</i>
	<i>Darbas grupėje geriau seksis, jeigu:</i> <i>p. 75</i> <i>Kaip nenuobodžiai pristatyti projektą:</i> <i>p. 111</i> <i>Diskutuojant svarbu:</i> <i>p. 151</i> <i>Rašyti referatą geriau seksis, jeigu:</i> <i>p. 153</i>
	<i>Sąvokų žodynelis</i> <i>p. 13, 17, 21, 29, 33, 37, 49, 53, 57, 61, 65, 69, 73, 87, 91, 95, 99, 103, 109, 121, 125, 129, 133, 137, 141, 145, 149,</i>
	<i>Atkreipk dėmesį į schemas pavadinimą.</i> <i>p. 39</i>
	<i>Paaiškink karikatūros pavadinimo prasmę.</i> <i>p. 87</i>
	<i>Ar pavadinimas formuoja kokią nors išvadą?</i> <i>p. 152</i>
	<i>Stenkis sugalvoti trumpą ir aiškų pavadinimą, tirti kuo siauresnį laikotarpį.</i> <i>p. 153</i>

Metakognityvinės: Išmokimo įsivertinimo	<i>Ką nauja sužinojai iš schemos? Kokios informacijos trūko? Kaip siūlytum papildyti ar supaprastinti schemą.</i> p. 39
	<i>Aptarkite kiekvienos grupės darbą: kas pavyko, o ką reikėtų keisti. Ar visi grupės nariai įsitraukė į darbą? Ar reikia papildomų taisyklių darbui grupėse?</i> p. 75
	<i>Kuriuos teiginius pavyko įrodyti/paneigti? Kurie klausimai liko neaptarti? Ar visi pašnekovai aktyviai dalyvavo? Ką reikėtų keisti ateityje? Ar diskusija apskritai pavyko?</i> p. 151
	<i>Ar pavyko pasiekti užsibrėžtus tikslus ir atlikti užduotis? Ar pakako informacijos pasirinkta tema? Kokių sunkumų kilo rašant darbą? Ką reikėtų keisti ateityje?</i> p. 153
Pasitikrinimo	<i>Paieškok kitų šaltinių schemoje pateiktai informacijai patikrinti.</i> p. 39
Mokymosi valdymas	<i>Prieš pasiskirstydami pareigas, atsižvelkite į kiekvieno nario būdo bei temperamento savybes ir parinkite priimtinausią jam užduotį.</i> p. 51
	<i>Išsiaiškink, kuria kryptimi reikėtų pradėti nagrinėti schemą: nuo centro, iš kairės į dešinę, iš dešinės į kairę, iš viršaus į apačią ir t.t. Išmėgink visas kryptis.</i> p. 39
Numatymo	<i>Prieš burdamiesi į grupes, aptarkite būsimą darbo metodiką.</i> p. 75
	<i>Nuspręskite, kaip pristatysite darbo išvadą ir rezultatus.</i> p. 75
Planavimo	<i>Nutarkite, kiek laiko skirsite užduočiai atlikti.</i> p. 75
	<i>Pasilik laiko klausimams ir diskusijai.</i> p. 111
	<i>Pasilik laiko galimiems netikėtumams.</i> p. 111
Bendradarbiavimo	<i>Dirbkite grupėmis.</i> p. 17
	<i>Grupėse padiskutuokite, ar J. A. Komenskio siūlymas šiandien įgyvendintas visose pasaulio šalyse.</i> p. 25
	<i>Grupėse aptarkite JAV piliečių teises ir laisves pagal 1787 m. konstituciją.</i> p. 29
	<i>Grupėse aptarkite, dėl ko 1789-1791 m. įvykiai Prancūzijoje vadinami revoliucija.</i> p. 33
	<i>Susiskirstykite į grupes ir poras.</i> p. 37
	<i>Grupėse padiskutuokite, kurių Lietuvos istorijos asmenybių figūras reikėtų demonstruoti Madam Tiuso muziejuje.</i> p. 41
	<i>Susiburkite į grupes ir aptarkite V. Sicinskio poelgį.</i> p. 49
	<i>Grupėse aptarkite vidines ir išorines ATR silpnėjimo priežastis.</i> p. 53
	<i>Grupėse aptarkite T. Reitano elgesį.</i> p. 57
	<i>Grupėse padiskutuokite, dėl ko Gegužės 3-iosios konstituciją skirtingai vertina Lietuvos ir Lenkijos visuomenės.</i> p. 61
	<i>Grupėse aptarkite, kodėl ATR žlugimo priežastis istorikai vertina nevienareikšmiškai.</i> p. 65
	<i>Grupėse surenkite diskusiją, kuri kultūros epocha – Renesansas, barokas ar Apšvieta – labiau praturtino LDK.</i> p. 69
	<i>Susiskirstykite į grupes ir surenkite diskusiją „Už“ ir „Prieš“, jog XVIII a. Abiejų Tautų Respublika religijoms buvo tolerantiška valstybė.</i> p. 73

	<i>Grupėse padiskutuokite, kodėl Napoleono valdymą palaikė dauguma prancūzų.</i> p. 87
	<i>Grupėse padiskutuokite, dėl ko Napoleono asmenybė ir karai vertinami nevienareikšmiškai.</i> p. 91
	<i>Grupėse aptarkite (13) ir (14).</i> p. 95
	<i>Grupėse aptarkite, kurios XIX a. Vilniaus universiteto studentų slaptų draugijų idėjos aktualios šiais laikais.</i> p. 129
	<i>Grupėse įvertinkite E. Pliaterytės asmenybę.</i> p. 133
	<i>Susiburkite į grupes ir padiskutuokite, ar lietuvių kalbai šiais laikais gresia pavojus išnykti.</i> p. 137
Palyginimo	<i>Kokių teigiamų ir neigiamų pusių joje pastebėjote?</i> p. 29
	<i>Surenkite diskusiją apie teigiamas ir neigiamas Prancūzijos revoliucijos puses.</i> p. 37
	<i>Palygink aukščiausiąją Prancūzijos valdžią prieš revoliuciją (A) ir po jos (B)</i> p. 39
	<i>Palygink Vilniaus-Radomo ir Baro konferencijų tikslus, rėmėjus bei rezultatus.</i> p. 57
	<i>Palygink ATR, Prancūzijos ir JAV santvarkas pagal pirmąsias jų konstitucijas.</i> p. 61
	<i>Palygink šių laikų ir XVIII a. pab. mokslą Lietuvos mokykloje. Kokių skirtumų ir panašumų išvelgi?</i> p. 69
	<i>Nustatyk, kuo panašios ir kuo skiriasi šios stačiatikybės srovės.</i> p. 73
	<i>Kuo šis valdovas iš esmės skiriasi ir kuo panašus į jums žinomus XX a. diktatorius?</i> p. 87
	<i>Palygink tautos sampratą iki XIX a. ir vėliau.</i> p. 99
	<i>Palygink valstiečių padėtį iki baudžiavos panaikinimo ir po jo.</i> p. 103

Istorijos vadovėlių analizė („Laikas“ 9 kl. II dalis)

Strategija	„Laikas“ 9 kl. II dalis, iliustracija, puslapis
Kognityvinė Statistikos analizė	<i>Statistikos analizė turi 3 strategijas:</i> <i>Duomenų paskirtis</i> <i>Nagrinėjimas</i> <i>Kritiškas duomenų įvertinimas</i> p. 195
Viešosios nuomonės apklausos	<i>Viešosios nuomonės apklausos 3 strategijos:</i> <i>Pasirengimas apklausai</i> <i>Klausimyno/užduočių rengimas</i> <i>Apklausos rezultatų analizė</i> p. 229
Istorinio įvykio interpretacija	<i>Istorinio įvykio interpretacija turi 4 strategijas:</i> <i>Istorinio įvykio turinys</i> <i>Interpretacijų, susijusių su įvykiu, nustatymas</i> <i>Interpretacijų turinio nagrinėjimas</i> <i>Išvados</i> p. 279
Dainos – istorijos šaltinis	<i>Dainos – istorijos šaltinis</i> <i>Laikotarpio ir vietos išsiaiškinimas</i> <i>Autorystės nustatymas</i> <i>Turinio nagrinėjimas</i>

	<i>Struktūros nagrinėjimas Išvadų pateikimas ir analizė p. 280</i>
Paminklai pasakoja apie praeitį	<i>Paminklai pasakoja apie praeitį Vietos apibūdinimas Paminklo arba paminklinės lentos nagrinėjimas Papildomos informacijos kaupimas Apibendrinimas p. 281</i>
	<i>Tyrinėjant paminklus, svarbiausia išsiaiškinti šiuos klausimus: p. 281</i>
	<i>Įgyvendinti projektą geriau seksis, jeigu p. 229</i>
Siejamosios strategijos	<i>Kokių išvadų gali padaryti atlikęs darbo veiksmus? p. 280</i>
	<i>Kokių išvadų galima padaryti išnagrinėjus duomenis? p. 195</i>
	<i>Kokių išvadų galima padaryti išnagrinėjus apklausos rezultatus? p. 229</i>
	<i>Kokių išvadų galima padaryti išnagrinėjus dainos tekstą? p. 280</i>
	<i>Sąvokų žodynelis 169, 173, 177, 181, 185, 189, 193, 205, 209, 212, 215, 219, 223, 227, 241, 245, 249, 252, 255, 263, 267, 271,</i>
Įsivertinimo	<i>Ką nauja sužinojai iš pateiktų duomenų? p. 195</i>
	<i>Ką nauja iš dainos sužinojai? p. 280</i>
Palyginimo	<i>Palygink gamybos procesus viduramžių cechuose, manufaktūrose ir fabrikuose. Kokių skirtumų ir panašumų pastebėjai? p. 169</i>
	<i>Palygink žemdirbių ir pramoninę visuomenes. p. 173</i>
	<i>Palygink liberalizmą ir konservatizmą. p. 177</i>
	<i>Palygink (8) ir 176 p. (8). p. 181</i>
	<i>Palygink XIX a. ir šių laikų žmonių laisvalaikį bei pramogas. Kokių skirtumų ir panašumų pastebėjai? p. 189</i>
	<i>Kuo panašios ir kuo skiriasi sudedamosios dalys? p. 195</i>
	<i>Palygink statistikos duomenis ir papildomą informaciją. p. 195</i>
	<i>Palygink Europos valstybių imperialistinę politiką Azijoje ir Afrikoje. Kokių skirtumų ir panašumų išvelgi? p. 209</i>
	<i>Palygink (4) ir (9) p. 252</i>
	<i>Kokių panašumų ir skirtumų išvelgi 1905 m. Rusijos ir Lietuvos įvykiuose? p. 267</i>
	<i>Palygink (4) ir (9) p. 271</i>

	<i>Palygink lietuvių ir lenkų tautų santykius praeityje ir dabar.</i> p. 277
Planavimo	<i>Kada pradėsite apklausą ir kiek laiko ji truks?</i> p. 229
Numatymo	<i>Kokių sąlygų, tavo manymu, reikėjo sparčiam valstybės pramonėjimui?</i> p. 169
	<i>Išvardyk, tavo manymu, svarbiausias Pirmojo pasaulinio karo priežastis.</i> p. 219
	<i>Ką, tavo nuomone, reikėtų daryti su Lenino mauzoliejumi?</i> p. 232
	<i>Mėgink apibūdinti interpretacijas savais žodžiais.</i> p. 279
Mokymosi valdymo	<i>Prieš pradėdant išsamų nagrinėjimą būtina surinkti kuo daugiau informacijos apie patį tyrimo objektą.</i> p. 279
Bendradarbiavimo	<i>Grupėse aptarkite ir įvertinkite teigiamas ir neigiamas pramonės perversmo puses.</i> p. 169
	<i>Grupėse padiskutuokite, kuri visuomenė – pramoninė ar žemdirbių yra pažangesnė.</i> p. 173
	<i>Grupėse padiskutuokite, kuri iš politinių ideologijų – liberalizmas ar konservatizmas – jums priimtinesnė.</i> p. 177
	<i>Grupėse padiskutuokite, ar komunistinės visuomenės idėja gali būti praktiškai įgyvendinama?</i> p. 181
	<i>Grupėse aptarkite žmonių pasaulėžiūros permainas pramonės perversmo laikais.</i> p. 185
	<i>Grupėse aptarkite (15).</i> p. 193
	<i>Grupėse aptarkite ir įvertinkite kolonializmo padarinius.</i> p. 205
	<i>Susiskirstykite į grupes, parenkite pasirinktos Azijos šalies istorijos, visuomenės ir kultūros pristatymų.</i> p. 209
	<i>Susiskirstykite į grupes.</i> p. 229
	<i>Grupėse aptarkite įspūdžius ir padiskutuokite.</i> p. 241
	<i>Grupėse aptarkite dabartinę Lietuvos gyventojų emigraciją.</i> p. 255
	<i>Grupėse palyginkite gyvenimą XIX a. Vilniuje ir šių laikų Lietuvos mieste.</i> p. 259
	<i>Susiskirstykite į grupes ir pristatykite pasirinktos iš temos tautos istoriją, kultūrą.</i> p. 277

Istorijos vadovėlių analizė („Laikas“ 10 kl. I dalis)

Strategija	„Laikas“ 10 kl. I dalis, iliustracija, puslapis
Kognityvinės: - Politinių plakatų nagrinėjimas	<i>Politinių plakatų nagrinėjimas turi 3 strategijas</i> <i>Plakato turinio nagrinėjimas</i> <i>Papildomos informacijos rinkimas</i> <i>Išvados ir informacijos apibendrinimas</i> p. 45
- Istoriniai atvirukai	<i>Atviruko detalių tyrimas</i>

	<i>Papildomos informacijos rinkimas Išvados p. 91</i>
- Nuotraukų nagrinėjimas	<i>Nuotraukų nagrinėjimas turi 3 strategijas Nuotraukos autorystės išsiaiškinimas Nuotraukos nagrinėjimas Išvados p. 121</i>
- Istorijos falsifikavimas vadovėliuose	<i>Tyrimo objekto pasirinkimas Teksto nagrinėjimas Išvadų pristatymas Išvadų aptarimas p. 153</i>
	<i>Kritiškai įvertink plakatą. p. 45</i>
	<i>Kokią apibendrinamąją išvadą gali padaryti? p. 91</i>
	<i>Kokių išvadų galite padaryti? p. 153</i>
	<i>Sąvokų žodynelis 11, 17, 20, 24, 27, 33, 39, 43, 47, 101, 105, 109, 114, 119, 131</i>
Metakognityvinės: Įsivertinimo	<i>Pabraukite iškraipytas, klaidingas, nesuprantamus jos teiginius ar faktus. p. 153</i>
	<i>Į kuriuos klausimus liko neatsakyta? p. 45</i>
	<i>Aptarkite tyrimo rezultatus. p. 153</i>
	<i>Kokių sunkumų kilo atliekant tyrimą? p. 153</i>
Mokymosi valdymas	<i>Mėgink supaprastinti problemą, išskaidyti dalimis, nustatyti priežastis. p. 46</i>
	<i>Apgalvok, ar pakanka pateiktamų duomenų. p. 46</i>
Numatymo	<i>Jeigu įmanoma, nustatyk palakto autorių. p. 45</i>
	<i>Ar informaciją galima vertinti kitaip, nei ji pateikta? p. 46</i>
	<i>Atidžiai įsižiūrėk ir nustatyk, tavo nuomone, tinkamiausią dingstį, dėl kurios galėjo atsirasti ši nuotrauka. p. 121</i>
	<i>Kurios priežastys, tavo manymu, lėmė Lietuvos nepriklausomybės netekimą 1940 m. ? p. 157</i>
Planavimo	<i>Parenk veiksmų planą, sprendimų seką. p. 46</i>
Metaafektyvinės	<i>Drąsiai priimk sprendimus, daryk išvadas. p. 46</i>
Bendradarbiavimo	<i>Grupėse įvertinkite Paryžiaus taikos konferencijos rezultatus. p. 11</i>
	<i>Grupėse įvertinkite. p. 17</i>
	<i>Grupėse aptarkite ekonomikos krizės padarinius. p. 20</i>
	<i>Grupėse aptarkite šiais laikais demokratijai Europoje ir Lietuvoje kylančias grėsmes. p. 24</i>
	<i>Susiskirstykite į grupes. p. 45</i>
	<i>Grupėse aptarkite. p. 114</i>
	<i>Susiskirstykite į grupes. p. 153</i>

Palyginimo	<i>Palygink (19) ir (20) ir pateik išvadų apie NEPO</i> p. 17
	<i>Palygink JAV prezidentų požiūrį į valstybės vaidmenį ekonomikoje.</i> p. 20
	<i>Palygink autoritarizmo ir totalitarizmo bruožus.</i> p. 24
	<i>Palygink plakatus. Kokių tematikos panašumų ir skirtumų išvelgi?</i> p. 45
	<i>Palygink Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo pradžių.</i> p. 105

Istorijos vadovėlių analizė („Laikas“ 10 kl. II dalis)

Strategija	„Laikas“ 10 kl. II dalis, iliustracija, puslapis
Kognityvinės: Anekdotos kaip istorijos šaltinis	<i>Anekdoto turinio nagrinėjimas</i> <i>Papildomos informacijos rinkimas</i> <i>Informacijos apibendrinimas</i> p. 201
	<i>Kokių apibendrinamąjį išvadą galima būtų padaryti palyginus anekdotą ir surinktą papildomą informaciją.</i> p. 201
Miesto istorinio plano skaitymas	<i>Informacijos apie planą rinkimas</i> <i>Plano nagrinėjimas</i> <i>Papildomos informacijos rinkimas</i> <i>Informacijos ir planų palyginimas</i> p. 253
	<i>Kokių išvadų apie supervalstybių ginklavimosi varžybas gali padaryti iš (8), (10) ir 165 p. duomenų.</i> p. 180
Mano šimtmetis nuotraukose	<i>Pasirengimas projektui</i> <i>Medžiagos atrinkimas ir parengimas pateikti</i> <i>Projekto pateikimas</i> <i>Projekto aptarimas</i> p. 321
	<i>Sąvokų žodynėlis</i> p. 170, 175, 180, 185, 189, 194, 217, 222, 226, 231, 246, 251, 265, 269, 273, 276, 283, 299, 304, 309,
Resursų	<i>Suaukaupk papildomos informacijos apie anekdoto veikėjus, įvykius, laikotarpį.</i> p. 201
Numatymo	<i>Kuri pusė, tavo manymu, dėl sienos laimėjo ir kuri pralaimėjo?</i> p. 202
	<i>Kokių, tavo manymu, tikslų vedami omonininkai surengė Medininkų žudynes?</i> p. 251
	<i>Kuris iš laikotarpių, tavo manymu, yra palankesnis mokslui ir kūrybai?</i> p. 299
Pasitikrinimo	-
Planavimo	<i>Sutarkite, kiek laiko skirsite projektui įgyvendinti.</i> p. 321
Įsivertinimo	<i>Į kuriuos klausimus liko neatsakyta?</i> p. 201 <i>Kas pavyko? Ką buvo galima atlikti geriau? Ką nauja sužinojote apie savo šeimos praeitį?</i> p. 321
Bendradarbiavimo	<i>Grupėse padiskutuokite, ar šiandienos pasaulis išsivadavo iš šaltojo karo palikimo.</i> p. 170

	<i>Grupėse padiskutuokite, dėl ko gyvenimas SSRS buvo panašus į kreivų veidrodžių karalystę arba Dž. Orvelo „Gyvūlių ūkį“</i> p. 175
	<i>Susiskirstykite į grupes ir surenkite klasėje tariamą šaltojo karo laikų sovietų ir amerikiečių diskusiją: Kur gyventi geriau – JAV ar SSRS?</i> p. 180
	<i>Grupėse padiskutuokite, ar išsivysčiusios šalys privalo remti skurstančias.</i> p. 189
	<i>Pasidomėkite ir grupėse aptarkite komunistinę diktatūrą Šiaurės Korėjoje.</i> p. 194
	<i>Grupėse aptarkite ir įvertinkite komunizmo plėtros pasaulyje XX a. padarinius.</i> p. 199
	<i>Susiskirstykite į grupes.</i> p. 201
	<i>Grupėse aptarkite rastus genocido apibrėžimus.</i> p. 212
	<i>Grupėse palyginkite nepriklausomos tarpukario Lietuvos ir LSSR ūkio raidą. Kokių skirtumų pastebėjote?</i> p. 222
	<i>Grupėse padiskutuokite, ko siekė sovietai naikindami lietuvių tautos istorinę atmintį.</i> p. 226
	<i>Grupėse padiskutuokite, kurios, dainuojančios revoliucijos laikotarpio vertybės būtų naudingos šių dienų Lietuvos visuomenei.</i> p. 246
	<i>Grupėse aptarkite teigiamas ir problemų keliančias mokslo ir technologijų pažangos puses.</i> p. 265
	<i>Grupėse aptarkite (13) ir (14).</i> p. 269
	<i>Susiskirstykite į grupes.</i> p. 277
	<i>Grupėse aptarkite Europos Sąjungos ateitį.</i> p. 304
	<i>Grupėse aptarkite globalizacijos teikiamas galimybes Lietuvos kultūrai.</i> p. 273
Palyginimo	<i>Palygink SSRS raidą atšilimo ir sąstingio laikotarpiais. Rask skirtumų ir panašumų.</i> p. 175
	<i>Palygink esminius supervalstybių santvarkų, ekonomikos sistemų ir visuomenės bruožus.</i> p. 180
	<i>Palygink J. Stalino ir Mao Dzedongo valdymą. Kokių panašumų ir skirtumų išvelgi diktatorių politikoje?</i> p. 194
	<i>Palygink sovietų okupacinės valdžios politikos Lietuvoje 1940-1941 m. ir pokariu bruožus, įvardyk panašumų ir skirtumų.</i> p. 212
	<i>Palygink dabar Lietuvoje švenčiamas ir sovietmečio šventes.</i> p. 236
	<i>Palygink sovietmečio ir dabartines jaunimo madas.</i> p. 236
	<i>Palygink gyvenimą Vilniuje sovietmečiu ir mūsų dienomis.</i> p. 241
	<i>Istorinį planą palygink su šiuolaikinio tyrinėjamo miesto ar miestelio planu. Kokių skirtumų išvelgi?</i> p. 253

<i>Palygink Vilniaus miesto planus.</i> <i>p. 253</i>
<i>Palygink miesto užstatymą, gatvių tinklą, tiltų skaičių.</i> <i>p. 253</i>
<i>Grupėse pasvarstykite, kaip elgtumėtės atsidūrę pokario partizanų vietoje.</i> <i>p. 254</i>
<i>Palygink Baltijos šalių ir kitų buvusių sovietų respublikų raidą žlugus SSRS.</i> <i>p.309</i>

4 priedas. Mokytojų interviu transkripcija (R1)

Kokias mokymosi strategijas taikote 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti?
R1: Mmm... Tai teksto žymėjimas, kai mokinys svarbius, reikšmingus sakinius pasižymi pasirinktu būdu. Po to teiginių strategija, kuomet mokinys, turi patvirtinti arba paneigti su tekstu susietus teiginius. Kas dar... Aii... Skaitomo teksto suvokimo stebėseną, teksto grafinis vaizdavimas. Taip pat svarbus klausimų sau iškėlimas ir atsakymas į juos, pagrindinės minties radimas ir išvadų formulavimas. Taip pat skaitomo teksto konspektavimas, garsinis teksto skaitymas, reikšminių žodžių radimas.
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R1: Išbandžiau daugybę įvairiausių strategijų, tačiau dažniausiai naudoju aukščiau įvardintas. Jų pasirinkimą lėmė tai, kad mokiniai teigia, kad jos padeda mokiniams suprasti perskaitytą tekstą. Aš, kaip mokytoja, matau, kad mokiniai greičiau įsisavina mokomąją medžiagą. Strategijų gausa man leidžia dažnai sudaryti galimybę mokiniams patiems pasirinkti strategiją ar strategijas. Kartais prieš teksto skaitymą su mokiniais susitariame, kokią strategiją taikysime.
- kokių medijų (video, audio, kt.) ugdymo turiniui naudojate?
R1: Naudoju įvairias medijas: telefoną, televiziją, kiną, vaizdo įrašus, laikraščius, internetą, socialinius tinklus.
- kas kuria jūsų naudojamą ugdomąją medžiagą?
R1: Didelę dalį ugdomosios medžiagos kuriu pati naudodamasi įvairiais šaltiniais: vadovėliais ir kitais leidiniais, straipsniais, įvairia publikuojama medžiaga, kitų mokytojų parengta medžiaga. Prie ugdomosios medžiagos kūrimo prisijungia ir kai kurie mokiniai.
- su kokiais informacijos/ ugdomosios medžiagos pateikimo iššūkiais susiduriate?
R1: Pamokoje medžiagos pateikimo iššūkių nėra, o namuose, mokiniams mokantis savarankiškai, kartais problema tampa nepakankamai geras interneto ryšys arba ribotas jo kiekis.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R1: Sudarau galimybę mokiniams valandą po pamokų ar prieš pamokas papildomai padirbėti kabinete. Tuo pačiu ir pasikonsultuoti su manimi, jei iškyla klausimų mokantis. Mokiniai dažnai naudojami laiku prieš pirmą pamoką.
Kaip patys mokiniai reguliuoja mokymąsi skaityti istorijos dalyko tekstus? Papasakokite plačiau.
R1: Daug dėmesio skiriu savivaldžiam mokymuisi, todėl daug ką mokantis istorijos mokiniai gali pasirinkti patys, tame tarpe pasirinkti ir skaitymo strategijas. Strategijų pasirinkimą lemia ir skirtingas mokinių mokymosi stilius. Kiekvienas mokinys turi pamėgtą galvojimo, informacijos apdorojimo ir supratimo būdą. Mokiniai mokosi mokytis, taikyti įvairius mąstymo procesus apimančių strategijų.
- kokias mokymosi strategijas skaitant mokiniai taiko dažniausiai? Kurių mokymosi strategijų taiko mažiau arba išvis netaiko?
R1: Regimojo stiliaus mokiniai labai dažnai naudoja teksto žymėjimo, grafinių vaizdų kūrimo, konspektavimo strategijas. Girdimojo stiliaus mokiniai dažniausiai skaito garsu. Kinestetinio stiliaus mokiniams leidžiu ir skaitant pakeisti vietą, jei jiems norisi tai padaryti arba padėti. Jie naudoja reikšminių žodžių radimą, jų užsirašymą. Strategijų, kurios mokiniams yra nepriimtinos arba labai mažai priimtinos, nenaudoju ir nesiūlau naudoti jiems. Rečiausiai naudojama yra klausimų sau iškėlimas ir atsakymas į juos.
kaip mokiniai žino, kad tai mokymosi strategija?
R1: Gimnazijoje visų dalykų pamokose mokytojai moko pažinti mokymosi strategijas, moko jas taikyti, moko pasirinkti tinkamiausias. Mokiniai mokomi mokytis.
Kokias mokymosi strategijas taikote mokinių žinių ir gebėjimų vertinimui?
R1: Mokinių pasiekimų vertinimui naudoju strategijas, kurios padeda mokiniams mokytis. Tai supažindinu mokinius su mokymosi uždaviniais. Padedu mokiniams suprasti vertinimo reikalavimus ir pasiekimus. Įtraukiu mokinius į įsivertinimą. Teikiu grįžtamąjį ryšį. Taip pat tikiu, kad kiekvienas mokinys gali patobulėti. Kartu su mokiniais aptariame vertinimo informaciją.
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R1: Strategijų pasirinkimą lėmė įgyta patirtis naudojant strategijas, kurios padeda pasiekti rezultatų.
- kaip diferencijuojate arba individualizuojate mokinių vertinimą?
R1: Vertindama mokinius atsižvelgiu į tai pagal kokią programą mokinys mokosi. Kiekvienas mokinys išsikelia tikslą, kokio mokymosi lygio sieks. Vertindama tuo ir vadovaujuosi. Vertinu kiekvieno mokinio padarytą pažangą. Dažniausiai naudoju formuojamąjį vertinimą, kuris galimas tik individualiai vertinant kiekvieną mokinį.
- su kokiais mokinių vertinimo iššūkiais susiduriate?

R1: Sudėtinga mokiniams taikyti įsivertinimo strategiją. Dar sunkiau sekasi reflektuoti įsivertinimą, rezultatus.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R1: Mokau mokinius įsivertinti ir reflektuoti rezultatus. Tai darau kiekvieną pamoką.
Galbūt dar norėtumėte ką nors papildyti ko nepaminėjote?
R1: Dėkoju už galimybę pasidalinti mintimis.

Mokytojų interviu transkripcija (R2)

Kokias mokymosi strategijas taikote 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti?
R2: Tai pirmiausia rašymas ranka, dailiraštis. Pastebėjau, kad daugėja mokinių, kurie rašo neįskaitomai ir dėl to gauna žemesnius įvertinimus, nes atsakymai neužskaitomi. Toliau...tikrinių žodžių rašybos taisyklės taikymas, nes mokiniai vardus, pavardes vietovių, organizacijų pavadinimus rašo mažąja raide. Skaitymas balsu, girdėto teksto atpasakojimas savais žodžiais, trumpos santraukos sudarymas (SUP mokiniai) Reikšminių žodžių ieškojimas ir žymėjimas. Taip pat refleksija, nurodant temos svarbiausią-svarbų-neesminį faktą. Namų darbams duodu užduotį - pateikčių rengimas pagal reikalavimus ir raštingumo taisykles. Taip pat sąvokų apibrėžimas ir gimininių sąvokų priskyrimas. Mmm...galvoju...dar užduodu patiems mokiniams suformuluoti teminius klausimus ir patiems į juos atsakyti. Sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą, mokiniai geriau įsimena tam tikrus įvykius ar reikšmingas datas. Taip pat paversti tekstą minčių žemėlapiu, schema (grafinė struktūra). Amm...Priežasčių ir pasekmių schemos kūrimas, išvados pateikimas. Na ir teisingo atsakymo pateikimas, remiantis 6K schema, atsakant į klausimus – Kas? Kada? Kur? Ką? Kaip? Kodėl?
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R2: Mokinių stebėjimas, mokymosi rezultatai, pasikartojančios klaidos, kompetencijų ugdymo strategijos
- kokių medijų (video, audio, kt.) ugdymo turiniui naudojate?
R2: Laikraščiai, žurnalai, spaudiniai, radijas, televizija, kinas, internetas, elektroninė žiniasklaida, kurti komiksai, el. vadovėliai, e-pamokos ir kt.
- kas kuria jūsų naudojamą ugdomąją medžiagą?
R2: Savo pamokoms didžiąją dalį ugdomąją medžiagą kuriu pati, atsižvelgiant į mokinių, klasės poreikius ir mokymosi lygį arba pasinaudoju patikimais šaltiniais, e-pamokos, ugdymo sodas, Eduka, Ema, eTest, Egzaminatorius ir kt.
- su kokiais informacijos/ ugdomosios medžiagos pateikimo iššūkiais susiduriate?
R2: Trūksta paruoštos, pavyzdinės patirtinės, eksperimentinės, kūrybinės veiklos modeliavimui medžiagos, reikia kurti, ieškoti priemonių savarankiškai.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R2: Kuriu ugdomąją medžiagą pati, bendradarbiauju su partneriais – muziejininkai, menininkai, aktoriai, pedagogas. It ir pan.
Kaip patys mokiniai reguliuoja mokymąsi skaityti istorijos dalyko tekstus? Papasakokite plačiau.
R2: Pamokos metu veikia bendri susitarimai ir konkreti laiko vadyba. Namų darbai nurodomi labai konkretūs, atliepiantys klasės darbą. Mokiniams pateikiami konkretūs šaltiniai, kuriais remiantis yra skatinamas kritinis mąstymas. Savarankiškai atliekant užduotis pateikiamos rekomendacijos kokia medžiagos rinkimo, rūšiavimo ar teksto konstravimo forma, schema, pavyzdžiu pasinaudoti.
- kokias mokymosi strategijas skaitant mokiniai taiko dažniausiai? Kurių mokymosi strategijų taiko mažiau arba išvis netaiko?
R2: Dažniausia reikšminių žodžių ieškojimas, žymėjimas, sąvokų apibrėžimas ir gimininių sąvokų priskyrimas, sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą, paversti tekstą grafine struktūra, priežasčių ir pasekmių schemos kūrimas, išvados pateikimas, teisingo atsakymo pateikimas, remiantis 6K schema. Amm mokiniai mažiau taiko tikrinių žodžių rašybos taisyklės taikymą, girdėto teksto atpasakojimas savais žodžiais, teksto vertinimas.
kaip mokiniai žino, kad tai mokymosi strategija?
R2: Su strategijomis mokiniai yra supažindinami mokslo metų pradžioje, kabinete matomoje vietoje yra sukabintos strategijų parengtos kortelės, atliekant užduotis, strategija yra nurodoma, primenama, teorijos pateiktyse, atsiskaitomuose darbuose, užduočių lapuose dažnai pateikiamas strategijos simbolis.
Kokias mokymosi strategijas taikote mokinių žinių ir gebėjimų vertinimui?

R2: Teisingo atsakymo pateikimas, remiantis 6K schema. Vizualus teorijoje arba konkrečioje temoje aprašytų sąvokų, objektų ar situacijų vaizdavimas, pvz. istorinė nuotrauka, architektūra, žemėlapis ir pan. Pojūčių įgalinimas, organizuojant pamokas tyloje ar garse be vaizdo, ragaujant, uodžiant, liečiant. Patirtinis mokymasis, STEAM metodika ir veikla. Bendradarbiavimas tarp klasių, darbas grupėse, porose, individualus. Mokinys mokiniui mokytojas. Mokytojo metodikos simuliacija, išlaikant reikalavimus. Mokymosi medžiagos, pvz. teminio komikso kūrimas, pagal aiškius reikalavimus. Konkretūs vertinimo kriterijai, kada mokinys tiksliai žino reikalavimus ką, kaip ir kiek jis turi padaryti. Diskusija, siekiant skatinti nuomonės laisvę, kritinį mąstymą. Formuluoti teminius klausimus ir patiems atsakyti
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R2: Mokinių poreikių stebėseną, siekis jų geresnių mokymosi rezultatų, aukštesniųjų mąstymo gebėjimų ugdymas, skaitymo strategijų diegimas.
- kaip diferencijuojate arba individualizuojate mokinių vertinimą?
R2: Pagal iš anksto pateiktus vertinimo kriterijus. Pagal diferencijuotą pamokos uždavinį, mokinio nusimatytą lūkestį, lygio siekiamybę.
- su kokiais mokinių vertinimo iššūkiais susiduriate?
R2: Vieni mokiniai save nuvertina, kiti pervertina.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R2: Pamokos uždavinio ir pamokoje pateikiamų užduočių aiškius diferencijavimas padeda mokiniui realiau save įsivertinti. Taip mažiau neatitikimų. Kiekvienos pamokos pradžioje mokinys nusimato savo lūkestį, pamokos pabaigoje patikrinant pasimatuoja ar pasiekė norimą, tikėtasi rezultata. Atsiskaitymo užduočių lapuose darbo pabaigoje paliekama vietos įsivertinti. Gavus mokytojo įvertinimą galima palyginti.

Mokytojų interviu transkripcija (R3)

1. Kokias mokymosi strategijas taikote 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti?
R3: Vadovėlio tekstą išdalinu pastraipomis, mokinius paskirstau į grupes, mokau išskirti pagrindinę mintį ir ją pristatyti klasei. Taip pat klasei pateikiu klausimus ir mokau rasti atsakymus vadovėlio tekste ir juos pristatyti klasei.
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R23: Pastebėjau, kad mokiniai nenoriai skaito ilgus tekstus, todėl geriausia strategija juos skaidyti dalimis.
- kokių medijų (video, audio, kt.) ugdymo turiniui naudojate?
R3: Per pamokas taikau įvairius metodus ir ugdymo turinį, nes mokiniams patinka įvairovė ir taip geriau išmoka. Visa pamokų medžiaga yra sukelta į skaidres, turinį pajvairinu filmų ištraukomis, audio įrašais, rekomenduoju papildomai istorinę literatūrą ar dokumentinius, meninius filmus pažiūrėti namuose.
- kas kuria jūsų naudojamą ugdomąją medžiagą?
R3: Beveik visą ugdomąją medžiagą susikūriau ir papildau pati. Papildomai naudoju internetinius portalus https://istorijai.lt/ , https://istorijatau.lt/
- su kokiais informacijos/ ugdomosios medžiagos pateikimo iššūkiais susiduriate?
R3: Trūksta kokybiško turinio medžiagos, jos ruošimas užima daug laiko. Mokiniai nebepajėgūs perprasti ir įsigilinti į ilgus tekstus, nemoka rasti atsakymų šaltiniuose.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R3: Mokau mokymosi strategijų, stengiuosi sudominti dalyku, naudoju daug vaizdinės medžiagos
2. Kaip patys mokiniai reguliuoja mokymąsi skaityti istorijos dalyko tekstus? Papasakokite plačiau.
R3: Mokiniai nori eiti lengviausiu keliu, paviršiumi, nesigilindami. Mokytojas turi labai patraukliai pateikti mokymosi turinį, vaizdingai pasakoti, iliustruoti gyvenimiškais pavyzdžiais. Patys mokiniai, be mokytojo vadovavimo, to nedarys.
- kokias mokymosi strategijas skaitant mokiniai taiko dažniausiai? Kurių mokymosi strategijų taiko mažiau arba išvis netaiko?
R3: Geriausia mokymosi strategija yra tekste rasti atsakymus į duotus klausimus. Nedavus užduočių, didelio teksto skaitymas neduos naudos.
kaip mokiniai žino, kad tai mokymosi strategija?
R3: Mokinius supažindinu pamokų metu
3. Kokias taikote mokymosi strategijas skaitant:
<ul style="list-style-type: none"> • Žemėlapius (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų žemėlapius):

R3: Geriausias rezultatas pasiekiamas, kai mokinys pats užpildo kontūrinius žemėlapius. Ir mokinys, ir mokytojas pamato, kur daromos klaidos, o iš klaidų mokomasi.
<ul style="list-style-type: none"> Karikatūras (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų karikatūras):
R3: Karikatūros nagrinėjimui pirmiausia turi būti išaiškinta tema, tik tada mokinys sėkmingai įveiks užduotį. Po to aiškinamės visas detales
<ul style="list-style-type: none"> Rašytinius šaltinius (pakomentuokit, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų rašytinius šaltinius):
R3: Reikia išmokyti rasti atsakymą į duotą klausimą. Mokiniai dažnai neįsiskaito į klausimą ir tada atsakymas būna neteisingas. Vėlgi, šaltinių nagrinėjimo sėkmė priklauso, ar mokinys gerai suprato temą. Tik tada jis gali imtis šaltinio nagrinėjimo.

Mokytojų interviu transkripcija (R4)

Kokias mokymosi strategijas taikote 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti?
R4: Dažniausiai siejamosios ir sisteminamos strategijos. Pateikiami klausimai prieš teksto skaitymą. Surasti tekste įvykio priežastis, padarinius, padaryti išvadas, pateikti savo vertinimą. Mokiniai skatinami išskirti tekste, pastraipoje, esminę informaciją. Sudaryti tekstui klausimus. Mokiniais pateikiama užduotis atrinkti reikiamą informaciją, padaryti planą-konspektą.
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R4: Pragmatinės. Egzaminas ir programa nereikalauja papildomo skaitymo, plius programos laikas ribotas, daug temų.
- kokių medijų (video, audio, kt.) ugdymo turiniui naudojate?
R4: Filmų apie I, II pasaulinius karus, Šaltąjį karą. Kaip „They shall not grow old“, Oversimplified history, Šindlerio sąrašas, Pianistas, „Full metal jacket“ ir pa.
- kas kuria jūsų naudojamą ugdomąją medžiagą?
R4: Holivudas ir youtube.
- su kokiais informacijos/ ugdomosios medžiagos pateikimo iššūkiais susiduriate?
R4: Informacijos daug, medžiagos ugdyti mažiau, tai tenka atsirinkti iš asmeninės patirties.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R4: Improvizuodamas ir intuityviai.
Kaip patys mokiniai reguliuoja mokymąsi skaityti istorijos dalyko tekstus? Papasakokite plačiau.
R4: Retas kuris mokinys skaito daugiau papildomai istorinės literatūros, tiesiog rekomenduoju bendrai papildomus šaltinius.
- kokias mokymosi strategijas skaitant mokiniai taiko dažniausiai? Kurių mokymosi strategijų taiko mažiau arba išvis netaiko?
R4: Manau daug kas konspektus ir vadovėlio medžiagą dažniausiai tik skaito, ar permeta akimis.
kaip mokiniai žino, kad tai mokymosi strategija?
R4: Ko gero nežino.
3.Kokias taikote mokymosi strategijas skaitant:
<ul style="list-style-type: none"> Žemėlapius (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų žemėlapius):
R4: Yra parodomi ir paaiškinami Napoleono karų, Italijos, Vokietijos suvienijimo, I pasaulinio karo, tarpukario, II pasaulinio karo žemėlapiai, paskui mokiniai ant kitų žemėlapių pratybose, ar lentoje turi nubraižyti ir nurodyti valstybes, fronto linijas, mūšius ir pan.
<ul style="list-style-type: none"> Karikatūras (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų karikatūras):
R4: Parodoma karikatūra ir detalė po detalės aiškinamės kaip atpažinti kas tai, kokią žinią neša ir ką ji reiškia.
<ul style="list-style-type: none"> Rašytinius šaltinius (pakomentuokit, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų rašytinius šaltinius):
R4: Vadovėlio, pratybų tekstas, šaltiniai, papildomas tekstas skaidrėse, VBE egzaminu užduotys. Svarbu kas ir kada rašo, ką sako, kiek tiesos, kokią informaciją pateikia ir ką ji parodo.
Galbūt dar norėtumėte ką nors papildyti ko nepaminate?

R4: 9-10 kl. jau yra paruošiamasis VBE kas ateity planuos laikyti, tai esmė yra kiek įmanoma geriau paruošti nagrinėti šaltinius, juos suprasti, užpildyti viską ir bandyti atsakyti taip kaip suprantama. Jei nepavyksta, aiškinamės ir taisome klaidas.

Mokytojų interviu transkripcija (R5)

Kokias mokymosi strategijas taikote 9–10 kl. mokinių skaitymo gebėjimams ugdyti?
R5: Pagrindinės taikomos mokymosi strategijos: mokymasis bendradarbiaujant, tekstų analizė, raktinių žodžių paieška. Taip pat gan pasiteisina komiksų kūrimas, kai mokiniai patys kuria dialogus.
- kas lėmė šių strategijų pasirinkimą?
R5: Pasirinkimas priklauso nuo klasės motyvacijos, kiek klasėje yra specialiųjų poreikių mokinių, kokios pagalbos jiems reikia. Dažniausiai pagalbą suteikia bendraklasiai: kartu skaitydami tekstus, duodami užuominas.
- kokių medijų (video, audio, kt.) ugdymo turiniui naudojate?
R5: Tekstai ir video medžiaga. Audio turinio praktiškai nenaudoju.
- kas kuria jūsų naudojamą ugdomąją medžiagą?
R5: Daug trumpų istorijos vaizdo filmukų sukurta ir galima rasti Vilniaus universiteto mediatekoje, taip pat trumpų videosiužetų galima rasti sistemoje egzaminatorius.lt, youtube. Tekstų pakankamai daug yra vadovėliuose.
- su kokiais informacijos/ ugdomosios medžiagos pateikimo iššūkiais susiduriate?
R5: Jeigu kalbėtume apie video medžiagą – ji dažnai yra statiška ir nuobodė. Dažniausiai tai vieno asmens pasakojimas, tik įrašytas.
- kaip sprendžiate kilusius iššūkius?
R5: Stengiuosi parinkti dinamiškus vaizdo įrašus. Jei įrašas statiškas – jį stabdau ir organizuoju trumpą matytos medžiagos aptarimą, diskusiją arba atliekame mini užduotį.
Kaip patys mokiniai reguliuoja mokymąsi skaityti istorijos dalyko tekstus? Papasakokite plačiau.
R5: Mokiniai nemėgsta ilgų istorijos tekstų. Todėl dažnai skaido tekstus dalimis, praktikuoja komentuojamąjį skaitymą.
kaip mokiniai žino, kad tai mokymosi strategija?
R5: Mokiniai to visiškai to nesureikšmina ir tam tikro skaitymo būdo neįvardija, kaip mokymosi strategiją.
3.Kokias taikote mokymosi strategijas skaitant:
<ul style="list-style-type: none"> Žemėlapius (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų žemėlapius):
R5: Aptariami laikotarpio bruožai, specifinės to laikotarpio detalės. Analizuojama, kokia informacija gali atpažinti laikotarpį. Lyginama su dabartiniu žemėlapiu, pasirenkami objektai, padedantys identifikuoti tam tikrą įvykį. Pasitelkiamos interaktyvios užduotys.
<ul style="list-style-type: none"> Karikatūras (pakomentuokite, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų karikatūras):
R5: Didelis dėmesys skiriamas asmenybių atpažinimui ir detalėms. Aptarinėjami tipiniai klausimai, pasitaikantys analizuojant karikatūras. Mokiniai skatinami sugalvoti karikatūrai pavadinimus.
<ul style="list-style-type: none"> Rašytinius šaltinius (pakomentuokit, papasakokite kokiais žingsniais jie skaitomi, kad mokinys geriau suprastų rašytinius šaltinius):
R5: Rašytinius šaltinius pradėdame nagrinėti nuo paprasčiausių klausimų, nereikalaujančių gilesnės analizės. Kuo toliau, klausimai sudėtingėja. Mokiniais siūloma pabraukti svarbiausią informaciją šaltinyje. Paskutiniai klausimai dažniausiai skiriami išvadoms ir apibendrinimui.
Galbūt dar norėtumėte ką nors papildyti ko nepamirėjote?

Mokytojų iš dalies struktūruoto interviu analizės kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos prieš skaitymą		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Siejamosios strategijos	Klausimų iškėlimas	„Pateikiami klausimai prieš teksto skaitymą.“ (R4)
	Dailyraščio rašymas	„Tai pirmiausia rašymas ranka, dailyraštis. Pastebėjau, kad daugėja mokinių, kurie rašo neįskaitomai ir dėl to gauna žemesnius įvertinimus, nes atsakymai

		neužskaitomi.“ (R2)
Strategijos skaitant		
Metakognityvinės strategijos	Teiginių patvirtinimas arba paneigimas	„Po to teiginių strategija <...> turi patvirtinti arba paneigti su tekstu susietus teiginius. (R1)
	Skaitomo teksto suvokimo stebėseną	„<...> skaitomo teksto suvokimo stebėseną“ (R1)
	Pateikčių rengimas	„Namų darbams duodu užduotį - pateikčių rengimas pagal reikalavimus ir raštingumo taisykles. (R2)
Kognityvinės strategijos	Tikrinių žodžių rašybos taisyklės	„<...> tikrinių žodžių rašybos taisyklės taikymas, nes mokiniai vardus, pavardes vietovių, organizacijų pavadinimus rašo mažąja raide. (R2)
Sisteminamosios strategijos	Reikšminių žodžių ieškojimas	„Reikšminių žodžių ieškojimas ir žymėjimas“ (R2); „raktinių žodžių paieška.“ (R5)
	Pagrindinės minties išskyrimas ir išvadų formulavimas	„pagrindinės minties radimas ir išvadų formulavimas“ (R1); „Mokiniai skatinami išskirti tekste, pastraipoje, esminę informaciją“ (R3); Mokiniam pateikiama užduotis atrinkti reikiamą informaciją“ (R4); „mokau išskirti pagrindinę mintį ir ją pristatyti klasei. (R3)
	Teksto konspektavimas	„Taip pat skaitomo teksto konspektavimas, garsinis teksto skaitymas, reikšminių žodžių radimas.“ (R1); „padaryti planą-konspektą.“ (R4)
	Grafinis teksto vaizdavimas	„teksto grafinis vaizdavimas.“ (R1); „<...> paversti tekstą minčių žemėlapiu, schema“ (R2); „Priežasčių ir pasekmių schemos kūrimas“ (R2)
	6K schema	„<...> teisingo atsakymo pateikimas, remiantis 6K schema, atsakant į klausimus – Kas? Kada? Kur? Ką? Kaip? Kodėl?“ (R2)
	Teksto žymėjimas	„teksto žymėjimas, kai mokinys svarbius, reikšmingus sakinius pasižymi pasirinktu būdu.“ (R1).
	Sąvokų apibrėžimų taikymas	„<...> sąvokų apibrėžimas ir gimininių sąvokų priskyrimas.“ (R2)
	Chronologinės laiko juostos sudarymas	„Sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą, mokiniai geriau įsimena tam tikrus įvykius ar reikšmingas datas.“ (R2)
	Temos iliustravimas per dialogus (komiksų kūrimas)	„Taip pat gan pasiteisina komiksų kūrimas, kai mokiniai patys kuria dialogus“ (R5)
	Teksto skaidymas	„Vadovėlio tekstą išdalinu pastraipomis“ (R3)
	Priežasčių ir padarinių analizavimas	„Surasti tekste įvykio priežastis, padarinius“ (R4)
Įsivertinimo strategijos	Refleksija	„Taip pat refleksija, nurodant temos svarbiausią, svarbų ir neesminį faktą.“ (R2); „Taip pat svarbus klausimų sau iškėlimas ir atsakymas į juos“ (R1)
Savikontrolės strategijos	Klausimų ir išvadų formulavimas	„<...> dar užduodu patiems mokiniams suformuluoti teminius klausimus ir patiems į juos atsakyti.“ (R2); „Sudaryti tekstui klausimus“ (R4); „padaryti išvadas, pateikti savo vertinimą.“ (R4)
Bendradarbiavimo strategijos	Mokymasis komandoje	„mokymasis bendradarbiaujant“ (R5); „mokinius paskirstau į grupes“ (R3)

5 priedas. Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizės sąvadas

Eil. Nr.	Kodas	Mąstymo garsiai protokolas
1.	T1	<p>Papasakok, ką darai prieš istorijos teksto skaitymą? Pirmiausia pasižiūriu iliustracijas. Tada persiskaitau pavadinimą.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Bandau susikaupti, suprasti tekstą. Jeigu perskaitytas sakinytis ar pastraipa yra susijęs su matyta iliustracija, peržvelgiu ją dar kartą.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Mmm...nežinau...gal...skaitau dar kartą tekstą. Bet tada atsirenku tą informaciją, kuri man ir atrodo svarbiausia.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstų? Kai kažko nesuprantu visada kreipiuosi pagalbos į mokytoją.</p> <p>Papasakok, ką darai, kai tekste randi žemėlapi? Pirma žiūriu bendrą vaizdą. Po to gilinuosi į detales, kas mane labiausiai sudomina.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Kad geriau suprasčiau turiu labai įsigilinti. Mmm...žiūriu sutartinius ženklus...am...ribas pažymėtas tų valstybių. O šiaip be teksto nesuprasčiau tų žemėlapių apskritai. Tai reikia vėl skaityti kas po ko buvo.</p> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Aaa pirmiausia pasižiūriu koks asmuo pavaizduotas ir tada bandau suprasti kokia autoriaus idėja. Jeigu kai kurių detalių neatpažįstu ar nesuprantu, tada grįžtu vėl prie teksto ir jį skaitau.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Man kartais padeda komiksai. Jų kūrimas ir tas asmenybes leidžia lengviau atsiminti.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Pirmiausia persiskaitau pavadinimą. Tada klausimus po šaltiniu.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Persiskaitau kelis kartus. Tada perskiriui sau mintyse tą pastraipą į tiek dalių kiek yra klausimų ir bandau tą kiekvieną pastraipą analizuoti ir ieškoti to atsakymo.</p>
2.	T2	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Pirmiausia perskaitau pavadinimą, tada žiūriu kokios apimties tekstas ir kiek puslapių reikės skaityti.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Skaitydamas mintyse kuriuosi situaciją ar lyg filmą. Jeigu tekstas vizualus bandau įsivaizduoti kaip aš elgčiausi toje situacijoje.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Kartais padeda 6K schema. Ji padeda atsakyti į pagrindinius klausimus.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Kai tikrai nesiseka....Nors nėra, kad nesiseka...labiau gal sunku įsiminti tam tikrus įvykius arba kas po ko eina...tą įvykių eiliškumą sunkiausia atsiminti, tada tenka vis kartoti ir rašyti kas po ko. O šiaip dažniausiai tai žinoma mokytoja pajvairina tas pamokas, daugiau kalbam, aptariam, dirbam grupėse, kažką kuriam pvz.: komiksus. Per juos lengviau atsiminti tam tikras asmenybes ar įvykius.</p> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Pasižiūriu tarkim... į pavaizduotas šalis. Tada žiūriu į sutartinius ženklus, kur ir kas ką reiškia. Tada būna šiek tiek lengviau suprasti tam tikras ribas.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Naa...tai, kad geriau suprasčiau žiūriu į tuos sutartinius ženklus, nes jie paaiškina ribas ir kur koks mūšis.</p>

		<p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Persiskaitau kas parašyta po nuotrauka. Tada atidžiai apžiūriu kiekvieną detalę, personažą ir tada bandau aiškintis ką norima tuo pasakyti.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Tai per pasakojimą man visada lengviausia atsiminti.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Tai pirmiausia aišku pradedu nuo pavadinimo. Tada skaitant ieškau pagrindinės esmės ir kažkokių faktų.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Mmm...kad geriau suprasčiau...nežinau...tikriausiai prašau pagalbos klasės draugo arba mokytojo. Jeigu klasės draugo, tai tada bandome kartu aptarti ar teisingai suprantame...na ar vienodai mąstome. O šiaip dažniausiai kreipiuosi į mokytoją ir prašau jos pagalbos, kad paaiškintų.</p>
3.	T3	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Pasižiūriu kiek teksto skaitymui, peržvelgiu iliustracijas.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Ieškau pagrindinės minties. Bandau atsiminti iš praeitos pamokos įvykių seką, kas po ko buvo.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Mm...tenka skaityti su ta tema susijusius šaltinius internete. Ten dažniausiai ieškau informacijos. Vadovėlyje ta informacija pateikta tokia glaustesnė, o internete galima rasti daugiau tos informacijos. Tai kuo daugiau skaitau ta tema susijusių kažkokių šaltinių, tuo lengviau įsiminti tą temą. O kartais skaitydamas tuos šaltinius būna vis pasikartoja reikšmingiausi dalykai, tada kai jie kartojasi tai savaime užsifiksuoja ir lengviau atsiminti.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Naa...su pačiu skaitymu problemų neturiu, o skaitant ten pavyzdžiui tuos šaltinius ar tekstą, tai labai priklauso nuo pačios temos. Nes kartais tos temos tikrai būna įdomios ir lengva įsiminti, bet kitos būna nelabai įdomios, atrodo skaitai kelis kartus ir vis tiek negali suprasti apie ką čia. Jeigu tikai labai sunku, tada prašau pagalbos mokytojos, kad paaiškintų labai trumpai ir glaustai ir akcentuotų pagrindinius tuos dalykus kas yra svarbiausia.</p> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Pirmiausia atkreipiu dėmesį į sutartinius ženklus, kurie yra šalia žemėlapio.</p> <p>Ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Naa...pavyzdžiui šitame žemėlapyje matau ryškią raudoną liniją ir tada bandau analizuoti ką ta riba reiškia ir kodėl ji čia pažymėta.</p> <p>Papasakok, ką darai, jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Pasižiūriu į aprašymą po karikatūra. Jeigu jos nesuprantu grįžtu prie teksto ir vėl ieškau pagrindinių žodžių ar minties apie tai kas pavaizduota.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Man geriausiai kai užsirašau. Tai analizuoju tą karikatūrą ir užsirašinėju kiekvieną detalę arba kur kas ką reiškia.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Skaitau lėtai. Labai lėtai. Persiskaitau sakinį ir tada vėl jį perskaitau. Po perskaityto sakinio vis pažiūriu į klausimus apačioje. Jeigu tame sakinyje nėra nieko susiję su tuo klausimu...ar kaip čia pasakyt nežinau...na kad nėra dar atsakymo į tą klausimą, tada skaitau toliau, kol randu tą atsakymą.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Tai, kad geriau...aaa...na tai tik skaitant kelis kartus, sugrįžtant prie temos ir bandant susieti į tokią vieną visumą apie ką ir kaip čia. Tai 6k schema kartais padeda.</p>

4.	T4	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Mm pirmiausia pažiūriu pavadinimą. Tada permetu akimis iliustracijas, perskaitau kas parašyta po paveikslėlius.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Tai pirmiausia pradėdau nuo pastraipos, nes kiekviena pastraipa suskirstyta tokiais trumpais tekstukais. Tada žiūriu ar toje pastraipoje yra nurotas kažkoks skaičius, nes tai dažniausiai būna susieta su kokia nors iliustracija arba žemėlapiu. Tada būna šiek tiek lengviau suprasti skaitomą tekstą.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Na...tai, kad geriau suprasčiau tai...skaitau, konspektuoju, išsirašau sąvokas.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Tai kai pavyzdžiui nesuprantu tos temos ar tikrai sunku suprasti įvykių seką tai prašome jau mokytojos, kad ji kaip galima paprasčiau, trumpai ir aiškiai paaiškintų apie ką ta tema. Nes tikrai būna sudėtingų temų ir sunku skaityti. Sunkiausiai kaip ir minėjau susieti tuos įvykius. Tada ir reikia jau mokytojos pagalbos.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Tai analizuoju jį. Žiūriu kokios valstybės pavaizduotos, kokios ribos tų valstybių. Ir žinoma persiskaitau kas parašyta prie to žemėlapio.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Šiaip atsimenu vieną tokį dalyką. 5 ar 6 klasėje žemėlapius piešdavom. Tiksliau perpiešdavom sau ant popieriaus lapo ar į sąsiuvinį ir tada jame patys pažymėdavom svarbius mūšius ar tam tikras datas. Aišku tas žymėjimas tai turėjo būti atkartotas iš vadovėlio. Tai todėl tas atkartojimas ir to svarbaus mūšio pažymėjimas leisdavo ir geriau atsiminti ir geriau suprasti kur kas vyko. Dabar to nedarome šiaip. Bet aš tai darau sau. Tiesiog persipiešiu.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Kai pamatau iliustraciją, tai dažniausiai dar kartą mėgstu perskaityti tekstą, nes ne visada suprantu kokia čia pagrindinė mintis. Tada tekste ieškau kažkokių gal raktinių žodžių, kurie paaiškintų tą paveikslėlį.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Tai kaip ir minėjau tų raktinių žodžių ieškojimas, svarbių įvykių fiksavimas ir tas atpažinimas.</p> <hr/> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Naa...man čia sunkiausiai sekasi. Kartais tie šaltiniai būna labai trumpi, o kartais ilgi. Na pavyzdžiui čia (psl. 257) šaltinis koks trumpas, o net 3 klausimai pateikti. Ir va tas pirmas klausimas kuo yra išgarsėjęs laiško autorius. O autorius parašytas apačioje po šaltiniu...tai kaip čia skaitosi skaityti nuo apačios į viršų? Ir šiaip jeigu atsakant į tą klausimą man jau reikėtų grįžti prie pačios temos ir vėl ją skaityti iš naujo.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Jeigu apleičiu kalbant tai jie man išvis neduoda jokios prasmės. Realiai net nepapildo to skaitomo teksto. O šiaip dažniausiai kreipiuosi į mokytoją, kad paaiškintų, arba prašome, kad visa klasė aptartų ir išskirtume svarbiausius faktus.</p>
5.	T5	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Amm pasižiūriu paveikslėlius pirmiausia, iš jų kartais galima nuspėti apie ką bus tema.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Kai tik pradėdau skaityti, pirmiausia kartu pasižiūriu temos gale pateiktus klausimus. Tada mintyse fiksuoju tą pirmą klausimą ir skaitant tekstą ieškau iškart atsakymo.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Tai įvertinu bendrą vaizdą, numatau laiką kiek truksiu skaitydamas. Bandau kartais atsirinkti tik pavyzdžiui tais pastraipėles, kurios matau tikrai bus svarbiausios ir į jas gilinuosi. Jeigu reikia tikrai ir dar kartą persiskaitau.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Na nėra, kad visiškai nesuprasčiau teksto, pagrindinę esmę vis tiek suprantu apie ką rašoma, tik tos paslėptos smulkmenos, kurios kartais būna atrodo užslėptos arba nepastebimos skaitant. O ta kažkokia smulki detalė, kartais sumaišo viską, kad galima pamesti esmę. Tada būna ir mokytojos pasitikslinu ar gerai supratau. Tai dažniausiai užduodu klausimą, nes taip lengviau suprasti ir atsiminti. Pirmiausia pats bandau suprasti, o tada jeigu kyla abejonų tai pasitikslinu ir prašau, kad mane pataisytų.</p>

		<p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Hmm... na tiesiog žiūriu valstybes, jų ribas. Daugiau nežinau ką galima išskaityti.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Tai dažniausiai tariausi su klasės draugu, kartais būna taip, kad ko nepastebiu aš, tai pamato jis, arba atvirkščiai. Ir tada būna toks: „va tikrai to nepastebėjau ar neatkreipiau dėmesio“ ir kartu dirbant yra daug lengviau. Po to su mokytoja aptariam ar gerai supratom.</p> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Tai...tiesiog stengiuosi atsiminti apie ką skaičiau. Tada bandau įžiūrėti galbūt paslėptas kažkokias mintis ar detales.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Mmm...tai dažniausiai tenka tekstą dar kartą perskaityti, nes ne iš karto eina suprasti kai kurias autorių mintis, ką norėjo čia pavaizduoti. O šiaip ir vėl bandau su klasės draugu aptarti tą karikatūrą, išvelgti tą pagrindinę mintį.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Pradedu nuo klausimų apačioje. Persiskaitau pirmą klausimą ir skaitant ieškau iškart atsakymo.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Kad geriau suprasčiau...na kartais būna, kad pagal tuos metus bandau ieškoti internete daugiau informacijos, nes tas šaltinis vadovėlyje atrodo būna toks kaip nepilnas, be pabaigos arba be pradžios.</p>
6.	T6	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Prieš pradėdant naują temą, mokytoja jau būna duoda kažkokią užuominą susijusią su ta tema. O pirmiausia tai žinoma pasižiūriu kokios apimties pastraipos, ar tema bus ilga bei kokios iliustracijos pateiktos.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Skaitydama bandau įsivaizduoti...Taip pat stengiuosi skaitant susieti ir tas pateiktas iliustracijas esančias vadovėlyje.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Tai kaip ir minėjau prieš tai, kad geriau suprasčiau bandau įsivaizduoti, prisiminti prieš tai buvusią temą ir susieti tą įvykių seką.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Mmm... kai nesiseka...nežinau...reikia pagalvoti...ai pala, yra tokia 6K schema, mokytoja mums vis bando priminti, kad pasinaudoti ta 6K schema ir bandyti atsakyti į klausimus, jeigu jaučiam, kad sunku prisiminti ar suprasti. Atsakant – kas? Kaip? Kodėl?...padeda bent pagrindinius dalykus prisiminti.</p> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Tai analizuoju. Persiskaitau kas prie žemėlapio parašyta, kurie metai pateikti.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Ne visada tuos žemėlapius galiu suprasti, nes kartais būna tų...tų sutartinių ženklų labai daug ir jie lyg persidengia ir sunku suprasti kur kokios ribos. Tai todėl nelabai galiu tiksliai atsakyti. Aii nu gal tas analizavimas po gabalėlį. Pagal įvykių seką, pagal metus kas po ko.</p> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Ši vieta man labiausiai patinka. Karikatūrų analizavimas labai įdomus. Galima pastebėti įdomių už slėptų detalių. Kartais susimąstau kaip autoriai pateikia tas karikatūras. Ir aplamai tos karikatūros labai padeda vėliau atsiminti tą tekstą kur skaitėm, nes tik pamačius tą karikatūrą galima jau papasakoti tą įvykį.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Na tai kaip ir minėjau, kad labai man jos patinka. Todėl perskaičius tekstą būna kažkaip savaime užfiksuoji tą svarbų įvykį. Aišku ir mokytoja dar prie to prisideda, visada duoda kažkokią užuominą arba pasako į ką atkreipti dėmesį.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Ojj čia sunkiau šiek tiek. Na tai aišku pradedu nuo pavadinimo.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Gerai jeigu prie to šaltinio būna iliustraciją. Tada būna šiek tiek lengviau suprasti. O šiaip tas darbas grupėse, diskutuojant, kažkas kažką papildome, išsakome savo nuomonę kaip suprantame ir gaunasi</p>

		tas toks bendras rezultatas ir didesnis aiškumas.
7.	T7	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Įvertinu bendrą vaizdą.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Skaitant analizuoju, kartu bandau susieti iliustracijas ir temos gale pateiktus klausimus.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Tam, kad geriau suprasčiau, tai dažniausiai konspektuoju, išsirenku svarbiausius įvykius, datas, braižau minčių žemėlapius, man taip lengviau įsiminti.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Tai kai labai nesiseka suprasti to teksto....nors kai tikrai nesiseka, tai dažniausiai visai klasei, nes tema būna sunkesnė. Kartais būna daug painiavos skaitant. Tos nedidelės pastraipos kartais būna gerai – trumpai ir aiškiai parašyta, bet kartais atrodo nepasakyta iki galo, tada ieškau daugiau informacijos internete, kai smulkiau aprašyta, tada ir būna aiškiau.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Tai jį analizuoju.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Tai kai analizuoju tos ribos, sutartiniai ženklai ir padeda geriau suprasti. Rodyklės va gerai, kad kartais būna, tada lengviau suprasti kuria kryptimi buvo judėta.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Pirmiausia persiskaitau kas parašyta po iliustracija, nes dažniausiai tai ir pasako kas būtent vaizduojama. O po to diskutuoju su klasioko ir kartu bandom suprasti tą pagrindinę mintį.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Na tai kaip ir minėjau, kad galbūt tas darbas porose ar grupėje leidžia geriau suprasti. Žinoma visada ir mokytojos pagalba padeda.</p> <hr/> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Dažniausiai tai skaitau iš kelių kartų. Sudėtingi kartais būna tie šaltiniai. Vienuose šaltiniuose labai trumpai ir glaustai aprašyta, o kituose šiek tiek išsamiau parašyta. Ten kur trumpai, atrodo trūksta tos informacijos. O ten kur daugiau, tai irgi atrodo net nepapildoma to teksto. Tai tas skaitymas ir būna toks – pirmiausiai greitai perskaitau, kad susidaryti bendrą vaizdą apie ką čia, o po to jau skaitau lėčiau ir užfiksuoju kokį svarbesnį faktą, bandau ir užsirašyti.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Na tai, kaip ir minėjau perskaitau iškart visą tekstą, o po to jau lėčiau skaitau. Nes, kad suprasti geriau tai nežinau...paprasčiausiai fiksuoju tuos esminius faktus, konspektuoju.</p>
8.	T8	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Tai pirmiausiai bandau numatyti laiką, kiek užtruksim šiandien tą temą išnagrinėti.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Dažniausiai būna taip, kad kai perskaitau kažkokią pastraipą, tada ją vėl skaitau iš naujo tik lėčiau.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Tam, kad geriau suprasčiau man padeda darbas grupėse. Kai kartu analizuojam ar kuriam kažkokį projektą daug lengviau įsimenu tam tikrus dalykus.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Kai jau tikrai nesiseka, tai arba prašau pagalbos mokytojos arba susirašau pagrindines sąvokas ar datas.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Tai susieju su skaitytu tekstu.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Hmm...analizuoju tiesiog. Žiūriu sutartinius ženklus. Persiskaitau kas po žemėlapiu parašyta, nes iš pavadinimo būna šiek tiek lengviau suprasti.</p>

		<p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Analizuoju ją, daugiau nežinau...naa ieškau tos pagrindinės minties pateiktos. Bet vėl turiu grįžti prie teksto ir jį skaitau.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Tai tikriausiai, kaip ir minėjau, tam, kad geriau suprastum turiu grįžti vėl prie teksto, ieškoti reikšminių žodžių, tam tikrų detalių. O šiaip po karikatūra būna tas pavadinimas, kuris irgi jau duoda tokią kaip užuominą į kuriuos metus orientuotis.</p> <hr/> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Pirmiausiai pradedu nuo pavadinimo, tada būna po šaltiniu parašyta iš kur tas šaltinis, kokie metai. Persiskaitau klausimus. Na ir tada tik skaitau tą šaltinį. Tas šaltinis kartais tik iš dalies būna susijęs su ta tema...naa ką turiu omenyje, tai, kad pats šaltinis tai kaip ir į tą temą, bet turiu galvoje, kad jis būna...nežinau atrodo perskaitai ir galvoji, kodėl dar papildomos tokios informacijos prie šios temos, kuri atrodo net nėra svarbi. Vaa tą ir norėjau pasakyti, kad ji atrodo nėra tokia svarbi, tiek kad toks pasiskaitymui, papildant savo istorines žinias galbūt. Na gerai jeigu tuos šaltinius persiskaičius visada pavyktų gal ir atsiminti kas ir kaip ten buvo, bet mano nuomone jie nėra tokie svarbūs. Gal čia turėtų būti labiau išskirta kokiems gabesniems mokiniams, net nežinau. Tiems, kuriems tiesiog įdomu. Man pavyzdžiui užtenka tiek kiek yra.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Na prieš tai labai daug išsiplėčiau apie jų naudą...bet reikia pagalvoti. Kad geriau suprastum...tai pagal klausimus žiūriu ir bandau į juos atsakyti, pirmiausia netgi stengiuosi atsakyti į tuos, į kuriuos radau atsakymą, o po to keliauju prie tų kitų klausimų. Bet šiaip tokiu atmetimo principu skaitau. Jeigu iš tos pastraipos jau atsakiau į klausimą, vadinasi kitas atsakymas jau bus iš kitos pastraipos.</p>
9.	T9	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Planuoju ką po ko reikės skaityti, ką daryti, kokios užduotys pateiktos temos gale.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Tai bandau atsakyti į pateiktus klausimus temos gale.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Na man bent jau padeda susieti tą temą su jau ankstesnėmis žiniomis ir sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Nėra visai, kad nesisektų, vis tiek suprantu bent pagrindinę esmę. Jeigu tikrai būna sunku suprasti tai arba bandau aptarti su klasiokais tuos dalykus, kurių nesupratau, nes visada įdomu išgirsti kaip mąsto ir kiti, arba prašau pagalbos iš mokytojos.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Persiskaitau kas parašyta po žemėlapiu. Tada jį analizuoju, žiūriu ribas, valstybes.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Na va pavyzdžiui (psl. 162;163) šitas žemėlapis. Ir čia pateiktas pirmas klausimas, o prie jo parašyta, kur to atsakymo ieškoti. Tai reikia tekstą skaityti ir žiūrėti žemėlapi, vadinasi tas tekstas ir tas žemėlapis jau yra susieti vienas su kitu. Tai tada tikrai lengviau galima suprasti tuos žemėlapius. Skaitai tekstą ir kartu analizuoji žemėlapi.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Naa pirmiausia analizuoju pavaizduotą tą asmenybę, tada kas aplink pavaizduota, nes kiekviena detalė būna užslėpta.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Tai tikrai ne visada pavyksta labai tiksliai nupasakoti kas čia pavaizduota. Nors atrodo pačią esmę kaip ir suprantu, bet tos mažos detalės kartais būna labai suklaidina. Na o, kad tikrai geriau suprastum, tai pirmiausia turi būti labai gerai išaiškinta tema.</p> <hr/> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Pirmiausia gerai įsiskaitau į klausimus.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Na tai kaip ir minėjau prieš tai, turi būti labai gerai išaiškinta tema.</p>

10.	T10	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Įvertinu apimtį. Persiskaitau pavadinimą, nes jis nusako apie ką bus tema.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Ieškau reikšminių žodžių ar sąvokų. Taip pat bandau atsakyti į klausimus.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Geriausiai man padeda tekstą paversti minčių žemėlapiu. Nusibraižyti kažkokią schemą.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Na tai kreipiuosi pagalbos į mokytoją arba klasės draugus. Dar kartais ruošiant namų darbus pasiskaitau papildomai internete.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Žemėlapius man lengviau suprasti kai dirbam porose ar grupėse, arba su visa klase aptariam. Nes kartais neužtenka pasižiūrėti tam tikras ribas. Sutartiniai ženklai irgi ne visada pateikti aiškiai, todėl žiūrint jį galima suprasti visai ne taip, kaip yra iš tikrųjų.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? O šiaip geriausiai suprasti ir atsimiti yra kai galime patys užpildyti žemėlapius.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Iliustracijas irgi geriausiai kai aptariam grupėse arba visa klasė, nes kai vienas žiūri tikrai ne visada galima įžvelgti tam tikras detales.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Mmm...kad geriau suprasčiau reikia temą gerai išsinagrinėti, svarbiausius įvykius, asmenis...įvykių seką kas po ko, tada ir tos visos detalės pasimato žiūrint karikatūrą.</p> <hr/> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Na tie šaltiniai pagal naujesnius vadovėlius yra kitokie. Va pavyzdžiui čia (psl. 181) prašo išnagrinėti šaltinį, o čia pateikti anekdotai. Jau dabar tuos du anekdotus perskaičiau po tris kartus kol supratau apie ką esmė. Bet visą laiką skaitant turėjau nepamiršti ir klausimo ir vis jį pasižiūrėti.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Tai va, kad gerai reikia įsiskaityti į klausimą ir gerai suprasti temą, tada ir tie šaltiniai bus lengviau suprantami.</p>
11.	T11	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Persiskaitau temą.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Tai skaitau tekstą ir būna skaičiukai parašyti, o jie nukreipia į pavyzdžiui kažkokį klausimą ar iliustraciją.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Hmm... na tai skaitau antrą kartą vėl. Ir paryškintus žodžius įsimenu.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Tai grįžtu dažniausiai prie tų reikšminių žodžių, sąvokų. Na ir konspektuoju, išsirašau tas sąvokas. Bandau pasidaryti minčių žemėlapi.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Pirmiausia atkreipiu dėmesį sutartinius ženklus. Ir analizuoju.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Naa...pala...galvoju...kad geriau suprasčiau turiu pats užpildyti kontūrinius žemėlapius ir tada tas klaidas galima pamatyti.</p> <hr/> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Pamatęs karikatūrą perskaitau pavadinimą. Tada analizuoju.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Skaitau vėl tekstą, ieškau esminių detalių.</p> <hr/> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Pradedu skaityti nuo viršaus. Perskaitau jį. Tada keliauju prie klausimų ir perskaitau dar kartą tekstą.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius?</p>

		Analizuoju. Svarbiausia gerai suprasti temą, nes jeigu nesuprasiu temos tai ir to šaltinio nepavyks išanalizuoti.
12.	T12	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Persiskaitau temos gale klausimus.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Tada skaitant iš kart bandau atsakyti į tuos klausimus.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Kad geriau suprasčiau...mmm...pirmiausiai jį įvertinu. Tai apimtis, kiek laiko bus skiriama šiai temai. Tada analizuojam tas nedideles pastraipas. Kiekvienam ją perskaitom ir išskiriam pagrindines sąvokas ar tam tikrus faktus.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Na o kai nesiseka visada aišku yra mokytojos pagalba. Bet pagalbos prašau, kai jau tikrai tikrai nesuprantu...mmm...nes vis tiek pirmiausia bandau pati suprasti ar teisingai suprantu, o jau tada kai pasimeta kažkokia įvykių seka, arba būna užmirštu kas po ko vyko, tada jau kaip ir visa klasė bandome diskutuoti.</p> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Atkreipiu pirmiausia dėmesį į valstybes ir ribas. Tada jau persiskaitau kas parašyta po žemėlapiu.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Kad geriau suprasčiau tai pildau kontūrinius žemėlapius</p> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Analizuoju.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Kad geriau suprasčiau, tai pirmiausiai labai gerai turiu būti susipažinusi su tema. Tada tik ją galiu analizuoti, nu nes jeigu nežinosi, kodėl čia ta valstybė ar asmuo vaizduojamas, tai nesuprasi ir tos karikatūros idėjos.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Rašytiniai šaltiniai...tai pirmiausia pradedu nuo iliustracijų jeigu jos būna. O jeigu nėra tai pradedu nuo klausimų. Juos įvertinu, įsigilinu.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Tai kaip ir minėjau, gilinuosi į klausimus. Tenka kartais tą klausimą ir kelis kartus perskaityti kol supranti. O tada skaitau šaltinį. Atkreipiu visada dėmesį į metus, nes dažnai metai nusako to laikotarpio kažkokį įvykį. Aii o šiaip skaitant visada bandau įsivaizduoti ir sugrįžti į tą temą, į tą įvykių seką. Pats temos supratimas čia irgi labai svarbus. Svarbu temą irgi labai gerai suprasti.</p>
13.	T13	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Man patinka pirmiausia apžvelgti bendrą vaizdą. Įvertinu kokia apimtis tos temos, peržvelgiu iliustracijas.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Na tai žinoma pirmiausia pradedu nuo temos. Tada tiesiog skaitau po vieną pastraipą, tuo pačiu pasižiūriu ir klausimus, galbūt toje pastraipoje yra atsakymas į tą klausimą.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? O ką darau, kad geriau suprasčiau. Tai iš tikrųjų daug konspektuoju, persibraižau į sąsiuvinį kažkokį brėžinį, pasidarau kokią schemą – tokią, kuri man būtų suprantama. Taip pat mėgstu nusibraižyti rodykles į šonus, su kuo pavyzdžiui tas žodis susijęs ar kokia nors sąvoka.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Naa...kai nesiseka...tai iš esmės pagrindinę mintį supranti. Bet šiaip nebūtinai ir iš tų vadovėlių vien tą tekstą skaitai, man patinka ir internete pasiskaityti. Daugiau informacijos, galima papildyti tas savo istorines žinias. Bet aišku skaitant internete irgi svarbu atsirinkti tą reikalingą informaciją. Tai...dažniausiai konspektuoju, išsirašau pagrindinius sakinius, bandau susieti tą įvykių seką kas po ko.</p> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Hmm...žemėlapiai...būna visko juos pamačius. Kartais pamatai ir iškart supranti kas čia kaip. O kartais žiūri ir atrodo nieko nesupranti. Ribų, punktyrų būna daug, rodyklių į visas puses...Na tai tada kažkaip bandau atskirti nuo kurios pusės kas čia prasideda ir link kur keliaujama.</p>

		<p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Tai kai ant kitų žemėlapių reikia nubraižyti įvykius ar ribas.</p> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Na su karikatūromis irgi visko būna. Labai priklauso nuo temos. Jeigu tema lengva, tai ir pačias asmenybes lengva atskirti ir lengva suprasti kas čia ir kaip vaizduojama. Na o jeigu tema jau sunkesnė, tada jau reikia pirmiausia labai įsigilinti į tą temą.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Kad geriau suprasčiau, man reikia daugiau iliustracijų. Būna iš tos pačios temos analizuoji kelias karikatūras. Ir jos visos realiai sukasi apie tą patį, tik kitaip pavaizduota. Tai kuo daugiau jų aptariam, tuo geriau suprantu jas. Nes kiekvieną kartą tų detalių aptarinėjimas verčia dar labiau atkreipti dėmesį į tas detales. Nuu tai ką noriu pasakyti, kad jeigu prieš tai nepastebėjau ar neatkreipiau į toje karikatūroje pavaizduotą kažkokį gal daiktą, tai kitą kartą į tas karikatūras labiau bandau įsigilinti.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Skaitau lėtai. Perskaitau sakinį, tada atrodo, kad gal ir supratau, bet perskaitau dar kartą, užtvirtinu.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Naa tai, kad geriau suprasčiau...tai kaip ir minėjau tas skaitymas kelis kartus, grįžimas prie temos, vėl peržiūriu iliustracijas.</p>
14.	T14	<p>Papasakok, ką darai prieš skaitant tekstą? Perverčiu tą temą, pažiūriu kokia apimtis. Nes kartais vienos temos būna ilgesnės, kitos trumpesnės. Todėl ta apimtis jau pasako kiek ta tema yra plati ir kiek maždaug pamokų tam prireiks.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai tekstą? Atkreipiu dėmesį į schemas, iliustracijas, nes tai papildo tą skaitomą tekstą.</p> <p>Papasakok ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstus? Konspektuoju, užsirašau ką mokytoja akcentuoja pamokos metu.</p> <p>O kai tau nesiseka suprasti istorijos dalyko tekstus? Na tai...suprasti tai suprantu patį tekstą, tik gal kartais sunku įsiminti tą temą, arba sunkiau suprasti tas pačias karikatūras. Tai žinoma tada kreipiuosi į mokytoją.</p> <p>Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi? Tai susidarau tą bendrą vaizdą, apžvelgiu valstybes, ribas, kontūrus ir rodykles.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius? Dažniausiai tam daug dėmesio neskiriu, nes po to vis vien tenka aptarti grupėse. O tai yra daug aiškiau, negu vienam analizuoti. Kai analizuoji su klasės draugu arba grupėse kažkaip daug lengviau viską apjungti ir susieti su tuo tekstu.</p> <p>Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą iliustraciją/karikatūrą? Įvertinu. Persiskaitau pavadinimą apie ką tai. Tada gilinuosi į pagrindinius asmenis ir jų detales.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum karikatūras? Tam reikia labai gerai suprasti temą. Kai tik išnagrinėti visą temą tada ir tas karikatūras yra daug lengviau analizuoti ir aiškintis visas detales.</p> <p>Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius? Pradedu skaityti nuo klausimų. Tada pradedu skaityti šaltinį. Bet skaitau lėtai, tuo pačiu bandau įsivaizduoti, prisiminti kas susiję su tuo skaitomu tekstu.</p> <p>O ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius? Labai gerai įsiskaitau į klausimus.</p>

Mokinių mąstymo garsiai protokolų analizės kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, ką darai kai skaitai tekstą?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos prieš skaitymą		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Metakognityvinės strategijos	Susikaupimas prieš skaitymą	„Bandau susikaupti, suprasti tekstą“ (T1);
Kognityvinės strategijos	Praeitios pamokos temos įvykių sekos atsiminimas	„Bandau atsiminti iš praeitos pamokos įvykių seką, kas po ko buvo“ (T3)
Strategijos skaitant		
Siejamąsios strategijos	Situacijos kūrimas ir įsivaizdavimas mintyse	„Skaitydamas mintyse kuriuosi situaciją ar lyg filmą. Jeigu tekstas vizualus, bandau įsivaizduoti, kaip aš elgčiausi toje situacijoje“ (T2); „Skaitydama bandau įsivaizduoti“ (T6).
Sisteminamosios strategijos	Pagrindinės minties išskyrimas	„Ieškau pagrindinės minties“ (T3)
	Reikšminių žodžių ir sąvokų paieška	Ieškau reikšminių žodžių ar sąvokų (T10).
	Klausimo fiksavimas mintyse	„<...> tada mintyse fiksuoju tą pirmą klausimą ir skaitant tekstą ieškau iškart atsakymo“ (T5);
Savikontrolės strategijos	Skaitymas prasideda nuo pastraipos / temos	„Tai pirmiausia pradėdau nuo pastraipos, nes kiekviena pastraipa suskirstyta tokiais trumpais tekstukais“ (T4); „Na tai, žinoma, pirmiausia pradėdau nuo temos. Tada tiesiog skaitau po vieną pastraipą“ (T13)
	Pakartotinis skaitymas lėčiau	„Dažniausiai būna taip, kad kai perskaitau kažkokią pastraipą, tada ją vėl skaitau iš naujo tik lėčiau“ (T8);
Metakognityvinės strategijos	Dėmesio atkreipimas į schemas ir iliustracijas papildant teksto informaciją	„Atkreipiu dėmesį į schemas, iliustracijas, nes tai papildo tą skaitomą tekstą.“ (T14)
	Iliustracijos peržvelgimas / susiejimas su tekstu	„Jeigu perskaitytas sakinytis ar pastraipa yra susijęs su matyta iliustracija, peržvelgiu ją dar kartą. (T1); „<...> stengiuosi skaitant susieti ir tas pateiktas iliustracijas esančias vadovėlyje“ (T6);
	Bandymas sieti iliustracijas ir temos klausimus	„<...> bandau susieti iliustracijas ir temas gale pateiktus klausimus“ (T7);
	Bandymas sieti skaitomą tekstą su temos klausimais	„Kai tik pradėdau skaityti, pirmiausia kartu pasižiūriu temas gale pateiktus klausimus“ (T5); „<...> tuo pačiu pasižiūriu ir klausimus, galbūt toje pastraipoje yra atsakymas į tą klausimą“ (T13)
	Orientavimasis pagal nukreipiamuosius ženklus	„Tai skaitau tekstą ir būna skaičiukai parašyti, o jie nukreipia į pavyzdžiui kažkokį klausimą ar iliustraciją“ (T11); „Tada žiūriu ar toje pastraipoje yra nurodytas kažkoks skaičius, nes tai dažniausiai būna susieta su kokia nors iliustracija“ (T4)

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, ką darai, kad geriau suprastum istorijos dalyko tekstą?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos prieš skaitymą		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Kognityvinės strategijos	Praeitios pamokos temos įvykių sekos atsiminimas	„prisiminti prieš tai buvusią temą ir susieti tą įvykių seką“ (T6)
	Teksto bendro vaizdo įvertinimas	„Tai įvertinu bendrą vaizdą“ (T5); „Kad geriau suprasčiau...mmm...pirmiausiai jį įvertinu“ (T12)
Strategijos skaitant		
Metakognityvinės strategijos	Pakartotinis teksto skaitymas	„Mmm...nežinau...gal...skaitau dar kartą tekstą (T1) „Jeigu reikia tikrai ir dar kartą persiskaitau“ (T5)
	6K schema	„Kartais padeda 6K schema. Ji padeda atsakyti į pagrindinius klausimus“ (T2)
	Papildomų šaltinių skaitymas internete	„Mm...tenka skaityti su ta tema susijusius šaltinius internete. Ten dažniausiai ieškau informacijos. Vadovėlyje ta informacija pateikta tokia glaustesnė, o internete galima rasti daugiau tos informacijos“ (T3).
Įsiminimo	Reikšminių dalykų pasikartojimų įsiminimas	„<...> būna vis pasikartoja reikšmingiausi dalykai, tada kai jie kartojasi tai savaime užsifiksuoja ir lengviau atsiminti“ (T3)
	Įvairių šaltinių skaitymas padeda lengviau įsiminti	„Tai kuo daugiau skaitau ta tema susijusių kažkokių šaltinių, tuo lengviau įsiminti tą temą.“ (T3)
	Paryškintų žodžių įsiminimas	„Ir paryškintus žodžius įsimenu“ (T11)
Sisteminamosios strategijos	Svarbiausios informacijos atsirinkimas	„<...> atsirenku tą informaciją, kuri man ir atrodo svarbiausia. (T1); Bandau kartais atsirinkti tik, pavyzdžiui tais pastraipėles, kurios matau tikrai bus svarbiausios ir į jas gilinuosi (T5); išsirenku svarbiausius įvykius, datas“ (T7)
	Pagrindinių sąvokų, faktų ir įvykių išskyrimas	„Kiekvienam ją perskaitom ir išskiriam pagrindines sąvokas ar tam tikrus faktus“ (T12); „išsirašau sąvokas“ (T4);
	Minčių žemėlapių braižymas	„braižau minčių žemėlapius, man taip lengviau įsiminti“ (T7); „Geriausiai man padeda skaitomą tekstą paversti minčių žemėlapiu.“ (T10).
	Schemų braižymas	„Nusibraižyti kažkokią schemą“ (T10); „persibraižau į sąsiuvinį kažkokį brėžinį, pasidarau kokią schemą – tokią, kuri man būtų suprantama“ (T13)
	Chronologinės laiko juostos sudarymas	„<...> sudaryti įvykių chronologinę laiko juostą“ (T9)
	Sąvokos ryšių pavaizdavimas	„Taip pat mėgstu nusibraižyti rodykles į šonus, su kuo pavyzdžiui tas žodis susijęs ar sąvoka“ (T13);
	Akcentų užsirašymas ką kalba mokytoja	„<...> užsirašau ką mokytoja akcentuoja pamokos metu“ (T14)
	Temos siejimas su ankstesnėmis žiniomis	Na man bent jau padeda susieti tą temą su jau ankstesnėmis žiniomis“ (T9)
	Konspektavimas	„Na...tai, kad geriau suprasčiau tai...skaitau, konspektuoju“ (T4); „Tam, kad geriau suprasčiau, tai dažniausiai konspektuoju“ (T7); „Tai iš tikrųjų daug konspektuoju“ (T13); „Konspektuoju“ (T14)
	Planavimo	Užduoties laiko numatymas

strategija		<i>laiko bus skiriama šiai temai“ (T12)</i>
Bendradarbiavimo strategija	Grupinis darbas padeda geriau suprasti tekstą	<i>„Tam, kad geriau suprasčiau, man padeda darbas grupėse. Kai kartu analizuojam ar kuriam kažkokį projektą daug lengviau įsimenu tam tikrus dalykus“ (T8)</i>

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, ką darai kai tekste randi žemėlapi?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos prieš skaitymą		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Metakognityvinės strategijos	Bendro vaizdo susidarymas	<i>„Pirma žiūriu bendrą vaizdą <...> kas mane labiausiai sudomina“ (T1)</i>
Strategijos skaitant		
Metakognityvinės strategijos	Dėmesio atkreipimas į sutartinius ženklus	<i>„Pasižiūriu tarkim čia... į pavaizduotas šalis. Tada žiūriu į sutartinius ženklus, kur ir kas ką reiškia“ (T2); „Pirmiausia atkreipiu dėmesį į sutartinius ženklus <...> matau ryškiai raudoną liniją“ (T3); „Pirmiausia atkreipiu dėmesį į sutartinius ženklus“ (T11)</i>
Sisteminamosios strategijos	Žemėlapio siejimas su tekstu	<i>„Tai susieju su skaitytu tekstu“ (T8).</i>
Kognityvinės strategijos	Žemėlapio analizavimas	<i>„Tai analizuoju <...> persiskaitau, kas prie žemėlapio parašyta, kurie metai pateikti“ (T6); „bandau analizuoti, ką ta riba reiškia ir kodėl ji čia pažymėta“ (T3); „Žiūriu kokios valstybės pavaizduotos, kokios ribos tų valstybių <...> persiskaitau, kas parašyta prie to žemėlapio“ (T4); „Na tiesiog žiūriu valstybes, jų ribas“ (T5); „Atkreipiu pirmiausia dėmesį į valstybes ir ribas. Tada jau persiskaitau, kas parašyta po žemėlapio“ (T12); „Na tai tada kažkaip bandau atskirti nuo kurios pusės kas čia prasideda ir link kur keliaujama“ (T13)</i>
Savikontrolės strategijos	Darbas grupėse arba porose	<i>„Žemėlapius man lengviau suprasti, kai dirbam porose ar grupėse, arba su visa klase aptariam“ (T10); „Dažniausiai tam daug dėmesio neskiriu, nes po to vis vien tenka aptarti grupėse. O tai yra daug aiškiau, negu vienam analizuoti“ (T14).</i>
Garsiai išsakytos mokinių mintys, kai strategijos neįvardijamos		
<i>„Hmm...žemėlapiai...būna visko juos pamačius. Kartais pamatai ir iškart supranti kas čia kaip. O kartais žiūri ir atrodo nieko nesupranti. Ribų, punktyrų būna daug, rodyklių į visas puses...“ (T13)</i>		

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, o ką darai, kad geriau suprastum istorinius žemėlapius?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos skaitant		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Kognityvinės strategijos	Analizavimas po gabalėlį	<i>„Aii nu gal tas analizavimas po gabalėlį“ (T6)</i>
	Analizavimas pagal įvykių seką / metus	<i>„Pagal įvykių seką, pagal metus, kas po ko“ (T6);</i>
	Analizavimas su klasės draugu ar grupėse	<i>„Tai dažniausiai tariosi su klasės draugu, kartais būna taip, kad ko nepastebiu aš, tai pamato jis, arba atvirkščiai. Ir tada būna toks: „va tikrai to nepastebėjau ar neatkreipiau dėmesio“ ir kartu dirbant yra daug lengviau“ (T5); Dažniausiai tam daug dėmesio neskiriu, nes po to vis vien tenka aptarti grupėse. O tai yra daug aiškiau, negu vienam analizuoti. Kai analizuoji su klasės draugu arba grupėse</i>

		<i>kažkaip daug lengviau viską apjungti ir susieti su tuo tekstu“ (T14)</i>
Metakognityvinės strategijos	Pakartotinis teksto skaitymas	<i>„O šiaip be teksto nesuprasčiau tų žemėlapių apskritai. Tai reikia vėl skaityti, kas po ko buvo“ (T1)</i>
	Sutartiniai ženklai ir ribos	<i>„Mmm...žiūriu sutartinius ženklus...am...ribas pažymėtas tų valstybių“ (T1); „Naa...tai, kad geriau suprasčiau, žiūriu į tuos sutartinius ženklus, nes jie paaiškina ribas ir kur koks mūšis“ (T2); „Naa...pavyzdžiui šitame žemėlapyje matau ryškią raudoną liniją ir tada bandau analizuoti, ką ta riba reiškia ir kodėl ji čia pažymėta“ (T3); „Tai kai analizuoju tos ribos, sutartiniai ženklai ir padeda geriau suprasti. Rodyklės va gerai, kad kartais būna, tada lengviau suprasti kuria kryptimi buvo judėta“ (T7); „Žiūriu sutartinius ženklus“ (T8)</i>
	Gilinimas	<i>„Kad geriau suprasčiau, turiu labai įsigilinti“ (T1).</i>
	Žemėlapio pavadinimas leidžia lengviau suprasti	<i>„Persiskaitau, kas po žemėlapio parašyta, nes iš pavadinimo būna šiek tiek lengviau suprasti“ (T8)</i>
	Teksto siejimas su žemėlapiu	<i>„Ir čia pateiktas pirmas klausimas, o prie jo parašyta, kur to atsakymo ieškot. Tai reikia tekstą skaityti ir žiūrėti žemėlapi, vadinasi, tas tekstas ir tas žemėlapis jau yra susieti vienas su kitu. Tai tada tikrai lengviau galima suprasti tuos žemėlapius. Skaitai tekstą ir kartu analizuoji žemėlapi“ (T9)</i>
	Kontūrinių žemėlapių pildymas	<i>„O šiaip geriausiai suprasti ir atsiminti yra, kai galime patys užpildyti žemėlapius“ (T10); „Naa...pala...galvoju...kad geriau suprasčiau, turiu pats užpildyti kontūrinius žemėlapius ir tada tas klaidas galima pamatyti“ (T5); „Kad geriau suprasčiau, tai pildau kontūrinius žemėlapius“ (T12); „Tai kai ant kitų žemėlapių reikia nubraižyti įvykius ar ribas“ (T13); Šiaip atsimenu vieną tokį dalyką, kai 5 ar 6 klasėje žemėlapius piešdavom.. Aišku, tas žymėjimas tai turėjo būti atkartotas iš vadovėlio. Tai todėl tas atkartojimas ir to svarbaus mūsų pažymėjimas leisdavo ir geriau atsiminti ir geriau suprasti kur kas vyko“ (T4)</i>
Žemėlapių perpiešimas	<i>„Tiksliau perpiešdavom sau ant popieriaus lapo ar į sąsiuvinį ir tada jame patys pažymėdavom svarbius mūsų ar tam tikras datas“ (T4)</i>	
Strategijos po skaitymo		
Socialinės strategijos	Aptarimas su mokytoja	<i>„Po to su mokytoja aptariam, ar gerai supratom“ (T5)</i>

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, ką darai jeigu tekste matai pateiktą karikatūrą?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos prieš skaitymą		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Metakognityvinės strategijos	Bandyms suprasti autoriaus idėją	<i>„<...> pirmiausia pasižiūriu, koks asmuo <...> tada bandau suprasti, kokia autoriaus idėja (T1);</i>
Strategijos skaitant		
Sisteminamosios strategijos	Pagrindinės minties ieškojimas	<i>„<...> naa ieškau tos pagrindinės minties pateiktos“ (T8);</i>
Metakognityvinės strategijos	Aprašymas po iliustracija	<i>„Persiskaitau, kas parašyta po nuotrauka“ (T2); „Pasižiūriu į aprašymą po karikatūra“ (T3); „Pirmiausia persiskaitau, kas parašyta po iliustracija, nes dažniausiai tai ir pasako kas būtent vaizduojama“ (T7); „Pamatęs karikatūrą perskaitau pavadinimą. Tada analizuoju“ (T11); Persiskaitau pavadinimą apie ką tai“ (T14)</i>
	Ieškojimas pagrindinių / raktinių žodžių apie karikatūrą	<i><...> ieškau pagrindinių žodžių ar minties apie tai kas pavaizduota“ (T3); „Tada tekste ieškau kažkokių gal raktinių žodžių, kurie paaiškintų tą paveikslėlį“ (T4).</i>
	Užslėptų detalių ieškojimas	<i>„Tada atidžiai apžiūriu kiekvieną detalę, personažą ir tada bandau aiškintis, ką norima tuo pasakyti“ (T2); „Tada</i>

		bandau įžiūrėti galbūt paslėptas kažkokias mintis ar detales“ (T5); „Galima pastebėti įdomių užslėptų detalių“ (T6); „<...> pirmiausia analizuoju pavaizduotą tą asmenybę, tada kas aplink pavaizduota, nes kiekviena detalė būna užslėpta“ (T9); „Tada gilinuosi į pagrindinius asmenis ir jų detales“ (T14); „Nors atrodo, pačią esmę kaip ir supranti, bet tos mažos detalės kartais būna labai suklaidina“ (T9).
Savikontrolės strategijos	Diskusija su klasės draugu ar grupėse	„<...> diskutuoju su klasioko ir kartu bandom suprasti tą pagrindinę mintį“ (T7); „Iliustracijas irgi geriausiai..., kai aptariam grupėse arba visa klasė“ (T10).
	Pakartotinis teksto skaitymas	„Jeigu kai kurių detalių neatpažįstu ar nesuprantu, tada grįžtu vėl prie teksto ir jį skaitau“ (T1); „Kai pamatau iliustraciją, tai dažniausiai dar kartą mėgstu perskaityti tekstą, nes ne visada suprantu kokia čia pagrindinė mintis“ (T4); „Bet dažniausiai tenka tekstą dar kartą perskaityti, nes ne iš karto eina suprasti kai kurias autorių mintis, ką norėjo čia pavaizduoti“ (T5); „Bet vėl turiu grįžti prie teksto ir jį skaitau“ (T8); „Jeigu nesuprantu, grįžtu prie teksto“ (T3)
Garsiai išsakytos mokinių mintys, kai strategijos neįvardijamos		
„Tikrai ne visada pavyksta labai tiksliai nupasakoti kas čia pavaizduota“ (T9)		
„Na su karikatūromis irgi visko būna. Labai priklauso nuo temos. Jeigu tema lengva, tai ir pačias asmenybes lengva atskirti ir lengva suprasti kas čia ir kaip vaizduojama. Na o jeigu tema jau sunkesnė, tada jau reikia pirmiausia labai įsigilinti į tą temą.“ (T13)		

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, ką darai, kad geriau suprastum karikatūras?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos skaitant		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Metakognityvinės strategijos	Komiksų kūrimas	„Man kartais padeda komiksai ir jų kūrimas tas asmenybes leidžia lengviau atsiminti“ (T1)
	Reikalinga didesnė iliustracijų gausa	„Kad geriau suprasčiau, man reikia daugiau iliustracijų.“ (T13)
	Lengviau atsiminti per pasakojimą	„Tai per pasakojimą man visada lengviausia atsiminti“ (T2)
	Detalių užsirašymas	„Man geriausiai kai užsirašau. Tai analizuoju tą karikatūrą ir užsirašinėju kiekvieną detalę arba kur kas ką reiškia“ (T3); „<...> ieškau esminių detalių“ (T11)
	Geras temos išaiškinimas ir susipažinimas	Na o, kad tikrai geriau suprasčiau, tai pirmiausia turi būti labai gerai išaiškinta tema. (T9); „Mmm...kad geriau suprasčiau reikia temą gerai išsinagrinėti, svarbiausius įvykius, asmenis...įvykių seką kas po ko, tada ir tos visos detalės pasimato žiūrint karikatūrą“ (T10); „Kad geriau suprasčiau, tai pirmiausiai labai gerai turiu būti susipažinusi su tema. Tada tik ją galiu analizuoti, nu nes jeigu nežinosi, kodėl čia ta valstybė ar asmuo vaizduojamas, tai nesuprasi ir tos karikatūros idėjos“ (T12); „Tam reikia labai gerai suprasti temą. Kai tik išnagrinėti visą temą tada ir tas karikatūras yra daug lengviau analizuoti ir aiškintis visas detales“ (T14)
	Raktinių žodžių ieškojimas ir svarbių įvykių fiksavimas	„Tai kaip ir minėjau tų raktinių žodžių ieškojimas, svarbių įvykių fiksavimas ir tas apažinimas“ (T4); „<...> ieškoti reikšminių žodžių, tam tikrų detalių“ (T8)
	Dažnas karikatūrų aptarimas	„Tai kuo daugiau jų aptariam, tuo geriau suprantu jas.“ (T13)
	Karikatūros pavadinimas duoda užuominą	„O šiaip po karikatūra būna tas pavadinimas, kuris irgi jau duoda tokią kaip užuominą į kuriuos metus orientuotis“ (T8)

	Pakartotinis teksto skaitymas	„Mmm...tai dažniausiai tenka tekstą dar kartą perskaityti, nes ne iš karto eina suprasti kai kurias autorių mintis, ką norėjo čia pavaizduoti“ (T5); „Tai tikriausiai, kaip ir minėjau, tam, kad geriau suprasčiau turiu grįžti vėl prie teksto“ (T8); „Skaityu vėl tekstą“ (T11)
Socialinės strategijos	Mokytojos pagalba	„Žinoma, visada ir mokytojos pagalba padeda“ (T7); „Aišku ir mokytoja dar prie to prisideda, visada duoda kažkokią užuominą arba pasako į ką atkreipti dėmesį“ (T6)
Savikontrolės strategijos	Aptarimas su klasės draugu ar grupėse	„O šiaip ir vėl bandau su klasės draugu aptarti tą karikatūra, išvelgti tą pagrindinę mintį“ (T5); „Na tai kaip ir minėjau, kad galbūt tas darbas porose ar grupėje leidžia geriau suprasti“ (T7)
Garsiai išsakytos mokinių mintys, kai strategijos neįvardijamos		
„Tai tikrai ne visada pavyksta labai tiksliai nupasakoti, kas čia pavaizduota. Nors atrodo pačią esmę kaip ir supranti, bet tos mažos detalės kartais būna labai suklaidina.“ (T9)		

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, kaip skaitai rašytinius šaltinius?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos skaitant		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Siejamosios strategijos	Dėmesio atkreipimas į pavadinimą	„Pirmiausia persiskaitau pavadinimą“ (T1); „Tai pirmiausia aišku pradedu nuo pavadinimo“ (T2); „Na tai aišku pradedu nuo pavadinimo“ (T6); „Pirmiausiai pradedu nuo pavadinimo, tada būna po šaltiniu parašyta iš kur tas šaltinis, kokie metai“ (T8)
	Dėmesys į iliustracijas	„<...> tai pirmiausia pradedu nuo iliustracijų jeigu jos būna“ (T12)
Savikontrolės strategijos	Klausimų skaitymas po šaltiniu	„<...> tada skaitau klausimus po šaltiniu“ (T1); „Po perskaityto sakinio vis pažiūriu į klausimus apačioje. Jeigu tame sakinyje nėra nieko susiję su tuo klausimu...ar kaip čia pasakyt nežinau...na kad nėra dar atsakymo į tą klausimą, tada skaitau toliau, kol randu tą atsakymą“ (T3); „Pradedu nuo klausimų apačioje. Persiskaitau pirmą klausimą ir skaitant ieškau iškart atsakymo“ (T5); „Persiskaitau klausimus. Na ir tada tik skaitau tą šaltinį“ (T8); „Pirmiausia gerai įsiskaitau į klausimus“ (T9); „<...> bet visą laiką skaitant turėjau nepamiršti ir klausimo ir vis jį pasižiūrėti“ (T10); „<...> tai pradedu nuo klausimų.“ (T12); „Pradedu skaityti nuo klausimų. Tada pradedu skaityti šaltinį“ (T14)
	Pakartotinis teksto skaitymas ir skaitymas labai lėtai	„Persiskaitau sakinį ir tada vėl jį perskaitau“ (T3); „Ir šiaip jeigu atsakant į tą klausimą man jau reikėtų grįžti prie pačios temos ir vėl ją skaityti iš naujo“ (T4); „Jau dabar tuos du anekdotus perskaičiau po tris kartus kol supratau apie ką esmė“ (T10); „Skaityu lėtai. Labai lėtai“ (T3); „Skaityu lėtai“ (T13); „<...> bet skaitau lėtai, tuo pačiu bandau įsivaizduoti, prisiminti kas susiję su tuo skaitomu tekstu.“ (T14)
	Pakartotinis skaitymas užtvirtinimui	„Perskaitau sakinį, tada atrodo, kad gal ir supratau, bet perskaitau dar kartą, užtvirtinu“ (T13)
	Skaitymo tempo lėtinimas	„<...> tai tas skaitymas ir būna toks – pirmiausiai greitai perskaitau, kad susidaryti bendrą vaizdą apie ką čia, o po to jau skaitau lėčiau“ (T7)
	Nuoseklus skaitymas	„Pradedu skaityti nuo viršaus. Perskaitau jį. Tada keliau ju

		<i>prie klausimų ir perskaitau dar kartą tekstą“ (T11)</i>
Sisteminamosios strategijos	Svarbių faktų užsirašymas	<i>„užfiksuoju kokį svarbesnį faktą, bandau ir užsirašyti“ (T7)</i>
Garsiai išsakytos mokinių mintys, kai strategijos neįvardijamos		
<p><i>„Tas šaltinis kartais tik iš dalies būna susijęs su ta tema...naa ką turiu omenyje, tai, kad pats šaltinis tai kaip ir į tą temą, bet turiu galvoje, kad jis būna...nežinau atrodo perskaitai ir galvoji, kodėl dar papildomos tokios informacijos prie šios temos, kuri atrodo net nėra svarbi. Vaa tą ir norėjau pasakyti, kad ji atrodo nėra tokia svarbi, tiek kad toks pasiskaitymui, papildant savo istorines žinias galbūt. Na gerai jeigu tuos šaltinius persiskaičius visada pavyktų gal ir atsimiti kas ir kaip ten buvo, bet mano nuomone jie nėra tokie svarbūs. Gal čia turėtų būti labiau išskirta kokiems gabesniems mokiniams, net nežinau. Tiems, kuriems tiesiog įdomu. Man pavyzdžiui užtenka tiek kiek yra.“ (T8)</i></p> <p><i>„<...> tai kaip čia skaitosi skaityti nuo apačios į viršų? (T4)</i></p>		

Atsakymų į klausimą: „Papasakok, ką darai, kad geriau suprastum rašytinius šaltinius?“ kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai

Strategijos prieš skaitymą		
Kategorija	Subkategorija	Citata
Metakognityvinės strategijos	Dėmesio atkreipimas į metus	<i>„Atkreipiu visada dėmesį į metus, nes dažnai metai nusako to laikotarpio kažkokį įvykį“ (T12).</i>
Strategijos skaitant		
Savikontrolės strategijos	Skaitymas atmetimo principu	<i>„Bet šiaip tokiu atmetimo principu skaitau. Jeigu iš tos pastraipos jau atsakiau į klausimą, vadinasi kitas atsakymas jau bus iš kitos pastraipos“ (T8)</i>
	Pakartotinis teksto skaitymas	<i>„Persiskaitau kelis kartus“ (T1); „Tai, kad geriau...aaa...na tai tik skaitant kelis kartus, sugrįžtant prie temos ir bandant susieti į tokią vieną visumą apie ką ir kaip čia“ (T3); „Naa tai, kad geriau suprasčiau...tai kaip ir minėjau tas skaitymas kelis kartus“ (T13).</i>
	Teksto skaidymas ir analizavimas	<i>„Tada perskiriu sau mintyse tą pastraipą į tiek dalių kiek yra klausimų ir bandau tą kiekvieną pastraipą analizuoti ir ieškoti to atsakymo“ (T1)</i>
Socialinės strategijos	Bando pasitelkti klasės draugus arba mokytojus kaip supratimo priemonę	<i>„Mmm...kad geriau suprasčiau...nežinau...tikriausiai prašau pagalbos klasės draugo arba mokytojo. Jeigu klasės draugo, tai tada bandome kartu aptarti ar teisingai suprantame...na ar vienodai mąstome. O šiaip kreipiuosi į mokytoją ir prašau jos pagalbos, kad paaiškintų. (T2); „O šiaip dažniausiai kreipiuosi į mokytoją, kad paaiškintų“ (T4)</i>
	Prašymas išskirti svarbiausius faktus kartu su klase	<i>„prašome, kad visa klasė aptartų ir išskirtume svarbiausius faktus“ (T4)</i>
Bendradarbiavimo strategijos	Grupės diskusijos siekiant gilesnio supratimo	<i>„O šiaip tas darbas grupėse, diskutuojant, kažkas kažką papildome, išsakome savo nuomonę kaip suprantame ir gaunasi tas toks bendras rezultatas ir didesnis aiškumas.“ (T6)</i>
Siejamosios strategijos	Išankstinis temos supratimas rašytiniams šaltiniams suvokti	<i>Na tai kaip ir minėjau prieš tai, turi būti labai gerai išaiškinta tema. (T9); „<...> gerai suprasti temą, tada ir tie šaltiniai bus lengviau suprantami. (T10); „Svarbiausia gerai suprasti temą, nes jeigu nesuprasiu temos, tai ir to šaltinio nepavyks išanalizuoti“ (T11); „Svarbu temą irgi labai gerai suprasti“ (T12); „Pats temos supratimas čia irgi labai svarbus“ (T13)</i>
	Įsivaizdavimas mintyse	<i>„Aii o šiaip skaitant visada bandau įsivaizduoti ir sugrįžti į tą temą, į tą įvykių seką“ (T12)</i>
	Fiksavimas ir konspektavimas esminių faktų	<i>„Nes, kad suprasti geriau tai nežinau...paprasčiausiai fiksuoji tuos esminius faktus, konspektuoju“ (T7).</i>
Metakognityvinės strategijos	Įsiskaitymas ir gilinimasis į klausimus	<i>„Kad geriau suprasčiau...tai pagal klausimus žiūriu ir bandau į juos atsakyti, pirmiausia netgi stengiuosi atsakyti į tuos, į kuriuos</i>

		<i>radau atsakymą, o po to keliauju prie tų kitų klausimų“ (T8); „Tai va, kad gerai reikia išsiskaityti į klausimą“ (T10); „<...> gilinuosi į klausimus. Tenka kartais tą klausimą ir kelis kartus perskaityti, kol supranti. O tada skaitau šaltinį“(T12); „Labai gerai išsiskaitau į klausimus“ (T14)</i>
	6k schema	<i>Tai 6k schema kartais padeda“ (T3);</i>
	Papildomos informacijos ieškojimas internete	<i>„Kad geriau suprasčiau...na kartais būna, kad pagal tuos metus bandau ieškoti internete daugiau informacijos, nes tas šaltinis vadovėlyje atrodo būna toks kaip nepilnas, be pabaigos arba be pradžios“ (T5)</i>
	Iliustracijos kaip pagalbinė priemonė	<i>„Gerai jeigu prie to šaltinio būna iliustraciją. Tada būna šiek tiek lengviau suprasti“ (T6)</i>
Garsiai išsakytos mokinių mintys, kai strategijos neįvardijamos		
<i>„Jeigu aplanai kalbant tai jie man išvis neduoda jokios prasmės. Realiai net nepapildo to skaitomo teksto“ (T4)</i>		